

ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul VIII ■ Nr. 7 (80) ■ Iulie 2017

Monumentul eroilor din Câmpulung Muscel

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul Primăriei Municipiului Curtea de Argeș (prin intermediul Centrului de Cultură și Arte), Trustului de Presă Argeș Expres și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș"

Despre (anti)globalizare

Gheorghe PĂUN

În editorialul de acum trei luni, spuneam că, „la nivel decent-eseistic" (un fel de antonim la „zornăitor-propagandistic"), revista are trăsături/intenții din zona „creștinism, anticomunism, românism, antiglobalizare", iar un amic cititor m-a sfătuit să explic măcar ultimul termen, altfel trompetiștii de serviciu din blogo-media „se vor sesiza". Am replicat că precizarea „la nivel decent-eseistic" ar trebui să clarifice lucrurile, dar amicul a zâmbit ca în fața unei mari naivități: „*dihorii de presă* iau un cuvânt-două, le întorc pe dos, bat câmpii o jumătate de pagină, fără legătură cu ce ai spus tu, de te crucești ce le trece prin minte, apoi îți pun concluziile în cârcă; ferește-te cât poți!" „Păi, înțeleg că nu prea pot..." „Măcar încearcă, măcar fii împăcat cu gândul că ai încercat..."

I-am promis amicului, dar sarcina nu-i deloc simplă, toată revista n-ar ajunge pentru o discuție serioasă, nuanțată, multidimensională. Pentru că problema însăși este astfel – serioasă, nuanțată, multilaterală.

Pe de o parte, ne aflăm deja în *satul global,* nu mai există niciun dubiu, nu mai e cale de întoarcere, și multe lucruri bune decurg de aici. Nicio țară nu poate trăi în izolare, din mai toate punctele de vedere vorbind, de la tehnologie la schimbările climaterice, de la alimente la informație, de la Declarația Universală a Drepturilor Omului la lupta împotriva epidemiilor, terorismului, calamităților naturale. Nu se pune, deci, problema de a fi grosier-nediferențiat *împotriva* globalizării ca atare.

Pe de altă parte, s-a ajuns, este tot mai vizibil, la un moment de inflexiune. S-a mers prea repede și prea brutal, procesul nu este natural-organic, ci direcționat, folosit de „profitori ai globalizării", de pildă, organizații și companii transnaționale, care au alte interese decât „cetățeanul satului global" și care adaugă multe lucruri rele la cele bune menționate mai devreme.

De-ar fi să aleg câteva cuvinte-cheie care fac necesară luciditatea și prudența în privința globalizării, m-aș opri la *consumism, corectitudine politică, despiritualizare, deznaționalizare.* Mai sunt și altele, dar multe dintre „bolile" lumii contemporane decurg din cele patru. Iar globalizarea/globalizatorii le promovează asiduu, agresiv adesea.

Cu mentalitatea cumpără-folosește-aruncă și cumpără din nou vom epuiza curând planeta, o vom și acoperi cu deșeuri. Industrializarea agriculturii otrăvește pământul, apa, consumatorii de alimente. Productivismul industrial nu numai că poluează orbește, dar și separă lumea în două categorii: cei care produc și cumpără (ce au produs ei sau alții ca ei) și cei care fac profit pe seama celor dintâi. Evident, simplific,

anticipând cumva unde vom ajunge dacă o ținem tot așa câteva decenii de acum înainte. Iar totul se leagă. Dacă totul e de unică folosință, de cumpărat și de închiriat, atunci și relațiile între oameni, familia, copiii... Intră aici în scenă exagerările (de-ar fi doar atât!) „corectitudinii politice". Cu scoaterea din uzul public al unor cuvinte ne-am obișnuit, dar a interzice „ladies and gentlemen" – mai ales când ne adresăm tinerilor – cu „progresista" justificare „să nu le sugerăm restricții, mai sunt și alte... posibilități", este deja o aberație cu rol insinuant provocator. Simultan, lipsa ostentativă a restricțiilor în scârbo-sexo-artă și a inhibițiilor în comportare – „animalul la vedere!", asta pare a fi sloganul... Am tot citit-auzit despre lejeritatea (și brutalitatea) cu care în „moderna și dezvoltata" Norvegie copiii sunt luați de lângă părinți și încredințați altor familii sau unor „crescătorii de copii". Mi-o ia inima razna numai când mă gândesc. În Norvegia n-or fi existând bunici, sau sunt și ei duși la *(des)crescătorii de moși* dacă nu se poartă *cum trebuie?...* Spre un asemenea *sat global* se îndreaptă lumea?! Acesta este „chipul și asemănarea Domnului", *omul de incubator?...* N-am putea trece direct la cyborgi, roboți, imagini pe un ecran de calculator?...

După cele spuse, termenul *despiritualizare* pare desuet, nu mă mai refer direct la el, trec la înruditul *deznaționalizare.* Instrument și consecință în același timp, „buturuga mică" de care se împiedică globaliștii și care va răsturna la un moment dat *carul* globalizării. Știu asta și trompetiștii din mass-media ai globaliștilor, probabil de-aia sunt atât de disperat-vehemenți când li se cere să se exprime. Oamenii sunt mult mai mult decât producători-consumatori, decât subiect de statistici. Au memorie, suflet, vorbesc o limbă (maternă – de la *mater*-mamă), se nasc într-o patrie (de la *pater*-tată), limba și patria le determină modul de a gândi și simți, iar istoria și datinile le marchează *cultura de adâncime* (Johan Galtung), oamenii au nevoie de toate acestea, așa cum au nevoie de *apartenență* (o spun psihologii), de *transcendență* (cum spunea chiar Solomon Marcus), de apropierea de alți oameni, de iubire, de *identitate.*

Da, la acest nivel, în acest sens (desigur, mai sunt multe de adăugat), revista este antiglobalistă – așa cum este decent-cuviincios-constructiv naționalistă. Metafora colesterolului funcționează și în privința globalizării...

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi și nouă toate...

Economiștii observă cu drept cuvânt că înseși sistemele religioase, oricât de vechi și de bine întemeiate pe natura morală a oamenilor, suferă modificări, ba se sting chiar și sunt înlocuite prin altele în urma unei mari decadențe economice, care e totdeauna însoțită sau urmată de o mare decadență morală.

Am arătat în numărul trecut că populația română din Iași scade în urma neopritei imigrațiuni de elemente străine. Tot același lucru e adevărat pentru populația română din București, pentru cea din Galați, ba chiar pentru o comună pe jumătate rurală cum e Târgul-Frumos.

Mortalitatea înspăimântătoare a rasei române și înmulțirea celor străini într-o țară îmbelșugată și c-o populație relativ rară coprinde în sine condamnarea unui sistem de guvern, condamnarea întregului aparat administrativ, de la capi începând până la infimii funcționari, în fine, condamnarea organizării sociale.

Am dovedit asemenea în mai multe rânduri, cu materialul mărginit statistic de care dispunem, că sub sistemul vechi – până la 1864 – populația istorică a acestor țări creștea repede; că de la gonirea domniei fanariote din țară și pân' la reformele sociale din 1864 populația a ajuns numărul pe care-l avea în timpul de fericită memorie a lui Matei Basarab. Aceasta foarte repede.

Suntem departe de a lăuda inferioritatea condiției sociale a țăranului în timpul Regulamentului, departe de a dori ca starea veche de lucruri să se mai reîntoarcă în ceea ce privește inconvenientele ei. Dar întru cât privește dezvoltarea normală, naturală a poporului, întru cât privește proporția suportabilă între greutățile ce el purta și bunăstarea ce rezulta ca beneficiu din acele greutăți, orbi am trebui să fim și nedrepți către părinții noștri dacă n-am constata că acea stare era mult, cu mult mai bună pentru poporul de jos decât cea actuală.

Departe suntem de-a ne face *laudatores temporis acti.* Defectul principal al organizării vechi era că nu ținea seamă îndestul de clasa de mijloc; dar țăranul și proprietarul mare se aflau amândoi bine și, fiind într-un contact perpetuu între ei, ajunseseră a avea o mare tragere de inimă pentru olaltă. Putem zice că și boierul vechi era țărănos, și țăranul vechi avea un fel de mândrie boierească în el.

De când însă cu emigrațiunea în străinătate, cu contractare de obiceiuri străine și costisitoare, de când cu absenteismul la care sunt supuși în mod egal toate clasele dirigente la noi, începând cu părinții bisericii și sfârșind cu Caradalele, raportul vechi a trebuit să se strice.

Constituția noastră, punând greutatea ei pe o clasă de mijloc parte străină, parte neexistentă, a dat loc la o declasare generală din cele mai dezastruoase.

Nu mai există o altă deosebire între oameni decât cea pe care o stabilește *banul,* oricum ar fi câștigat.

Astfel un biet gazetar care știe, în calitate de confident al miniștrilor, că drumurile de fier or să se răscumpere joacă la bursă și... devine milionar. Ei bine, a devenit aristocrat în România. Nimeni nu-ntreabă cum și-a făcut banii. Prin muncă? Prin o inteligentă exploatare a unei ramure de industrie? Nimic din toate astea. A făcut politică și, prin politică, a devenit bogat. Un altul își exploatează calitatea de ministru pentru a juca la bursă, ba unii au câștigat jucând cu banii vistieriei chiar. A-și da orbește votul guvernului pentru a se folosi bănește de secretele oficiale, de punga statului chiar, e în cel mai mare grad malonest, dar toți o fac fără jenă. Și masa? Masa populațiunilor din oraș invidiază încă pe fericiții care prin mijloace maloneste ajung, fără cheltuială de spirit sau muncă, la avere și vază.

Dar de la cine câștigă ei? Căci acest trai al unei generații de feneanți trebuie neapărat să se traducă într-un punct oarecare în... muncă! Hârtiile cumpărate de stat de la compania Stroussberg se cotau cu 20 la sută. Dumnealor le-au plătit cu 60 la sută. Cine plătește diferența de 40 la sută? Producătorul care plătește anuitatea, țăranul.

În ultima linie producătorul plătește totul.

Dar numărul producătorilor, instrumentele lor, suma puterilor lor fizice este aceeași ca în anul 1850. Se știe metodul prin care s-au aservit țăranii mult mai rău decum era în timpul clăcii. Statul le-a cerut într-o bună dimineață o dare înzecită de ceea ce-o plăteau înainte. Pentru a o plăti trebuiau să se împrumute. Dar nimeni nu le dădea bani decât pe muncă, calculându-o pe prețuri de batjocură, pe prețuri zilnice din care un lucrător nu se poate hrăni. Astfel țăranul a fost dat pe mâna unei înspăimântătoare uzure. Pururea dator, pururea scos la muncă *manu militari,* el vedea traduse toate trebuințele lui în muncă foarte rău plătită. (...)

Capitalul, cel puțin cel mobiliar, avea înainte un caracter istoric tradițional și personal. Legăturile între boieri și țărani erau istorice, tradiționale, personale.

E nenatural a admite ca oameni de aceeași rasă, care neam de neamul lor trăiseră și lucraseră împreună, să nu aibă un sentiment de cruțare și de omenie între ei. Boierul cel mai avar, cel mai lacom de avere n-ar fi îngăduit să i se exploateze țăranii din partea slugilor lui.

Astăzi capitalul e impersonal. O moșie străveche încape pe mâna unui patriot, în genere străin de origine, care caută să scoată lapte din piatră. Puțin îi pasă de soarta lucrătorului, puțin de biserică ori de școală. Omul e pentru el nu un compatriot, nu un conațional, nu ostaș sau cetățean; e un instrument de muncă, o vită trebuitoare pentru un timp mărginit, până ce o vinde sau o arendă altuia moșia. Rău hrănit, rău îmbrăcat, având locuință rea, maiestatea poporului român, norodul, cum zicea Matei Basarab, nația a ajuns în stare mai rea decât sub fanarioți, a ajuns la sapă de lemn.

Care e cauza tuturor relelor acestora? Declasarea, nepotrivirea organizației sociale cu starea economică și cu stadiul de cultură a poporului. I se ia, i se tot ia, și lui nu i se dă nimic în schimb. Pripa cu care s-au introdus reformele, netemeinicia lor, libertatea dată miilor de Caradale de-a trăi fără muncă din exploatarea claselor producătoare, lefuri și sinecure, întreprinderi fără capăt de lucrări costisitoare fără niciun folos direct pentru mase, sutele de vagoane făcute pentru a introduce în țară mii de consumatori străini împreună cu mărfurile lor, c-un cuvânt, lipsa de sentiment de rasă, lipsa de solidaritate între popor și clasele dirigente, lipsa de simț istoric și național ne-au adus unde suntem și au prefăcut o țară veche, cu trecutul ei cinstit, cu datinele ei oneste, într-un han de oaspeți străini în care toată organizația s-a făcut în favorul străinilor și pentru a le face traiul cât de neted și de moale în țara nimănui, căci numai ca firmă mai e a noastră.

Noi nu suntem contra îmbogățirii celor ce vin și se așază în țară. Cu timpul vor deveni poate cetățeni buni ai acestui stat. Dar ca de dragul lor să ucidem oamenii noștri proprii, ca de dragul luxului, desfătărilor, înlesnirilor de trai să compromitem existența fizică și morală a rasei române, iată ceea ce e neauzit și neînțeles.

Poporul nostru e pe calea de a ajunge ca *fellah* din Egipet.

Totul e străin acolo afară de mizerie. Numai ea e națională, e egipteană.

De aceea o repetăm: „Moldova (și Țara Românească peste 15 ani) e-n pericol de a deveni prada celei întâi puteri străine care ar garanta populațiunii măcar viața fizică în contra lipitorilor care o sug și o degradează".

Românul, ca toți aceia care luptă cu fraza și firma patriotică contra convingerii noastre patriotice, ne zice să n-avem teamă. Asta nu se va întâmpla. Nu e vorba de teama noastră; e vorba de realitate și de adevăr. (...) Scrieri cosmopolite și nihiliste ieșite din pene române încearcă a dovedi deja că sentimentele de patrie și naționalitate sunt mofturi și că apăsații de pe fața întregului pământ sunt frați și aliații naturali în contra formațiunilor istorice actuale.

(*Timpul,* 10 iulie 1881)

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacțional: Svetlana Cojocaru – director al Institutului de Matematică și Informatică al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR și USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, București, **Spiridon Cristocea** – conferențiar la Universitatea Pitești, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeș, **Sorin Mazilescu** – lector la Universitatea Pitești, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – expert național etnolog, Muzeului Viticulturii și Pomiculturii Golești, Argeș, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Județene „Dinicu Golescu", Pitești, **Adrian Sămărescu** – conferențiar la Universitatea Pitești, **Ion C. Ștefan** – profesor, membru al USR, București.

CURTEA DE LA ARGEȘ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres" (B-dul Basarabilor 35A, tel./fax: 0248-722368) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu" (B-dul Basarabilor 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeș

Corectură: Radu Gîrjoabă
Machetă: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

E-mail:
curteadelaarges@gmail.com
Website:
www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacției – Trustul de Presă „Argeș Expres" (25 lei/6 luni și 50 lei/12 luni) sau trimițând banii în contul Asociației Culturale Curtea de Argeș (detaliile bancare apar mai jos) și o adresă poștală prin e-mail.

Tiparul: Tipografia Argeș Expres
argesexpres@yahoo.com

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale Curtea de Argeș, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Eminescu să ne judece!

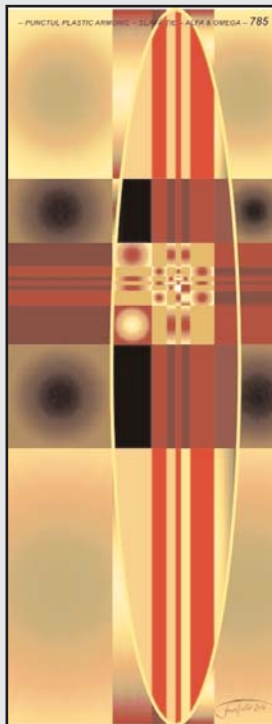
Horia BĂDESCU

Aș putea spune, parafrazându-l pe Petre Țuțea, că între Dumnezeu și neamul meu stă limba română. Cuvintele ei sunt fușteiele scării lui Iacob, scara pe care urcă spre nunta eternă sufletul atât de ades batjocoritului cioban mioritic și pe care adie pasul transcendentului care coboară.

Limba aparține logosului, ea este din ordinea „rostitorului, unde viețile și lucrurile se rostesc mai adânc și mai bine", cum spunea înțeleptul Noica. Acolo unde ele își află noima. Acolo unde rostul intră prin rostire în lumina eternității și între hotarele, ori nehotarele?, fără de moarte. Vorbea Constantin Noica despre sentimentul românesc al ființei. Ce vrea să zică acest accent naționalist, amendat de atâția, așezat asupra ființei? Nu este ea una și aceeași pentru toți? Desigur, numai că felul de a ne afla întru ea, modul de a ne racorda firea la ființă și de a o primi pe aceasta în firea noastră, căile de acces către acest tărâm închis sub peceți greu, dacă nu imposibil de ridicat nu sunt aceleași. Iar aceste căi nu sunt în afara limbii, fiindcă nu știm îndeajuns dacă limba e după firea noastră sau firea noastră e după limba noastră, dar știm că una vorbește despre cealaltă, că una o exprimă pe cealaltă și că ele, dimpreună, dau un sens de viețuire, un sentiment, nici mai bun, nici mai rău decât al altora, însă doar al nostru asupra felului în care ființăm. Și iată ce zice Grigore Vieru, acela pe care-l evocăm astăzi:

În aceeași limbă/ Toată lumea plânge,/ În aceeași limbă/ Râde un pământ./
Ci doar în limba ta/ Durerea poți s-o mângâi,/ Iar bucuria/ S-o preschimbi în cânt.
În limba ta/ Ți-e dor de mama,/ Și vinul e mai vin,/ Și prânzul e mai prânz./
Și doar în limba ta/ Poți râde singur,/ Și doar în limba ta/Te poți opri din plâns.
Iar când nu poți/ Nici plânge și nici râde,/ Când nu poți mângâia/ Și nici cânta,/
Cu-al tău pământ,/ Cu cerul tău în față,/ Tu taci atuncea/ Tot în limba ta.

E *o comuniune mistică între pământul în care ne-am născut și sufletul nostru.* – scria divinul grec Nikos Kazantzakis… *Sufletul și țărâna par a fi din aceeași substanță, pornesc spre același asalt; sufletul nu e decât capătul cel mai îndepărtat al victoriei.* Dar ar putea fi altfel întru limba care ne spune povestea neamului și a noastră? Toposul românesc, în ansamblul lui, țese înaltul și largul în acea geografie specifică pe care Blaga o numea spațiul mioritic și pe care geniul brâncușian o transpus-o în verticalitatea Coloanei Infinitului. Căci, în fond, dealul și valea, suișul și coborâșul, alternanță fundamentală a lumii create, nu fac decât să transpună în imaginar eternul drum către orizontul fără de capăt al universului, asalturile și popasurile interioare către necunoscutul în care se află acel ceva către care ne mână setea de noi înșine cei adevărați. Iar în acest topos, sufletul românesc își așază parcursul existențial între izbucnirile dionysiace ale dansului și liniștea sfâșietoare a doinei, între bocetul cosmic al mult hulitei *Miorițe*, imn al transcendenței imanente, și dezmierdul sublim al pruncului sfânt, „Dumnezeu cel mititel", care traduce acea atât de particulară intimitate cu sacrul, organică viețuire ce subsumează și fasonează dogma în spiritul originar al ortodoxiei. Arheitatea spiritualității românești își află rădăcinile în arhaitatea structurilor reflexive pe care se așază aceasta, pe nucleii emoționali constituiți din coexistența cu sacrul, înțeles ca esență a umanului, pe care-i conține și-i exprimă limba. Și mă întorc la Grigore Vieru: A scrie în română este ca și cum Dumnezeu te-ar închide în ochiul său, de unde vezi întreg Universul, chiar dacă Dumnezeu îl ține închis, de teamă să nu te scape jos... Eu văd din interiorul limbii române întreaga lume, întregul Univers.

Noi suntem în limba română fiindcă limba română este în noi. Mai presus de orice, suntem români în măsura în care suntem ai limbii române. Scriam cândva că instinctul este memoria cărnii, așa cum Dumnezeu este memoria sufletului. Ei bine, din această perspectivă, limba este memoria identității unui popor. Ea conține tot ceea ce îl particularizează pe acesta, toate acele aplecări interioare care-l așază într-o matrice unică – nici superioară, nici inferioară – în tabelul elementelor care constituie umanitatea. Cum spunea Eminescu: „Nu noi suntem stăpânii limbii române, ci limba română este stăpâna noastră." Așa încât întrebarea despre sine a unui popor este întrebarea despre sinea limbii sale.

„Patria mea este limba română" mărturiseau Nichita Stănescu și Grigore Vieru! „Țara n-o poți duce cu tine pe talpa încălțărilor!" zicea un cărturar. Dar o porți cu tine în limba ta! „Nu poți învia decât din pământul patriei!" avertiza un înalt ierarh, sortit cândva să se stingă departe de el. Dar poți învia și reînvia în limba ta așa cum au făcut-o poeții și, prin ei și cu ei, locuitorii acestor pământuri românești de peste Prut.

Bătălia pentru libertate și identitate dusă în aceste ținuturi basarabe a fost bătălia pentru patria intangibilă, limba română: Limba română este întâia graniță a țării mele care trebuie păzită, apărată și fortificată, cum afirma Vieru. *Păziți-i frumusețea!/ Păziți al limbii sfânt poem,/ A ei mărgăritare,/ Căci mai de preț averi n-avem,/ Nici altă apărare.*

În limba română se află supremul adevăr al identității. Ea, „cartea noastră de boierie", cum o numea Caragiale, ea, patria noastră din adânc, ea, maica noastră, constituie nucleul iradiant al poeziei lui Grigore Vieru și al generației sale. Este sublima lecție oferită nouă, tuturor celor de-un neam și de-o limbă. Asupra ei s-au produs cele mai feroce atacuri, mergându-se până la atribuirea unei alte ridicole identități. Cu perfida conștiență a faptului că un neam nu poate fi îngenunchiat, nu poate fi aneantizat decât dacă i se ia limba. Nimic altceva nu-l poate frânge: *S-a otrăvit dulceața poamei/ Și laptele din sânii mamei./ S-a otrăvit barbar văzduhul/ De ce s-a otrăvit si duhul,/ De ce și graiul?! Sculați-vă, sculați-vă, sculați-vă/ Din somnul cel de moarte!/ Salvați-vă, salvați-vă, salvați-vă/ Prin limbă și prin carte!*

Nu știu câți dintre noi suntem conștienți de cotropitoarea frumusețe a darului pe care-l primim la naștere, „comoara" despre care vorbea Alexei Mateevici, limba cu care va să spunem lumea și să ne spunem o dată cu ea și nici ce datorie, niciodată posibil de plătit, avem față de acest dar și față de aceia care i-au făurit, prin truda lor, strălucirea.

„Orice creație se naște dintr-un plâns și o tăcere", afirma, cu o splendidă metaforă, același Noica. Ochii Basarabiei au plâns prea mult și tăcerea impusă a fost prea îndelungă pentru a nu genera o creație poetică demnă de istoria ei zbuciumată și de a-și refuza acum o renaștere pe măsura suferinței. Așa precum sacrul alungat din conștiința modernității s-a retras în subteranele inconștientului omului contemporan areligios, cum sublinia Mircea Eliade, tot așa, alungată din topos și existență oficială, românitatea acestor pământuri s-a retras în ascunsurile limbii din care avea să izbucnească în poezia generației lui Grigore Vieru. Fiindcă suntem moștenitorii cuvântului, precum moștenitorul nostru adevărat este acesta, iar noi vom trăi cât cuvintele noastre, purtătoarele identității și umanității noastre profunde. Căci om înseamnă, mai înainte de orice, ființă cuvântătoare, capabilă să exprime lumea și pe sine, capabilă să aibă acces, prin capacitatea de sugestie, prin poeticitatea limbajului, în orizontul transcendent în care se zămislesc cuvintele, întrevederea scânteii de logos pe care o purtăm în noi.

Cine să ne judece atunci pentru izbânzile sau eșecurile de-a fi întru ființa noastră altul decât omul deplin al culturii române: Eminescu, făcătorul de limbă și de conștiință națională? „Eminescu să ne judece!", decidea cu îndreptățire Grigore Vieru. Să luăm aminte, căci judecata lui e dreaptă și necruțătoare!

(Alocuțiune rostită la Academia de Științe a Republicii Moldova în cadrul Simpozionului științific consacrat comemorării poetului Grigore Vieru, cu ocazia celei de a IX-a ediții a Festivalului Internațional de poezie „Grigore Vieru", Chișinău-Iași, 16-19 mai 2017. Marele Premiu al Festivalului a fost acordat „poetului Horia Bădescu, pentru întreaga sa operă poetică" - nota red.)

Vintilă Horia, manolicul

Theodor CODREANU

Datorăm Mihaelei Albu și lui Dan Anghelescu resuscitarea interesului pentru opera lui Vintilă Horia (n. la Segarcea, 18 decembrie 1915 – d. la 4 aprilie 1992, Collado Villalba, Spania), faptă prilejuită de centenarul nașterii scriitorului și gânditorului de dimensiuni europene și universale, la care s-au asociat și alți eminenți intelectuali români precum Basarab Nicolescu, Constantin Cubleșan, Cristian Bădiliță, Marilena Rotaru, Isabela Vasiliu-Scraba ș.a. În 2015, Mihaela Albu și Dan Anghelescu au publicat o amplă antologie a eseisticii din exilul postbelic sub titlul *Eseistica lui Vintilă Horia – deschideri către transdisciplinaritate* (Editura AIUS, Craiova, cu o prefață semnată de Vasile Spiridon), urmată, în 2016, de o altă antologie, a publicisticii interbelice, la aceeași editură: *Tinerețea unui „fost Săgetător". Vintilă Horia – publicistica interbelică.* Ambele antologii, fatalmente incomplete, beneficiază de consistente studii introductive, în spiritul titlurilor alese de autori, putând ele însele a fi cărți de sine stătătoare. Întrucât despre eseistica exilului am scris deja, acum voi face câteva considerații despre publicistica interbelică, sub semnul a ceea ce voi numi *manolicul spiritualității românești* în viziunea lui Vintilă Horia.

De remarcat, mai întâi, că, în studiul la publicistica interbelică, Mihaela Albu și Dan Anghelescu dau o replică solid argumentată la atacurile muribund-furibunde venite dinspre Alexandru Florian (nota 1), directorul Institutului „Elie Wiesel", atacuri care au determinat Primăria din Segarcea să retragă titlul de „cetățean de onoare" post-mortem marelui scriitor, sub incidența controversatei Legi 217/2015 (augmentare neconstituțională a OUG nr. 31/2002), lege promovată în parlament de falimentarul om politic și „profesor de istorie" Crin Antonescu. În conformitate cu această lege, cam trei sferturi dintre strălucitele personalități interbelice (din toate domeniile) ar trebui decapitate și scoase din patrimoniul nostru spiritual din pricină că au avut orientări sau simpatii politice de dreapta, fiind etichetate „fasciste" în bloc, adică „naționaliste", și, în consecință, nu pot fi considerate *modele publice,* orice monument, nume de stradă, de instituție, de eveniment cultural etc. trebuind să fie abolite, eliminate, uitate. Deocamdată, victime directe ale acestei legi sunt Mircea Vulcănescu și Vintilă Horia (următorul vizat fiind Nichifor Crainic!), dar dacă se va merge până la capăt, eliminat din spațiul public va trebui să fie și Eminescu pentru „naționalismul" său care l-a determinat pe un Ion Negoițescu să-l catalogheze drept… „protolegionar"!

→

Homo sapiens

La fel va trebui să ne debarasăm de Mihail Kogălniceanu, de Vasile Alecsandri, de Vasile Conta și de Ion Creangă! De altfel, valul de istericale antieminesciene de după 1989 spre acolo țintește, neputința prigonitorilor ciocnindu-se de masivitatea prezenței lui Eminescu în spațiul public, încât pentru a scăpa de imaginea „omului deplin al culturii românești" (Constantin Noica) ar trebui ca, mai întâi, un cataclism regional să scoată definitiv din geografia și istoria europeană tot ce-a mai rămas din România postbelică. Dar și așa tot ar mai rămâne multe statui, instituții, traduceri, exegeze etc. din străinătate.

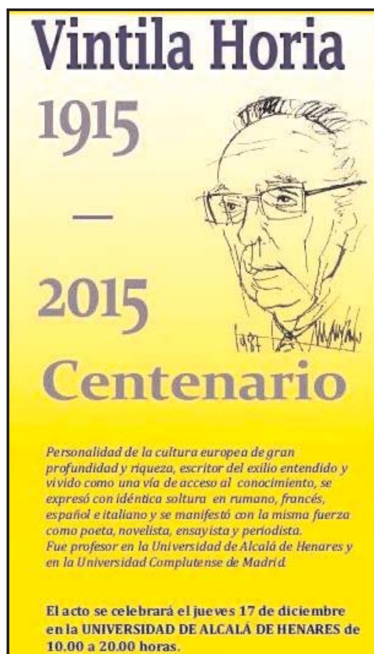
Mihaela Albu și Dan Anghelescu, pe urmele unor istorici obiectivi ca Paul Johnson, oferă soluția cea mai firească: *contextualizarea istorică,* iar nu căderea în ideologie, care duce la etichetări de tipul *political correctness.* Vintilă Horia a scris favorabil, de pildă, despre Mussolini, acesta fiind contextul istoric, dar n-a făcut parte niciodată din vreun partid politic de dreapta, inclusiv din Mișcarea Legionară. Opinii favorabile lui Mussolini, lui Hitler chiar, au exprimat, pasager sau nu, personalități precum Winston Churchill, Neville Chamberlain, Lord Halifax, David Lloyd George, Lady Nelly Cecil, Thomas Mann însuși care publica, în 1939, un eseu intitulat *Fratele Hitler,* considerându-l „Mare European", apoi, Benedetto Croce, Jean Cocteau, Luigi Pirandello, Giovanni Gentile, James Burnham, W.B. Yeats, T.S. Eliot, Charles Maurras, Ezra Pound, Oswald Spengler, Martin Heidegger, Louis-Ferdinand Céline ș.a. Ce facem? Îi scoatem pe toți aceștia din spațiul public? După împrejurări, Thomas Mann a fost antinazist sau favorabil lui Hitler. Chiar și mult culpabilizatei Germanii nu i-a trecut prin minte, din atare pricină, să dărâme statuile lui Thomas Mann. Mihaela Albu și Dan Anghelescu aduc probe că Vintilă Horia a fost împotriva exceselor legionare.

În 1941, într-un articol din *Sfarmă-piatră,* tânărul publicist respingea „calendarul legionar", acuzându-l că se abătea „de la linia dreaptă a tradiției ortodoxe și patriotismului românesc. Întocmit în scopuri de propagandă, cu caracter exclusivist și subiectiv, calendarul acesta oferă destule puncte dubioase, în contradicție cu învățăturile Bisericii ortodoxe", trecând sub tăcere „sărbătorile noastre naționale și patriotice" (vezi studiul introductiv, pp. 34-40). Concluzia (pp. 39-40): „Într-un asemenea context general, incriminarea debutantului Vintilă Horia pentru foiletoanele din revistele de dreapta ar fi ridicolă dacă nu ar demonstra fie ignoranță, fie rea-credință. Acuzele formulate de directorul Institutului Wiesel, reluând limbajul (importat al) totalitarismului bolșevic, din documentele unui fals Tribunal (pretins) al Poporului nu reprezintă decât «un arsenal al minciunii și manipulării cu care /…/ puterea comunistă și-a eliminat unul dintre intelectualii care ar fi putut-o împiedica să ia în stăpânire România»", după cum scria Marilena Rotaru (*În căutarea omului total*).

Însă nu e numai atât. Astfel de judecată agresivă, bolșevică, au cunoscut și, probabil, vor mai cunoaște alte minți care se vor mai încumeta să mai scrie, aidoma lui Vintilă Horia, o nouă *Cântarea României* (2), pe urmele lui Alecu Russo sau Eminescu (*Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*). Doar un exemplu: în 1946, un „președinte" de „tribunal al poporului", „filosoful" Nestor Ignat, publica în *Viața Românească,* chiar în numărul din ianuarie, un articol fulminant, intitulat *Cazul Blaga.* Iată ce scria, copiindu-i, *avant la lettre*, în spiritul Legii 217/2015, pe judecătorii din stirpea lui Alexandru Florian: „Astăzi, când ruinele și rănile războiului ne sunt prezente, când a început să se facă judecata criminalilor mari și mărunți, datoria noastră este să denunțăm, să spulberăm confuzia, să rupem măștile – oricât de bine ticluite – să aruncăm rază de lumină în bezna din care a colcăit fascismul. / Trebuie să stârpim răul din rădăcină, să-l smulgem din cotloanele spiritului. De aceea, am deschis «cazul Blaga»: ca să știe toți aceia care au visat viitorul într-un anume fel eonic sau mai puțin eonic, în speranța că «deocamdată, putem visa mult și nepedepsiți», că pedeapsa totuși sosește și că în fața judecătorii nimicitoare a Istoriei nu are scăpare nimeni și nimic."

Către un eon cultural românesc va aspira și Vintilă Horia după trecerea pasageră pe la *Sfarmă-piatră* și *Gândirea.* Și, tulburătoare coincidență, el se va gândi la un titlu de revistă blagian: *Meșterul Manole.*

Nestor Ignat îl considera pe „bietul Blaga" „un criminal mărunt", un „diletant" în ale filosofiei și literaturii, de aceea, autorul *Meșterului Manole* nici nu va fi condamnat la moarte de Tribunalul Poporului, ci doar expulzat din Universitate și trimis bibliotecar la Sibiu. Probabil, să se mai „cultive"! Păcatul lui Blaga, cum bine a surprins Nestor Ignat, a fost acela că a visat la un *eon românesc!* Același vis cu al generației lui Mircea Eliade, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu și Emil Cioran! Se putea ceva mai dăunător pe acest pământ? Dar forțele teribile ale răului, simbolizate de indivizi ca Nestor Ignat, nu pot nărui la nesfârșit *Monastire 'naltă/ Cum n-a mai fost altă!* Interesant că nu numai Blaga, Vintilă Horia și întreaga generație *Criterion* au creat sub semnul mitului manolic, ci și intelectualitatea postbelică în fața surpărilor produse de ceea ce Eliade numea, în eseul *Destinul culturii românești* (1953), „adevărata primejdie" începută „pentru întreg neamul românesc, abia după ocuparea teritoriului de către Sovietе", surpări în fața cărora mitul manolic a constituit principala formă de rezistență. Numeroase opere literare, de reflecție critică, filosofică și teologică au pornit, nu întâmplător, de la misterul jertfei: de la Vasile Alecsandri, Nicolae Iorga, Octavian Goga, Tudor Arghezi, Victor Eftimiu, Victor Papilian, Dan Botta, până la Nicolae Labiș, Horia Lovinescu (*Moartea unui artist,* 1964), Dumitru Stăniloae (*Spiritualitatea și cultura românească în lumina credinței ortodoxe*, 1980), Valeriu Anania (drama *Meșterul Manole,* 1968), Horia Bădescu (*Meșterul Manole sau Imanența tragicului*, 1986), Ana Blandiana ș.a. Istoricii literari au numărat peste 150 de poeme, peste 25 de piese de teatru și numeroase studii despre mitul manolic. Dar nimeni, probabil, n-a resimțit mai acut drama manolică a culturii românești decât Vintilă Horia. Întreaga lui viață creatoare a fost o necurmată trăire a surpării și ridicării, surpările venind dinspre forțele tenebroase din interiorul propriei nații. Ne aflăm în fața martiriului ziditor al Bisericii creștine, așa cum l-a prezentat și Părintele Stăniloae în exegeza sa asupra mitului manolic, deschizându-l către înțelesul adânc al *patimilor.* Sau, mai nou, către teologia holocronică a unui François Brune (3). Nu alta este semnificația exilului horian, culminând cu atacurile prilejuite de acordarea Premiului Goncourt, în 1960, pentru *Dumnezeu s-a născut în exil,* din țară și din străinătate dezlănțuindu-se forțele negre, comunistoide, împotriva cărora vor lua atitudine un Robert Escarpit sau marele fizician Werner Heisenberg: „Tot ce au făcut francezii cu Vintilă Horia este de neconceput. Să declanșezi un atac de așa amploare față de un creator în care vibrează știința, poezia și căutările lui spirituale… *Dumnezeu s-a născut în exil* este o capodoperă."

Cu simțul său de filosof și de istoric literar, Vintilă Horia se încadrează, programatic, în evoluția marilor reviste literare românești, începând cu *Dacia literară*, continuând cu *Convorbiri literare, Sămănătorul, Viața Românească* și *Gândirea,* considerată de el (dar nu numai) drept cea mai frumoasă și mai importantă revistă românească, de înaltă ținută europeană. Colaborarea la *Gândirea* l-a maturizat, publicând, începând cu 1936, la vârsta de 21 de ani, eseuri pătrunzătoare precum *„Universaliile" lui Léon Daudet, Paul Morand despre București, Către o nouă cunoaștere a omului, Simbol iberic, Despre un spirit european, Giovanni Papini și drama lui Hristos, Victor Papilian și arta nuvelei, Liviu Rebreanu: „Gorila"* ș.a. Europenitatea literaturii și gândirii românești devine centrul culturii și creației sale. *Gândirea* ridicase cultura națională pe cerul spiritualității românești, cum năzuise și Nichifor Crainic. Generația *Criterion*, în revista aferentă, se declarase eliberată de grija făuririi politice a României Mari, vis înfăptuit de generația lui Nicolae Iorga și Constantin Stere. Acum, ținta era realizarea unității spirituale, garanție a consolidării unității politice. „Dacă tineretul acestei țări – scria Mircea Vulcănescu, în 1934 – nu reușește ca, în această generație, să reducă idealurile omenești centrifugale ale Românilor din diferite colțuri ale țării, într-un singur chip al *omului românesc,* în care să se recunoască Românii de pretutindeni, ca într-un bun al lor; dacă tipul omului rusesc, dostoyewskian și tolstoian al basarabenilor și omul latino-kantian al ardelenilor nu reușesc să dea o sinteză vie cu omul bizantin din Vechiul Regat, sinteză în care tendințele centrifugale să nu se mai regăsească decât ca ispite de universalizare ale aceluiași om al lui Eminescu și al lui Creangă, unitatea politică a acestui neam, care în clipa în care își dă mâinile nu se mai recunoaște, mi se pare amenințată./ Legând roadele unei adaptări inteligente, cu firul tradițiilor noastre, ispitind sensul diferitelor straturi pe care le-a depus istoria în sufletul și în structura civilizației românești, de la vechiul suflet tracic și până la cele din urmă înrâuriri constitutive, această generație va trebui să descopere acea originalitate de configurație, de dozaj specific al influențelor și eficienței lor, care definește un suflet propriu." (4)

Ne aflăm în fața unui text capital, de o stringentă actualitate și astăzi, când ne găsim în ajunul Centenarului Marii Uniri, unire *surpată* de tenebrele ultimei conflagrații mondiale, cu urmările nefaste ale Pactului Molotov-Ribbentrop. Dacă elitele culturale interbelice au avut un proiect de generație precum cel enunțat de Mircea Vulcănescu, întru totul lamentabile s-au dovedit elitele politice, coborâte în mlaștina corupției și a intereselor de grup și lăsând de izbeliște întărirea puterii militare (5) a țării, ba obstaculând, în momentul culminant, și tratativele Titulescu-Litvinov, grija principală fiind reprimarea tineretului alarmat de ascensiunea hidrei Sovietelor. Pasămite, acest tineret „turbulent" amenința euforia paradisiacă a cleptocrației îmbălsămate cu frumoase principii democratice. Într-un asemenea context, era inevitabil ca și lui Vintilă Horia să i se pară ordinea impusă de Mussolini în Italia un adevărat *miracol*, cu atât mai mult, cu cât ducele dădea impresia că aduce cu sine o *ordine spirituală,* așa cum pretindea, bunăoară, biograful său René Benjamin, într-o monografie de răsunet (*Mussolini și poporul său*, Plon, Paris, 1937). Articolul publicat de Vintilă Horia, la 22 de ani, în *Gândirea,* sub titlul *Miracolul fascist* (nr. din octombrie 1937) era un ecou direct al acestei cărți semnate de un foarte prestigios scriitor și eseist de orientare anticomunistă, laureat al Premiului Goncourt (1915, pentru romanul *Gaspard*).

Din 1939, Vintilă Horia simte nevoia unei „despărțiri" sporitoare de *Gândirea* și de gândirism (în sensul „despărțirilor" promovate, mai târziu, de Noica), întemeind revista *Meșterul Manole,* prin care-și propunea să biruie toate impedimentele istoriei, complexele sincroniste și autohtoniste ale culturii românești, pentru o confruntare creatoare directă cu europenismul cultural, ca ieșire din orice provincialism. Considera că spiritul românesc se maturizase deplin într-o sută de ani de la apariția *Daciei literare*. Clădește noua revistă împreună cu Ovid Caledoniu, Horia Nițulescu, Axente Sever Popovici, Ion Șiugariu și Miron Suru. Ideea îl va indispune pe Nichifor Crainic, care îl somează să opteze fie pentru *Gândirea*, fie pentru noul proiect. Vintilă Horia alege noua direcție, fără, totuși, a rupe definitiv legăturile cu *Gândirea*, unde mai publică intermitent. În viziunea sa, scriitorul român trebuia să fie un Manole în stare să ridice *Monastire 'naltă/ Cum n-a mai fost altă*. Să atingă, altfel spus, *formele perfecte* ale culturii așa cum năzuise Eminescu, cel învăluit, ca și Meșterul Manole, de adânca sete a formelor perfecte, în sens spiritual profund creștin și, deci, european (vezi poema eminesciană *Icoană și privaz*): „Pentru a realiza frumusețea perfectă e nevoie de ideea aceasta, de confruntarea cu tine însuți și e plină de impresionante certitudini legenda aceea în care un meșter renunța pentru totdeauna la ceva din el însuși, la cel mai frumos simbol al vieții, dragostea, pentru a împlini perfecta operă de artă. Pe meșterul acesta îl chema Manole și gestul lui, reactualizat în miracolul fiecărei capodopere poate deveni simbolul și mitul dinamic al unui întreg ciclu de cultură.

→

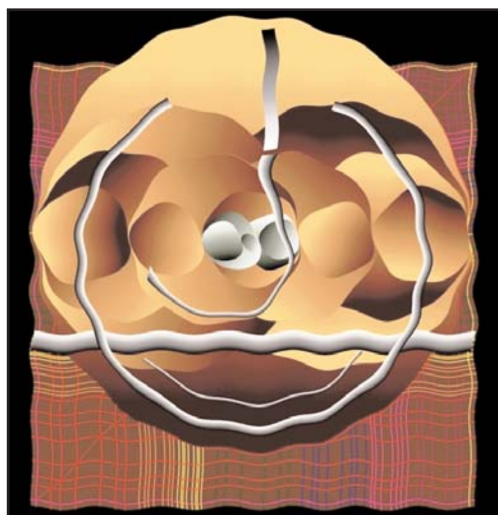
Homo sapiens

Sacrificiul lui nu e o ajungere pentru omul care l-a împlinit, nu e adică un *do ut des* al liniștitei contemplări după actul greu al creației, ci are cu siguranță ceva din agitația aceea către pisc despre care scriam mai sus, ceva din idealul de a limpezi căile altora. Chiar dacă opera ta e un apogeu, nu tu vei fi acela care se va folosi de ea ca de o invitație la calm, la contemplație orgolioasă, la aprecierea din perspectivă a propriului efort, căci nu acesta e *sacrificiul* de care avem nevoie. Acesta e sfârșitul pe care nu-l vrem, însă spre care tindem ca înspre o cât mai îndepărtată minune. În clipa aceea se va putea privi în urmă. Noi vom fi fost demult. Și în perspectiva largă ce se va deschide atunci, la capătul tuturor sforțărilor, siluetele noastre încordate în creație și în căutare veșnică vor apărea nespus de frumoase. Cu atât mai frumoase și mai statuare cu cât perfecțiunea ultimului pisc nu va fi fost posibilă fără noi." (6)

E un program aici nespus de complex și de îndrăzneț, în deplină conformitate cu o tradiție profund românească și europeană, căci venea nu numai pe filiera mitologiei jertfei pentru creație (unul dintre miturile fundamentale românești, după aprecierea lui G. Călinescu, dar nu numai), ci și pe urmele *frumuseții cea vrednică de Dante* și de *extaza privirii* lui Shakespeare (spre care visa Eminescu). De aici admirația lui Vintilă Horia pentru Renașterea italiană, pentru un Giovanni Papini, cel care a pătruns în adâncurile jertfei hristice, rescriind *Viața lui Iisus,* așa cum o va înțelege și cel mai însetat poet al *formelor perfecte,* Eminescu (7), înțeles și neînțeles deopotrivă de către eminentul eminescolog care a fost Petru Creția (8). Această aspirație către perfecțiune o întâlnim la cei mai mari artiști și scriitori români, la Ion Creangă, la I.L. Caragiale, în teoria capodoperei (Mihail Dragomirescu), în capodoperele lui Brâncuși, în *cuvintele potrivite* argheziene, în filosofia *eonului dogmatic* (Lucian Blaga), în poetica *oului dogmatic* din *Joc secund* (Ion Barbu), în poemele lui Gellu Naum, Radu Cârneci, Cezar Ivănescu și Horia Bădescu (ca să-i amintesc doar pe aceștia), cel din urmă reinventând parcă estetica manolică a lui Vintilă Horia. Monica Lovinescu aprecia că literatura română din epoca sovietică, nefiind una a disidenței, a fost cea mai *estetică* între toate literaturile Estului, riscând, ce-i drept, să devină calofilie, estetism.

În anul al treilea de apariție a revistei, Vintilă Horia se considera îndrituit să aprecieze: „prin generația *Meșterului Manole*, scriitorul român are dreptul de a păși în universalitate, bogat de o cultură românească esențială și liber de a crea orice pe temelia acestei culturi. Până acum scrisul nostru a clădit alături de cultura europeană. Azi are dreptul de a crea în ea, deoarece posedă în urmă un ciclu împlinit, o tradiție și un sens ascensiv." (9) Recapitula, totodată, contribuțiile esențiale ale revistelor anterioare: *Dacia literară* punea temeliile valorificării istoriei și tradiției, *Convorbiri literare* ne dăruise *stilul,* perfecțiunea *limbii române* în toată modernitatea ei, *Sămănătorul* ne-a întors cu fața către prezentul națiunii de țărani, iar *Gândirea* devenea „expresia cea mai înaltă a geniului autohton", ca *revistă a tuturor Românilor.* Prin *Meșterul Manole,* atenționează Vintilă Horia, a început „libertatea, crescută din toate aceste îndatoriri, față de trecut, față de formă, față de prezentul social și politic pe care le-au îndeplinit generațiile într-adevăr eroice…" Vintilă Horia ține să se deosebească și de occidentalismul grupării *Criterion,* convergent oarecum cu al *Sburătorului:* „Noi tindem să realizăm fenomenul invers: inocularea Europei cu ser românesc." Așadar, o „românizare" a culturii Occidentului, pe care o vor realiza, altminteri, marii exilați în frunte cu Ștefan Lupașcu, Eugeniu Coșeriu, Matila Ghyka, Mircea Eliade, Ștefan Baciu, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Constantin Virgil Gheorghiu (cel care va deveni nedrept cu Vintilă Horia, împărtășind, în 1960, atitudinea liderului comunist André Wurmser!), Constantin Amăriuței, Vasile Posteucă, Paul Goma, Virgil Tănase, Petru Dumitriu, Constantin Virgil Negoiță, Basarab Nicolescu, Theodor Damian ș.a., inclusiv Vintilă Horia.

Din nefericire, optimismul acesta de concreștere organică a culturii românești spre universalitate și europenism avea să se curme brusc, tot manolic, deși eliberarea Basarabiei și a Bucovinei nordice de după invazia bolșevică din iunie 1940 (anul „dezastrelor românești" (10)) încă dădea speranțe. Istoria venea asupra României, în „săptămâna roșie" (Paul Goma) sub același spectru al surpărilor, revista adeverind încă o dată că este oglindă a adevărului pe care elitele politice îl eludează: „Legenda sa se confundă până la obsesie cu istoria patriei. *A birui prin sacrificiu* nu e numai formula estetică a unei vechi legende rimate sau a unei reviste de tineri romantici, dar și cheia de boltă a unui sistem istoric pe care România îl reprezintă prototipic. Visasem prea mult conturarile unei mari Românii și le realizasem prea puțin, întocmai ca acel *meșter* din poveste, orgolios și titanic, care vede prăbușindu-se în fiecare noapte zidurile imensei catedrale la temelia căreia nu așezase decât un plan abil și o idee îndoielnică cu care voia să înfrunte eternitatea." (11) Tocmai lipsa spiritului de sacrificiu îl demască Vintilă Horia la diriguitorii României: „O singură acuză gravă putem aduce, acum, și anume împotriva generației care ne-a precedat și care a săvârșit impietatea de a suporta un regim și o orientare politică ale căror triste roade le culeg azi nu vinovații, ci noi, copiii de acum zece ani care asistăm neputincioși la mascarada democrației, iar dacă îndrăzneam să ridicăm cuvântul, eram pălmuiți și aruncați în închisori. Te întrebi nedumerit, în fața paginilor copioase ale acestei sinistre istorii, unde a fost românismul din oamenii aceia? Cum au putut asista cu atâta lașă nepăsare la o prăbușire elocventă în fiecare din spasmurile ei? De ce n-au reacționat decât prin palide cărți de așa-zisă doctrină naționalistă și prin sunătoare articole de gazetă. Să-i judecăm astăzi de pe catapeteasma sfărmată a tinereții noastre și să le aruncăm în față, ca pe niște palme târzii, faptele lor, rușinile lor, slăbiciunile și greșelile lor?" Vintilă Horia invocă trăirea acelor cioraniene „culmi ale disperării" neînțelese de clasa politică. În catastrofalul an 1940, „A fost noapte și biserica rău clădită s-a dărâmat". Cu toate acestea, el are nădejdea că va reveni puterea sacrificiului. El însuși va fi un sacrificat alături de cel care a cutezat să ordone „Treceți Prutul!" și de alți patrioți români.

Gruparea manolică aduna în juru-i, în afară de întemeietori, personalități ca italianul M. Camilucci, Ștefan Baciu, Mihai Beniuc, Virgil Carianopol, Mihail Chirnoagă, Pericle Martinescu, Paul Constantinescu, Grigore Popa, marele pictor bucovinean Rudolf Rybiczka, Teodor Scarlat, Mircea Streinul, Octav Șuluțiu, Emil Botta, Emil Giurgiuca, Laurențiu Fulga, Simion Stolnicu, Ion Frunzetti, Radu Stanca, Aurel Chirescu, Vlaicu Bârna, Al. Husar, N. Crevedia, George Drumur, Constantin Virgil Gheorghiu, Ioan I. Mirea, Mihail Isbășescu. Unii vor urma calea viitoare a sacrificiului, a exilului, alții vor uita repede de spiritul jertfei manolice, precum Mihai Beniuc. În aprilie 1942, apare însă ultimul număr al unei reviste care promitea atâtea. Dar spiritul *manolicului românesc* nu va fi stins, fiind inoculat, mai departe, de Vintilă Horia, în plasma culturii occidentale. Nu alta este semnificația ciclului romanesc din exil, primul din trilogia exilului, *Dumnezeu s-a născut în exil,* convingând Franța spirituală să-i acorde Premiul Goncourt, premiu care, cum am văzut, a trezit forțele negre ale distrugerii. Dar *Dumnezeu s-a născut în exil* rămâne o capodoperă (cum aprecia și Heisenberg), o rezistentă catedrală românească în cultura occidentală alături de celelalte ale exilului. Mircea Eliade însuși va duce spiritul manolic în universalitate prin studiile despre Zamolxis, *Meșterul Manole, Miorița* și Eminescu.

Cât îl privește pe Vintilă Horia, el rămâne fidel crezului perfecțiunii care a însuflețit revista *Meșterul Manole.* Sub aceeași năzuință a universalizării, va începe o nouă călătorie spirituală spre ceea ce va numi *centrele Pământului.* Este demn de tot interesul acest experiment al căutării de *catedrale manolice* în toată lumea, îngrijorat că sub regimurile comuniste acestea nu mai sunt posibile. „Nietzsche – va atrage atenția Vintilă Horia – spunea că deasupra fiecărui popor e înscrisă o tablă de valori: aceea a victoriilor pe care fiecare neam le-a câștigat asupra lui însuși. Și că un popor nu poate să supraviețuiască dacă adoptă de la vecin criteriile acestuia de evaluare a valorilor. E teribil, nu-i așa? Pentru că în aceste două decenii și jumătate am fost siliți să ne autodistrugem (î din i, de pildă) adoptând cu sila tabla de valori a vecinului, contrară felului nostru eideitic de a stabili anumite valori și de a construi după o anumită noimă." (12) Asta o va spune în 1971, dar argumentele parcă sunt luate din programul revistei *Meșterul Manole.* Critica nu a dat atenție faptului că programul-manifest al revistei din 1939 purta titlul *Note pentru călătoria noastră,* iar una dintre cărțile fundamentale ale exilului, titlul *Călătorie la centrele Pământului* (*Viaje a los Centros de la Tierra,* Plaza y Janés, Barcelona, 1971). Și era vorba, în sens propriu și figurat, în același timp, de *călătorie spirituală* către perfecțiunea absolută, acel *punct Omega* (hristocentric însă, în sens creștin ortodox, la Vintilă Horia) al Părintelui Teilhard du Chardin, nume invocat, altminteri, în periplurile sale manolice, chiar în partea introductivă a cărții.

În *Nota preliminară la Călătorie* *la centrele Pământului,* autorul explică împrejurările și resorturile care l-au împins către plecările sale. A călătorit un an și jumătate (din ianuarie 1969 până în mai 1970) la Roma, la Zürich, la Wilflingen, la Basel, la Paris, la München, la Madrid, la Montreal, la Geneva, la Washington și New York, la Boston etc. pentru a sta de vorbă cu *centrele de lumină* ale planetei întrupate de Ștefan Lupașcu, Werner Heisenberg, Ferdinand Gonseth, Niels Bohr, Raymond Abellio, Ernst Jünger, Arnold Toynbee, Wilder Graves Penfield, Olivier Messiaen, Hans Urs von Balthasar, Gabriel Marcel, Karl Rahner, Carl Gustav Jung, Miguel de Unamuno, Jacques de Soustelle, Marshall McLuhan ș.a.m.d. Ceea ce uimește în cartea de dialoguri a lui Vintilă Horia (cu personalități din mai toate domeniile cunoașterii) este profunda viziune de *hologramă holocronă* (François Brune), în spiritul viitoarei transdisciplinarități, autorul nostru depășind marginile modernism-postmoderniste către ceea ce astăzi numim *transmodernitate,* fapt subliniat, altminteri, de Basarab Nicolescu și de antologatorii eseisticii postbelice (Mihaela Albu și Dan Anghelescu).

De fapt, o împlinire, la nivel universal, a programului revistei *Meșterul Manole.* Mai rămânea ca întoarcerea din lungul exil să încununeze adevărata și ultima călătorie către *centrele Pământului:* România. Numai că aici s-a ciocnit de forțele surpătoare ale Catedralei visate, oblăduite chiar de legile împotriva culturii românești.

Note

1. O replică pe măsură a dat și acad. Basarab Nicolescu în interviul acordat Cristinei Hermeziu: *„Cazul Vintilă Horia": „criminal de război"?* Interviul se poate citi on-line, postat la 21 noiembrie 2016.

2. Poemul în proză *Cântarea României* a fost publicat de Vintilă Horia în *Gândirea,* an XXI, nr. 8, octombrie 1942, pp. 432-441.

3. Vezi, în acest sens, François Brune, *Hristos văzut altfel. Adevăratul sens al Patimilor,* trad. din franceză de Șerban Velescu, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2013.

4. Mircea Vulcănescu, *Generație,* în *Criterion,* nr. 3/15 noiembrie – 1 decembrie 1934.

5. Iată un fragment grăitor despre scandaloasa „afacere Skoda", din *Enciclopedia on-line a României:* „Afacerea Skoda a fost un puternic scandal politico-financiar care a zguduit viața politică din România interbelică. La baza lui a stat un contract pentru înzestrarea armatei române cu armament, în valoare de aproximativ 7 miliarde lei, semnat în 1930 de guvernul Maniu cu Uzinele de armament Skoda din Cehoslovacia. Stipulat în netă defavoare față de Statul Român, contractul a provocat o puternică criză politică, scoțând la iveală corupția generalizată din aparatul administrativ al Statului, starea extrem de precară a Armatei Române, violarea secretelor de stat, implicarea politicienilor până la nivelele cele mai înalte și culminând cu implicarea regelui Carol al II-lea și a camarilei regale. Cazul a scandalizat opinia publică și a fost cap de afiș pentru mai mulți ani de la izbucnirea lui. A fost pe larg instrumentalizat de partidele și oamenii politici, având în final un efect devastator asupra încrederii populației în instituțiile statului democratic, în contextul în care Europa se afla în plin proces de înarmare și în pragul izbucnirii celui de-Al Doilea Război Mondial."

(Continuare la pag. 9)

Modelul deformat.
America, de la Tocqueville la Carter

Alexandru MĂRCHIDAN

O lucrare de un interes deosebit pentru toți cei care doresc să afle mecanismele deformante ale democrației americane și extinderea lor globală face o mare cinste Editurii Logos și traducătorului Manuel Valeriu. Este vorba despre unul dintre gânditorii care fac parte din elita intelectuală și morală a secolului XX, Thomas Molnar, iar lucrarea, publicată în 2016, se intitulează *Modelul deformat. America de la Tocqueville la Carter.* Acest aspect trebuie subliniat, pentru că, din păcate, foarte mulți gânditori nu stau deloc bine la al doilea capitol, oferind imaginea unei vieți schizofrenice.

De mare actualitate, ca și când ar fi fost scrisă pentru ziua de azi, în vederea celei de mâine, cartea eruditului maghiar care coresponda cu Eliade, Cioran și Ionescu în limba română, este scrisă într-un limbaj accesibil și oferă înainte de toate un punct arhimedic din perspectiva căruia putem evalua orice model social-politic: respectul pentru deplinătatea umană, miezul ei fiind dat de spiritualitate. Manuel Valeriu, care a avut numeroase conversații cu autorul, traducându-i și lucrarea *Eu, Simah, prefectul Romei; Omul și mașina,* apărută tot la Editura Logos, în 2013, afirmă despre *Modelul deformat:* „Bine primită la apariție de intelectualii încă onești ai epocii, dar cu ostilitate de adoratorii corectitudinii politice, cartea aceasta ne ajută să înțelegem mai bine nu doar problematica americană, ci și realitatea românească și europeană dintr-o lume tot mai despiritualizată."

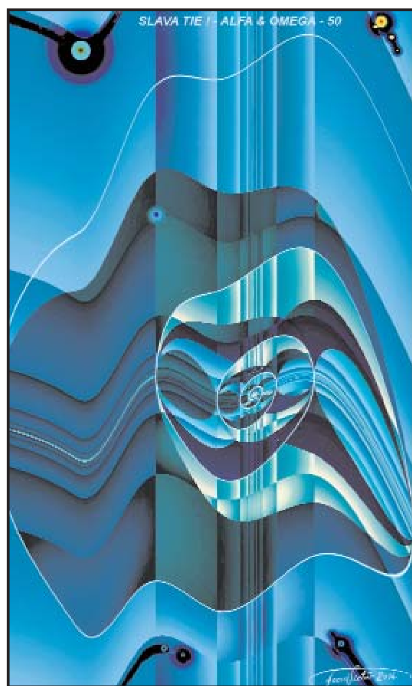
Spre deosebire de alte lucrări pe această temă, demersul lui Thomas Molnar are avantajul anvergurii intelectuale și culturale, al profunzimii intuiției politice și sociologice, al experienței de viață în societatea americană, dar și al criticii echilibrate de mâhnirea că o superputere își erodează viitorul în timp ce afișează o atitudine triumfalistă.

Originalul care a stat la baza traducerii a fost publicat în anul 1978, în limba franceză, plecând de la analiza lui Alexis de Tocqueville despre societatea americană, cu scopul de a înțelege cauzele evoluției tot mai accentuate a democrației americane – prezentată ca etalon de mulți politologi – spre uniformizare și corectitudine politică, fețe ale aceleiași monede. Thomas Molnar a cunoscut din interior societatea americană și mediul universitar (din care a făcut parte), fiind profund decepționat de perpetuarea în toate domeniile și până la cele mai inofensive aspecte, a unui nivel mediu dincolo de care personalitățile cu spirit critic și creativ sunt percepute drept cazuri tolerate, o atitudine împărtășită instinctiv de cetățenii americani. Aceste aspecte uimitoare pentru un european, dar și pentru orice persoană liberă, au fost consemnate și de Tocqueville în urmă cu aproape 200 de ani.

În rândurile de mai jos vom aminti doar câteva dintre pistele de urmărit în cartea lui Thomas Molnar, consecințele problemelor abordate fiind vizibile în toată lumea.

Corectitudinea politică este un pat al lui Procust, o formulă pe care chiar noi înșine o perpetuăm din lipsă de discernământ, pe fondul conformismului consumerist. Modelul deformat devine astfel modelul deformant. Germenii acestor tare se găsesc încă de la început în modelul democratic: însăși suveranitatea populară duce la existența grupurilor de presiune, pentru că, e clar, nu toți pot conduce; când statul e adus deliberat la o stare de slăbiciune, afirmă Tocqueville, exaltarea societății civile devine agitație monotonă; sistemul deciziilor luate de majoritate descurajează apariția oamenilor de anvergură; sterilitatea intelectuală într-o lume axată doar pe afaceri – omul nu e niciodată invitat să se detașeze de pragmatic, de unde rezultă conformism moral, spiritual, cultural, pe scurt, mediocritate.

După anul 1968, este înlocuit un conformism cu altul: înainte sintagma dominantă era „ordine și securitate", acum obsesia se oprește asupra aventurii simțurilor, urmează era petrecerii planetare. Stilul democratic mai degrabă va degrada oamenii decât să-i facă să sufere. La pierderea simțului critic contribuie chipul dublu al lui Big Brother: guvernul și societatea totodată. „Nu există o poliție secretă etc. care să vegheze la conformare, dar cel care nu procedează ca și ceilalți se găsește într-o situație delicată în raport cu întreaga societate și cu fiecare dintre membrii ei. El ar simți asta la fiecare pas. L-ar face să simtă asta fata care servește la cafenea, stewardesa, camarazii, prietena, învățătoarea, vânzătorul de la magazin, membrii asociației de părinți, agentul de poliție, într-un cuvânt, cineva care e nimeni dar e toată lumea, un cineva anonim dar omniprezent, întotdeauna, un cineva încă de la început interiorizat ca o a doua natură. După modelul ideologiei marxiste, care dorește un conformism tot mai pronunțat, ideal care își trage dinamismul din faptul că niciodată nu poate fi îndeplinit în întregime, ideologia americană solicită, e drept că mult mai amabil, ca în fiecare zi să fii un mai bun american, un mai bun democrat, un mai bun consumator, un mai bun participant la marile evenimente publice, chiar și atunci când e vorba de surâsul obligatoriu sau de condamnarea lui Richard Nixon în afacerea Watergate" (p. 124).

Explozia tehnologică a dus la uzura controlată a produselor, astfel că risipa sistematică devine o constantă a societății nord americane încă din vremea consemnărilor lui Tocqueville (1831). De aici dezastrul ecologic pe continentul american și peste tot unde sunt resurse de... luat.

Imigrația a adus reprezentanții tuturor popoarelor în SUA, iar războaiele i-au trimis într-un fel de cruciadă și reconchistă democratică. Exemplul elocvent după Primul Război Mondial este înființarea Ligii Națiunilor în Europa, pe baza celor 14 puncte ale președintelui american Woodrow Wilson, o afectare gravă a echilibrului tradițional de putere pe continentul european, care a creat derută și a permis ascensiunea nazistă. Doar Germania juca după vechile reguli, în același timp folosindu-se din plin de principiile Ligii. O afirmă și alți teoreticieni ai relațiilor internaționale, printre care Hans Morgenthau, în *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace,* și Henry Kissinger în *Diplomația.*

Din păcate, neliniștea identității fragile a SUA este exportată peste tot și creează o civilizație iritată, o combinație curioasă de rutină și rebeliune, în stilul New Age. De asemenea, e îngrijorător că o mare putere formată din elemente disparate înțelege puțin sau deloc motivele naționalismului și identității altor popoare. Sacralizarea formulei americane, a modului de viață american și stabilirea unui nivel unic, deci uniformitatea la toate nivelurile vieții cotidiene, a dus la o negare a celuilalt. Diversitatea este doar aparentă și superficială; diferitul este considerat o aberație amuzantă sau dăunătoare, excepția de la numitorul comun care e tolerată, dar ca un corp străin ce trebuie asimilat, redus între marginile calapodului preexistent. În acest sens este impresionant comentariul făcut de un reprezentant al presei cu prilejul vizitei lui Soljenițân în SUA, mai întâi fiind comparat cu un șaman (o comparație la îndemână pentru un american) și apoi etichetat drept un ins care provine dintr-o cultură pe care americanii o consideră înapoiată. Apreciere având rolul de a-i liniști pe cetățenii americani, care trebuie să fie convinși că fenomenul moral și cultural Soljenițân le este inferior.

De aceea, personalitățile strălucite se comportă în public asemenea omului obișnuit, pentru a nu fi izolați ori neluați în serios. Vidul creat în suflete de o identitate amorfă, susține Thomas Molnar, închide oamenii într-o cușcă psihologică și culturală. Deseori, cetățenii suportă impactul amoralismului ambiant, așa cum reiese din exemplele extrase din domeniul justiției, jurații fiind reprezentanți și promotori ai acestei atmosfere morale.

Referitor la scena politică, autorul afirmă că dezbaterea dintre liberali și conservatori este de fapt una falsă, pentru că ambele părți îi neagă statului un rol important în viața națiunii. În spatele scenei, presiunea asupra statului din partea grupurilor de presiune crește gustul pentru acțiuni secrete.

Pe plan extern se oglindește utopia din interiorul SUA: o comunitate internațională care neagă toate particularitățile chiar în timp ce pare să le încurajeze. Singurul defect al utopiilor este însă acela că ele pot deveni programe de inginerie socială și că pot fi impuse. De-a lungul timpului, ideologia SUA a exportat direct sau subtil multe otrăvuri în care a avut grijă să picure suficientă miere astfel încât să poată fi înghițite: nonintervenționismul, pace globală, moralitate politică internațională, societate globală fără națiuni, condamnarea războiului și a spionajului ca mijloace ale relațiilor internaționale, corectitudine politică, pluralism, drepturile omului, lupta împotriva terorismului etc. Toate acestea derutează pentru că sunt instrumente folosite cu abilitate de către cei care le-au creat, producând stupoare printre observatori și cei care le cad victime.

Ideologia americană a ajuns să fie reprezentată cel mai bine de refrenul cunoscutei piese *My way* a lui Frank Sinatra și de versurile piesei lui John Lenon, *Imagine*. Problema absolutizării propriei căi este aceea că nimic veritabil nu mai este luat în serios atunci când toți se ghidează după acest slogan – ca în cazul *like*-urilor pe facebook, care se dau cu milioanele zilnic pentru lucruri foarte diferite și de calități foarte variate. „My way" duce la însingurarea în felul propriu de a fi și tocmai această atitudine devine nota dominantă a unei civilizații. Cum să fii împlinit dacă rămâi blocat în proiectul lui „my way"? Referitor la celălalt cântec, de remarcat faptul că el este un îndemn: „imaginează-ți", iar asta ține de zelul misionar și de visul primilor americani. Doar că acum, după îndemn, conținutul e următorul: nicio religie (sau faptul că sunt toate la fel e totuna), nicio proprietate, deci și nicio graniță etc. Sintetic, aceasta este în formulă artistic-muzicală modernă definiția globalizării: „calea mea" sau eu și numai eu, nicio religie sau oricare, nicio avere, adică egali în nimicul pe care-l avem (sau care ne are), nicio țară, nimic pentru care să mori...

Reducționismul american este un alt pat al lui Procust. Calitatea este redusă la cantitate, creația la comercializare, originalitatea la inventivitate, geniul la socializare, într-un cuvânt, totul este transformat în *produs*. Acest reducționism înseamnă și o luptă subtilă dar foarte apăsătoare împotriva elitelor, având câteva efecte grave: nihilismul american, care se manifestă prin respingerea nu doar a societății americane, ci a oricărei societăți (a se vedea biografia mai multor scriitori de pe Tărâmul Făgăduinței). O altă manifestare a nihilismului este orientarea spre fantastic și grotesc: secte, guru, droguri, megashow-uri etc. Un alt efect al „retezării vârfurilor" este apariția elitelor invizibile care se ascund după „binele comun". Lamentarea actorului Robert Redford devine de înțeles când ceea ce ai este doar „visul american": „Înainte ne simțeam în siguranță... Apoi, a venit asasinarea lui Kennedy, șocul. Continuam... fără a mai ști unde era adevărul. Războiul din Vietnam... Nu mai știam dacă avem dreptate, dacă am avut vreodată dreptate... Nimic nu e mai îngrozitor ca faptul de a nu păși pe pământ ferm... De la moartea lui Kennedy nu mai putem să ne identificăm cu cineva, fiecare își caută drumul într-o neliniște rațională. Totul e atât de tulbure, va mai trece timp până ce se va găsi o nouă formulă. Visul american a devenit un coșmar... Poate că noi căutăm un tată..." (p. 126).

Homo sapiens

Regăsindu-ne conștiința de sine și încrederea

Dragoș VAIDA

Atâta vreme cât identitățile noastre și realizarea unei mai bune înțelegeri între noi, în comunitățile în care trăim, vor fi discutate exclusiv în funcție de interesele materiale, de bani, deci atâta vreme cât vom rămâne captivi în sfera economică, sunt șanse puține să se ajungă la acorduri. În contradicție cu ceea ce se crede de obicei fără demonstrație, filonul economic-politic secretă aproape inevitabil duhul neînțelegerii, conducând, în cele mai multe cazuri, la grave disensiuni și conflicte. Tematica economică-politică nici nu poate fi separată de istoria, geografia și de tradițiile culturale ale locurilor, de contextele naționale, deoarece toate acestea ating efectiv însuși domeniul existenței noastre, unele putând intra în conflict cu relațiile și sentimentele noastre. Existența ni se modelează în funcție de repere și de origini, până la urmă, de idealurile purtate în istoria la care inevitabil participăm. Aceste repere aparțin atât istoriei cât și culturii, ea însăși o formă naturală în care se exprimă existența.

Contextul și sentimentul național se cristalizează nu ca urmare a unor adăugiri/grefe, chiar dacă ne apar, în cursul timpului, sub forma unor teorii. Conștiința de sine se degajează ușor, ușor, de-a lungul vieții. Facem cunoștință cu istoria la diferite vârste și în diverse împrejurări, în familie, la școală, prin experiență directă sau prin intermediul culturii. Cele trăite sunt memorate și integrate într-un prezent care astfel ajunge să fie din ce în ce mai plin. Devenim în acest fel conștienți de mediul în care trăim, de ceea ce înțelegem că ne vine de la înaintași și de ceea ce suntem noi înșine. Este parcursul fericit, deoarece altminteri, lipsiți de istorie, rămânem fantome inconsistente, golite de simțire și intelectualitate, lipsite de identitate și deci de personalitate, personaje într-o dramă fără autor, obiecte zburătoare în care replicile sunt arbitrare, nemaicorespunzând unui scop cunoscut. Religia, domeniu de referință altfel fundamental, își pierde atunci și ea mult din înțeles și farmec. Pe cât putem, în cele ce urmează/vor urma, încercăm să descriem acest proces prin exemple.

Descoperirea propriei identități și a sentimentului național nu rămâne însă o experiență solitară, originală. În țara noastră au existat mari creatori de cultură care ne-au oferit o înțelegere a specificului național. Avem studii de sinteză, exemple, *Românismul, catehismul unei noi spiritualități* (C. Rădulescu-Motru) [7], *Naționalismul și misiunea românească* (V. Băncilă) [2], [3], *Sentimentul românesc al ființei* (C. Noica) [5], lucrări relative la filonul creștin în acest context, exemplu, *Ortodoxie și românism* (D. Stăniloaie) [8], teze de doctorat, exemplu, *Filosofia românismului în perioada postbelică* (D. Candea-Muntean) [2], și monografii privind filosofia ideii naționale, exemplu, *Filosofia ideii naționale la L. Blaga și D.D. Roșca* (V. Muscă) [4], filosofii ale creației românești de cultură, exemple, fascinanta teorie a spațiului mioritic *Spațiul mioritic* (L. Blaga) [1].

În evenimentele pe care le trăim, percepem un vector/o direcție care conduce către o *ștergere a identităților.* Impresia lăsată este că *devenim străini* chiar în locurile de unde ne tragem, în propria noastră țară, ale cărei origini, valori și obiceiuri par să fie treptat înghițite de uitare. Rămânem cu amintirile începuturilor noastre și cu vestigiile trecutului și, ușor, ușor, nu mai știm ce Dumnezeu mai înseamnă ele, la ce ne mai pot folosi. Stăm cu o istorie semnificativă în spate, alături de „palate" ilustre ale acesteia, și nu ne mai dăm seama că au fost ale noastre. Sufletește nu le mai locuim, restrângându-ne la locuințe-surogat, ridicate în pripă, fără istorie și fără acte care să le legitimeze. Este atunci poate cazul să ne *reîmproprietărim* cu istoria de ieri pentru ca azi să ne înțelegem mai bine pe noi înșine.

Secole la rând, comunitățile și-au făurit bazele necesare pentru întemeierea statelor și pentru asigurarea permanenței naționale pe pământul acestora. Se vede din ce în ce mai bine cât este de greu, acum, într-o tranziție impusă birocratic, pentru popoarele europene să înțeleagă și apoi să accepte măsuri politice și economice care să le modifice esențial modul tradițional de viață, în perspectiva unui bilanț îndoielnic. De fapt, nu se poate să nu realizăm că uneori elemente de bază din dezvoltarea istorică a națiunilor noastre sunt puse sub semnul întrebării, eventual chiar denunțate ca anacronice sau nedemocratice. Cu teza multiculturalismului s-a forțat nota și aceasta a creat reacții negative în populația care vedea cum i se impun noi reguli de conviețuire. Coerența legislativă a slăbit în urma unor inițiative noi care au apărut te miri unde și nu știi de ce. A devenit scandalos faptul că imigranții par a-și impune propriile obiceiuri și moravuri, tratând fără respect reglementările în funcțiune din țările gazdă, a căror civilizație se vede pusă la îndoială de un multiculturalism venit din senin, fără consultare și vot popular.

În acest context, au apărut persoane și discursuri care speculează nevoia firească de afirmare și de tradiție și o transformă în unic mesaj. Dorințele, sub diferite forme, de salvgardare a identității naționale, culturale, religioase și, asociată cu oricare dintre acestea, nevoia de siguranță, în țară și acasă, se lasă ademenite de ofertele extremiste sau de fascinația puterii. Substratul acestor oferte este dorința de a obține, sub o formă sau alta, controlul total. Una dintre motivațiile puternice în acest sens este că sistemul, în actuală formă, pare că nu mai poate trăi decât prin forță. S-a tot vorbit de încercările și apoi de eșecurile proiectelor de reformare a socialismului. Dar capitalismul poate fi reformat?

Reacția de apărare în fața globalizării și multiculturalizării, prin relevarea identității existenței noastre de acum și de aici, pune istoria într-o lumină cu totul nouă. Istoria nu mai este captivă în cărți și închisă în muzee, este eliberată și adusă în existența noastră, devenind o parte a culturii nu numai ca disciplină de studiu, ci și ca *fond de valori,* incluzând imperativele morale, ca *referință* a actualității. Istoria este azi chemată să fie o sursă de stabilitate și de siguranță, să ne ajute să ne restabilim controlul asupra vieții noastre, devenind astfel să fie chiar propria noastră existență.

Referințe

[1] L. Blaga, *Spațiul mioritic*. În *Trilogia culturii (Orizont și stil, Spațiul mioritic, Geneza metaforei și sensul culturii)*, București, Editura pentru literatură, 1969.

[2] Dochiliță Cândea-Muntean, *Filosofia românismului în perioada interbelică,* Conducător stiințific Prof. univ. dr. L.-P. Zăpârțan, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, Facultatea de istorie și filosofie, Cluj-Napoca, 2012.

[3] R. Codrescu, *Neamul în Biserică. O perspectivă teologică asupra naționalului, ROSTonline - Revista de cultură creștină și politică*, 19 februarie 2017.

[4] V. Muscă, *Filosofia ideii naționale la L. Blaga și D.D. Roșca,* Ed. Apostrof, Cluj, 1996.

[5] C. Noica, *Sentimentul românesc al ființei*, București, Ed. Humanitas, 1996.

[6] M. Ralea, *Fenomenul românesc*, ediție, studiu și note de C. Schifirneț, Editura Albatros, 1997, p. 153.

[7] C. Rădulescu-Motru, *Românismul, catehismul unei noi spiritualități,* Editura pentru Literatură și Artă Regele Carol II, București, 1936.

[8] D. Stăniloaie, *Ortodoxie și românism,* Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1939 (reed. Editura Albatros, București, 1999).

[9] D. Stăniloaie, *Poziția d-lui Lucian Blaga față de creștinism și ortodoxie*, Sibiu, 1942 (reed. Editura Paideia, București, 1993); capitolul *Românism și Ortodoxie.*

[10] A-M. Thiesse, *Crearea identităților naționale în Europa. Secolele XVIII-XX,* Editura Polirom, Colectia „Historia", Iași, 2000, 220 p.

[11] D. Vaida, *Demersul matematic în filosofia lui Lucian Blaga,* în *Lucian Blaga – Cunoaștere și creație. Culegere de studii,* coordonatori D. Ghișe, A. Botez, V. Botez, București, Editura Cartea Românească, 1987.

[12] D. Vaida, *Viitorul din începuturi – gândurile unui matematician privind unitatea culturii,* Biblioteca Revistei *Curtea de la Argeș*, Editura Tiparg, Pitești, 2014.

[13] D. Vaida, C. Vaida Haliță, *Istoria din noi. Timpuri crude, timpuri duioase,* Biblioteca Revistei *Curtea de la Argeș*, Editura Tiparg, Pitești, 2016.

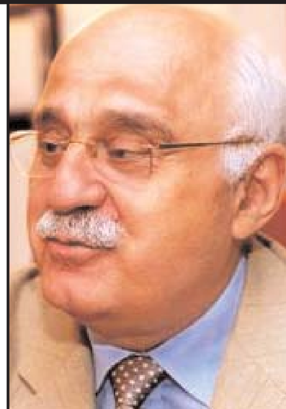
Temerile enumerate în citatul de mai sus sunt legate cu siguranță de lipsa reperelor, o problemă „atavică" în societatea americană: dacă în Europa orașele și localitățile în general s-au ridicat în jurul unei clopotnițe, a unei biserici sau primării, în SUA ele erau doar loc de trecere – o stradă cu două infinituri (unul înainte și altul înapoi), biroul șerifului, poșta și barul. Marile orașe de astăzi din SUA păstrează ceva din această organizare a spațiului; cele mai importante clădiri sunt cele comerciale, mall-urile, băncile, clădirile bursei.

Conformismul este doar o urmare a lipsei reperelor tari. Tocqueville însuși a observat uniformitatea monotonă, însoțită de agitația care încearcă să o depășească (sau să o mascheze) pe prima, fără să poată aduce cu adevărat ceva nou. La început, conformismul a avut ca principală sursă societatea atotputernică, apoi creșterea accentuată a rolului președintelui, iar în prezent, o atotputernică birocrație care înghite orice personalitate. Poate de aceea ideologiile comunistă și americană seamănă foarte mult:

„(...) Descoperim [în discursul din 1976 al doamnei Barbara Jordan, membră de culoare a Congresului, n.n.] nesiguranța americanilor de a fi americani, visul niciodată atins, promisiunea mereu amânată. Utopismul răzbate în fiecare frază: căutare permanentă a unei *națiuni* care continuă să-i ocolească pe foștii imigranți și pe foștii sclavi; o societate care încă nu funcționează pe baze egalitare; obstacole în fața propășirii individului; pericolul dispersării, al dezagregării naționale; prăpastie între realitate și promisiuni care n-a fost înlăturată. Este frazeologia obligatorie la New York, dar și la Moscova, unde ea diferă doar puțin: «Tovarăși, spun secretarii generali ai Partidului, noi suntem încă în etapa socialistă, dar fiecare trebuie să facă eforturi pentru a realiza marele vis al lui Marx și Lenin: societatea comunistă». E frazeologia obligatorie a imperiilor întemeiate pe idealul utopic spre care un entuziasm întreținut la infinit și proclamat ritualic nu încetează să-l împingă pe cetățean. Încă un mic efort pentru a îndeplini planul cincinal, pentru a defrișa Siberia, pentru a face gratuit transportul public; încă un mic efort pentru a face ca toți să se bucure de instruire, pentru a face mai egalitară egalitatea, pentru a apropia popoarele. Ei bine, în această cursă către utopie, Statele Unite au asupra Uniunii Sovietice avantajul irecuperabil că ideologia lor este intrată în reflexele fiecărui cetățean, în timp ce sub ucazurile Kremlinului, Rusia eternă și slăbită omenește continuă să macine comunismul, așa cum a măcinat ocupația tătară și pe războinicii lui Hitler. America, în schimb, coincide cu ideologia ei, ceea ce face ca poporul să fie mai eficace, mai unit în muncă, dar face și ca țara și cetățenii să fie mai fragili, mai puțin înrădăcinați în substratul neschimbabil al omenirii." (pp. 126-127)

Titu Maiorescu, juristul

Mircea DUȚU

Din motive greu de înțeles și, în orice caz, neîntemeiate, biografii lui Titu Maiorescu (15 februarie 1840, Craiova – 18 iunie 1917, București) și mai ales exegeții operei sale ignoră aproape total preocupările lui de ordin juridic. Într-adevăr, așa, de pildă, *Dicționarul membrilor Academiei Române* îi reține numai calitățile de critic literar, estetician și om politic. Și aceasta în condițiile în care, doctor în filosofie, el a fost licențiat nu numai în litere, dar și în drept. Iar în plan profesional, și-a început activitatea ca magistrat, din 10 ianuarie 1866, când a intrat în Baroul de Iași, și până la sfârșitul vieții (iunie 1917), adică 51 de ani, a avut calitatea de avocat, aceasta fiind profesia căreia i-a consacrat cea mai mare parte a activității sale. Nu în ultimul rând, mai întâi în 1888 și apoi în 1900–1901, a îndeplinit funcția de ministru al Justiției, ocazie cu care a încercat să „moralizeze" avocatura. Dincolo de practicarea magistraturii ori activitatea la bară, de interpretare a legii și aplicare a prevederilor sale, și-a afirmat cu aceste ocazii și talentul oratoric deosebit în susținerea pledoariilor.

Totodată, din păcate, Maiorescu a fost nu numai magistrat și avocat în cadrul unor procese, dar, de câteva ori, a avut chiar calitatea de inculpat, precum în cauza privind Liceul Internat din Iași.

Dreptul, ca exercițiu de supraviețuire. Așa cum s-a întâmplat cu multe înalte spirite de-a lungul timpului, învățarea dreptului și practicarea profesiilor juridice au reprezentat exercițiul de supraviețuire materială și de poziție socială care a permis dezvoltarea talentului creator în alte sfere ale cunoașterii sau ale artei și literaturii. Așa se face că, precum era aproape obiceiul în veacul al XIX-lea, și tânărul Maiorescu urmează pe lângă studii superioare de filosofie și litere și pe cele juridice, obținând licența în drept la Universitatea din Paris, la 16 noiembrie 1861, cu teza *Jus romanum: De iure dotium. Droit français. Du régime dotal.* Întors în țară, se stabilește la București și își manifestă disponibilitatea, în fața autorităților de resort, de a ocupa un post în învățământ sau în magistratură. În așteptarea unui răspuns favorabil, începe să susțină o serie de conferințe publice pe teme filosofico-sociale, care îi confirmă talentul de orator.

Prezentat domnitorului Alexandru Ioan Cuza, „în urma impresiei căpătate, acesta poruncește ministrului Brăiloiu (ministrul de Justiție al timpului, n.n. M.D.) să-l numească magistrat". Așa se face că, la 2 iunie 1862, a fost numit supleant la Tribunalul Ilfov, fapt care, oferindu-i o anumită poziție materială, a făcut posibilă venirea logodnicei sale Clara Kremnitz de la Berlin la București și încheierea căsătoriei lor. La scurt timp, noul ministru al Justiției, Dimitrie Corne, îl înaintează pe tânărul magistrat la gradul de procuror. Dar iată că, în acest context, sosește și propunerea de la ministrul Instrucțiunii Publice de a merge profesor tocmai la Liceul Național din Iași. Se pare că dorința și vocația profesorală au învins, în ciuda opoziției familiei, care ținea la promițătoarea sa carieră de magistrat, precum se nota în cea mai cunoscută dintre biografiile sale: „risipindu-și începutul de gospodărire, procurorul Titu Maiorescu își ia rămas bun de la magistratură și pornește spre vechea capitală a Moldovei, primind însărcinarea mai nimerită de director al unui internat". (*Titu Maiorescu de Soveja,* Editura Cartea Românească, București, 1925, p. 47) Ajuns la Iași, începe și la universitate cursul *Despre istoria republicei romane de la introducerea tribunilor plebei până la moartea lui Iulius Caesar, cu privire specială la dezvoltarea economico-politică,* iar din ianuarie 1863 inaugurează prelegerile de filosofie, numit la această disciplină în locul lui Simion Bărnuțiu, rămas la catedra de drept public.

Ardent susținător al studiului limbii latine și cultivării limbii române, mai ales prin școală, cel care părăsise magistratura pentru sacerdoțiul didactic scria și îndemna într-una din publicațiile vremii: „Cultivă limba poporului, lățește-i-o prin toate satele, învață-l să și-o cunoască cu toate dependințele ei, cu poezii și cântece, cu tradițiuni istorice și cu povești populare, și atunci ai regenerat un popor pe tărâmul intelectual cu același rezultat cu care îl regenerezi pe tărâmul economic printr-o lege rurală". (*Anuarul Institutului Vasile Lupu din Iași, pe anul școlar 1863–1864*, de T. Maiorescu, Iași, 1864, p. 19)

Avocatul. „În Barou, unde strălucise ca și la catedra universitară" (Ion Petrovici). În tumultul preocupărilor didactice, dar parcă invocându-se dictonul *primum vivere, deinde philosophari,* așa cum se arată în biografia indicată anterior, „Pentru nevoile vieții, tânărul trebui acum să-și aducă aminte de licența sa în drept și începu să ceară muncii sale libere neatârnarea de însărcinări oficiale, care se dovedeau atât de precare. Astfel, începe a se ocupa de avocatură." Mai precis, la 10 ianuarie 1866, s-a înscris în Baroul din Iași. Începând de atunci și până la sfârșitul vieții, mai sporadic sau cu titlu principal, după împrejurări, Maiorescu va îmbrăca roba de avocat. Așa, de pildă, în perioada 25 noiembrie 1871 – 10 octombrie 1884, adică aproape 13 ani, timp cât a fost înlăturat din învățământ, cât și după pensionarea sa, în 1910, avocatura a rămas principala sa activitate profesională.

„Apariția lui la bară – nota un contemporan – era o adevărată sărbătoare… Majestatea personalității lui de clasică armonie impresiona ambianța până la fascinare. Pledoariile lui Maiorescu primeau reflexele științelor înrudite cu disciplina dreptului: filosofie, logică, psihologie… Maiorescu a fost o podoabă a baroului". (Alexandru Mandrea, „Titu Maiorescu", în *Dreptul,* 10 martie 1940, pp. 41–42) „Caracterul lui de avocat era din caracterul lui de om de știință, de om de voință și de filosof – îl portretiza «decanul decanilor» baroului, Dem I. Dobrescu –… Titu Maiorescu era un sceptic în teorie și un dogmatic în conduită și tot astfel era și ca avocat. Era un avocat dârz, care apăra în cauza lui cu hotărâre nestrămutată, el nu menaja nici părerea adversarului și nici pe adversar, pe care-l copleșea sub greutatea argumentelor sale și sub tăișul spiritului lui fin și ironic."

Același maestru al barei și organizator strălucit al profesiei remarca specificul statutului maiorescian de avocat: „Era ajutat în avocatură de preparațiunea lui filosofică și de prestigiul lui de om curat, superior. Avocatura este arta de a convinge pe magistrat de dreptatea cauzei tale, dar această artă este mai întotdeauna empirică.

→

Memoriile unei străbunici

Constanța VAIDA HALIȚĂ

***Ducamin,* începând și sfârșind.** A răsunat de undeva, de departe, apoi am rostit o vorbă, un cuvânt necunoscut, ciudat: *ducamin.* Venit ca un ecou stins, îl repetam mecanic în timp ce îmi vedeam de treburile obișnuite: *ducamin, ducamin...*

Sunt fetiță mică, la vârsta la care vorbirea încă necristalizată se completează cu improvizații lingvistice originale. În fața mea este o icoană mare, cu „domni" și „doamne" în haine colorate și o ramă groasă aurie. Cu trei degete ale mâinii drepte, adunate buchet, însemnez apăsat mai întâi un punct pe frunte, apoi pe piept și pe rând la dreapta și stânga: „În numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh, Amin". Primele cuvinte, destul de multe, socotesc, nu se prea aud, dar sfârșitul este rostit cu mai mult curaj, mai tare, mai clar: „Ducamin!" Tatăl și Fiul sunt cuvinte obișnuite, le cunosc. Dar sfârșitul: „Sfântului Duh, Amin!" Ce poate să însemne? Sunt cuvinte greu de pronunțat, pline de mister, sunt desigur foarte importante. Rămân cu mânuța suspendată, într-o mișcare prelungită. Hotărât la asta trebuie să mă mai gândesc. Cine să fie acest „Duc ... amin"?

Patria din sufletul unui copil. Era în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. În rândul societății era îngrijorare și jale pentru cei dragi căzuți pe front. Noi, copiii, vedeam când și când imaginile proiectate la jurnale de actualități, înțelegând atât cât puteam la acea vârstă.

La școală, la începutul fiecărei zile, după o rânduială dintotdeauna, cu ochii la icoana din perete, se spunea rugăciunea, „Doamne, Doamne, ceresc Tată, noi pe Tine te rugăm, luminează a noastră minte, lucruri bune să-nvățăm". Apoi privirea trecea încet la tabloul Majestății Sale Regele Mihai I, așezat pe același perete alb. Era puterea lumească protectoare, dar căreia nu-i adresam nicio cerere. Îl priveam doar, preț de câteva secunde, și ne bucuram de chipul său frumos și tânăr, ca al unui înger păzitor, mai apropiat de viața noastră pământească.

Eram în primul an de școală primară. În clasă se amenajase „colțul eroilor", o masă triunghiulară, așezată într-un colț al sălii. Acolo, ardea o candelă și în jur se aflau fotografii ale unor militari căzuți în luptă. Fotografiile erau decupate din ziarele timpului, care anunțau decesele, menționând numele. Erau figuri necunoscute, dar modul în care chipul și numele lor apăruseră în viața noastră, atât de aproape, ne făcea să îi considerăm din familie, prieteni, rude dragi. Nu știam nimic despre viața lor, știam însă că erau eroi, că muriseră pentru Țară, pentru noi cei rămași acasă.

Imaginea acelui colț a fost pentru mine *„Lecția" de patriotism,* a fost descifrarea acestei noțiuni, poate abstracte pentru unii, care nu avea nevoie de un discurs sever, solemn. Patriotismul, dragostea de țară au rămas pentru mine, de atunci, adânc sădite în inimă, strâns legate de ideea de sacrificiu.

Pe măsură ce războiul se apropia de sfârșit, fotografiile eroilor se înmulțeau, ocupând până la urmă întreg peretele. Sacrificiul eroilor noștri nu a fost zadarnic, așa cum ar putea părea. Dacă am pierdut teritorii și am tot plătit mult timp datorii de război, sufletul românesc, legătura lui cu pământul strămoșesc au dăinuit ca *predania* cea mai scumpă privind dragostea de Țară, de Pământ, de Neam, de Credință.

Războiul s-a încheiat de mult și acum facem parte dintr-o mare comunitate, o mare echipă de lucrători pentru binele și dreptatea națiunilor. Ne angajăm în construirea unui mare edificiu al solidarității și frăției europene. Aceasta însă nu ne absolvă de grija pentru casa noastră părintească, de nevoia de a cultiva sentimentele, recunoștința și mândria pentru această țară și pentru înaintașii ei. Cele două îndatoriri, față de alții și față de noi, nu se exclud. Dimpotrivă, se potențează, atunci când iau naștere din dragoste sinceră și generoasă față de oameni, fără declarațiile pompoase lipsite de simțire. (Vom continua.)

Maiorescu - 100

La Maiorescu, avocatura era o artă științifică care se folosea de datele științei psihologice pentru a lucra asupra spiritului judecătorului; se servea de logică pentru a dovedi eroarea și adevărul; se servea de sociologie pentru ca să arate consecințele soluțiunei magistratului; se servea de filosofie pentru ca să arate înțelesul înalt al legei în sistemul filosofic al naturei." Iar concluzia unei atari portretizări cădea cu puterea unei sentințe: *Maiorescu a fost un filosof în avocatură*. (Dem I. Dobrescu, „Titu Maiorescu", în *Curierul Judiciar,* 21 martie 1920, p. 1)

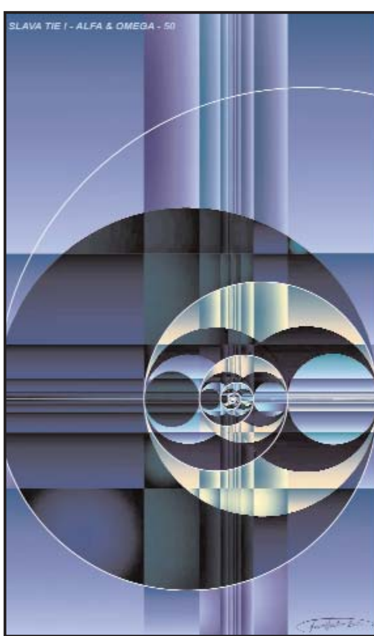
Cât despre oratorul Maiorescu în general și cel judiciar în special, o reușită caracterizare ni-l prezintă astfel: „El e oratorul rațional, intelectual și nici deloc sentimental… Totul stă în minte, nimic în patimi aventuroase, și nici sânge ridicat în obraz, nici fulgerături de ochi, nici gesturi turbate, nimic; o gamă raționabilă de 2, 3 sunete. Poate acestea să fie cauza pentru care nu vorbește mai niciodată în fața mulțimii, la întruniri publice, la jurați, în fine nicăieri unde se judecă mai mult cu sentimentul". (Nicolae Pătrașcu, „D.T. Maiorescu", în *Figuri literare contemporane,* București, 1893, p. 24)

Așa cum remarca C. Rădulescu-Motru, Maiorescu „practica avocatura pentru a-și susține viața", dar a făcut-o cu aceeași dăruire și talent pe care le-a pus în toate celelalte preocupări ale sale.

În situația extremă în care a ajuns la un moment dat, de a fi lipsit de catedră, dat în judecată și prigonit politic, avocatura i-a rămas singurul sprijin și s-a dovedit, ca întotdeauna, unul de nădejde. De aceea, nu a abandonat niciodată sacerdoțiul barei pretoriului, chiar dacă, nu de puține ori, atunci când în arena politico-parlamentară denunța impostura, lipsa de onestitate ori practica de a cumula funcții publice, i se răspundea cu eticheta de „cosmopolit" și se profera detestarea activității sale de avocat!

Atunci când lua apărarea celor nedreptățiți pe motive politice, clientela se ferea de el, temându-se de urgia magistraților numiți de noul guvern. Dar au fost cazuri în care avocatul serios era căutat și apreciat chiar în pofida pericolului adversității politice. În biografia ce i-a fost consacrată de Simion Mehedinți, se relatează un caz celebru legat de legea compensațiilor. După declanșarea Războiului de Independență din 1877, un reprezentant al societății de aprovizionare a armatei rusești s-a prezentat la cabinetul său de avocat cerând fostului ministru să se ocupe de încheierea contractelor, ca unul care cunoștea, pe lângă drept, și limbile franceză și germană. Desigur, în condițiile în care el se afla în conflict cu noul guvern, mai nimerit părea ca solicitarea să se îndrepte spre un avocat apropiat partidului liberal care să se bucure de simpatia autorităților publice. La remarca lui Maiorescu în acest sens, „Șiretul rus răspunse îndată: la prefectura Poliției și la ministerul de Interne ni s-au recomandat destui care ne-au stins… Tocmai de aceea vrem să încercăm cu cineva din partidul contrar. Astfel cumpăna se restabili iarăși." (*Titu Maiorescu de Soveja, op. cit.*, p. 86.)

Din profesarea cu asiduitate a avocaturii, cu înțelegere din exercitarea celorlalte preocupări, în frunte cu cele universitare, s-a ivit la un moment dat un incident politico-administrativ major. Suferind cu auzul în privința urechii stângi, la sfârșitul anului 1879 Maiorescu consultă o serie de medici de la Iași și Berlin și, după un tratament obositor, se întoarce în capitala Moldovei, în ianuarie 1880, iar în februarie reîncepe cursurile. Între atâtea treburi, trebuie să se prezinte însă și la tribunal pentru a răspunde la o serie de termene aferente unor procese încredințate anterior. Văzut în sălile de judecată de un coleg „binevoitor", este denunțat la ministrul Instrucției Publice, adversarul său politic George Mârzescu, care cere imediat la parchet constatarea zilelor în care pledase, suspendă pe pârât de la catedră și-l trimite repede la judecata juriului profesoral din București. Nu se prezintă în fața conclavului disciplinar, dar întocmește un memoriu explicativ pe care, însoțit de certificate medicale, îl înaintează acestuia. Juriul, prezidat de profesorul de drept G. Costaforu, rectorul Universității din București, hotărăște, pe baza documentelor de la dosar, că suferința de ureche nu poate fi reală de vreme ce inculpatul a putut pleda și, în consecință, decide:

„fiindcă cel învinovățit a «surprins bunacredință» a autorităților și a compromis «demnitatea caracterului profesoral», să fie destituit din învățământ". Cum hotărârea a fost pronunțată la 24 martie 1870, termenul de apel mai îngăduia încă 10 zile pentru o încercare din partea acuzatului de a corecta această „absurdă și pătimașă procedură". Din fericire pentru Maiorescu, în acest răstimp guvernul liberal cade și este desemnat cabinetul condus de conservatorul Manolache Costache Epureanu, în care ad-interim la instrucțiunea publică era numit Petre Carp. Cunoscând bine cazul, acesta refuză confirmarea deciziei Comisiei și invită telegrafic pe profesorul de filosofie nedreptățit să-și reia prelegerile.

Cum era de așteptat, „prietenii" politici și colegii avocați, precum Aristide Pascal, G. Meitani și E. Costinescu aveau să preia, în mod repetat, acuzațiile aduse, în cadrul Parlamentului, citând și citind sentința respectivă a juriului disciplinar…

Consecvența cu care a înțeles să-și exercite profesia și crezul în adevăr și lege cu care a slujit bara a făcut astfel ca în „barou să strălucească ca și la catedra universitară" (Ion Petrovici).

Chiar dacă și între avocați a avut nu numai prieteni și admiratori, la trei ani de la trecerea sa în eternitate, Baroul ținea să-i aducă omagiul său prin asemenea cuvinte: „După cum omul reprezintă natura ajunsă conștientă de ea însăși, omul superior al unei națiuni reprezintă conștiința de sine a națiunii care l-a produs, și comemorarea omului superior înseamnează hotărârea ei de a fi. Filosoful spunea *cuget, deci sunt,* națiunile spun *comemorez, deci voi fi.* Cu această semnificare corpul avocaților ia parte la comemorarea lui T. Maiorescu, pentru că el a fost podoabă a Baroului Capitalei. Omul mare, ca și diamantul mare, are fețe multe și toate prețioase, și Maiorescu mare profesor, mare literat, mare om politic a fost și un mare avocat. Dintre giganții baroului, el era cel mai mare". (Dem I. Dobrescu, *op. cit.*, p. 1)

Ministrul Justiției care creează „climatul moral al magistraturii". După ce a ocupat în mai multe rânduri funcția de ministru al Instrucțiunii Publice și Cultelor, mai întâi în 1888 și apoi în cabinetul P.P. Carp care a guvernat țara în răstimpul 6 iulie 1900 – 12 februarie 1901, a fost numit ministru al Justiției. Venea la cârma „departamentului dreptății" după o perioadă în care relațiile dintre avocați și magistrați fuseseră marcate de practicile în care unii dintre primii, adesea devenind miniștri ai Justiției, influențau, prin pozițiile lor, soluțiile diferitelor instanțe și bulversau astfel concurența loială în rândurile clientelei. Figura reprezentativă a acestei tendințe păguboase era liberalul Eugeniu Stătescu (1836–1905), considerat drept „ministrul Justiției care a exercitat cea mai mare influență asupra magistraților". El a fasonat magistratura, el dicta soluțiile în pricinile cele mai importante, el, după ce părăsea portofoliul justiției, era angajat ca avocat de împricinați nu atât ca să pledeze, ci numai ca să se arate în instanță. (*Revista judiciară,* București, 1902, p. 19) „Ca ministru al Justiției (post pe care l-a ocupat de șapte ori!) – scria un contemporan – a făcut unele mișcări în magistratură care l-au făcut temut. Trebuie recunoscut însă că la bara justiției când se prezintă, e întotdeauna ascultat cu viu interes, nu atât că pledează cu talent și cu lux de argumente…" (C. Bacalbașa, *Bucureștii de altă dată,* vol. III, București, Editura Ziarului *Universul,* 1930, p. 102)

Această „dictatură" exercitată de ministrul Justiției mai ales în ipostaza sa de avocat a neliniștit opinia publică și lumea politică și juridică ale timpului. Cum „colegii" săi politici din Partidul Liberal nu îndrăzneau să ia măsuri concrete pentru asanarea unor atari practici nefaste, această sarcină avea să-i revină „junimistului" Titu Maiorescu, avocat și om politic cunoscut pentru rectitudinea sa personală și moralitatea pozițiilor sale publice. Așadar, desemnat ministru al Justiției în vara anului 1900, acesta avea să depună la Cameră un proiect de lege potrivit căruia un ministru de Justiție dacă profesa avocatura nu mai avea drept să pledeze timp de 5 ani de la părăsirea portofoliului. Argumentele erau evidente; dincolo de situația tensionată din justiție, se invoca formal faptul că, în calitatea de ministru de resort, acesta numise și înaintase magistrați, iar aceștia puteau fi părtinitori, când fostul ministru reapărea la bară în postura de avocat. Era un demers absolut necesar având în vedere situația concretă și un act de înaltă ținută morală venit din partea chiar a unui ministru-avocat. Dar nobila inițiativă a întâmpinat în parlament o vie împotrivire, chiar din partea majorității, compusă precumpănitor din avocați, astfel că proiectul a fost, în cele din urmă, retras. Învins politic, Maiorescu nu cedează, ci va învinge moral prin gestul său de la sfârșitul mandatului ministerial de a solicita suspendarea din Barou pentru următorii cinci ani.

După ispășirea penitenței autoimpuse, la 11 februarie 1906 a cerut reînscrierea în tabloul avocaților, de unde va onora bara românească până la sfârșitul vieții… Din această perspectivă se poate conchide, într-adevăr, că sub ministeriatul său se creează climatul moral nu numai al magistraturii, ci și cel al avocaturii!

Lăsând impresia unui „mare judecător", ministrul Justiției Titu Maiorescu era interesat nu atât de „modificarea legilor, cât mai ales de aplicarea lor sinceră și integrală… Se ocupa de viața intelectuală și sufletească a magistraturii". (Al. Mandrea, *ibidem*)

Din perspectiva celor 100 de ani de la trecerea sa în eternitate, întreaga viață a lui Titu Maiorescu, cu faptele sale, ne apare ca o pledoarie pentru utilitatea studiului dreptului și rolul profesiilor juridice, în frunte cu cea de avocat, în asigurarea existenței sociale și a demnității creatoare a unei personalități.

(Urmare de la pag. 5)

6. Vintilă Horia, *Note pentru călătoria noastră*, în *Meșterul Manole*, an. I, nr. 1, 1939, pp. 1-5.

7. „Învățăturile lui Buddha, viața lui Socrat și principiile stoicilor, cărarea spre virtute a chinezului Lao-tse, deși asemănătoare cu învățămintele creștinismului, n-au avut atâta influență, n-au ridicat atâta pe om ca Evanghelia, această simplă și populară biografie a blândului nazarinean a cărui inimă a fost străpunsă de cele mai mari dureri morale și fizice, și nu pentru el, pentru binele și mântuirea altuia. Și un stoic ar fi suferit chinurile lui Hristos, dar le-ar fi suferit cu mândrie și dispreț de semenii lui; și Socrat a băut paharul cu venin, dar l-a băut cu nepăsarea caracteristică virtuții civice a antichității. Nu nepăsare, nu dispret: suferința și amărăciunea întreagă a morții au pătruns inima mielului simțitor și, în momentele supreme, au încolțit iubirea în inima lui și și-au încheiat viața pământească cerând de la tată-său din ceruri iertarea prigonitorilor. Astfel a se sacrifica pe sine pentru semenii săi, nu din mândrie, nu din sentiment de datorie civică, ci din iubire, a rămas de atunci cea mai înaltă formă a existenței umane, acest sâmbure de adevăr care dizolvă adânca dizarmonie și asprimea luptei pentru existență ce bântuie natura întreagă." (*Timpul,* VI, nr. 81, 12 aprilie 1881, p. 1)

8. „Se știa un artizan perfect, iar setea lui de și mai multă desăvârșire i-a devorat opera, i-a abolit-o în bună măsură din contemporaneitate, i-a alterat adevăratele proporții. La fel de îmbelșugat ca Victor Hugo în inspirație și în îndeplinire, a fost mai auster decât Mallarmé, alunecând în abisul unor decantări fără soroc. Cum oare ar fi arătat volumul lui de poezii publicat de el însuși?" (*Testamentul unui eminescolog*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 260)

9. Vintilă Horia, *„Meșterul Manole" în perspectivă,* în *Meșterul Manole,* an. III, nr. 1-4, 1941.

10. Vintilă Horia, *Imperialisme și imperii,* în *Meșterul Manole,* an. III, nr. 5-6, 1941, pp. 6-9.

11. Vintilă Horia, *Cuvinte pentru alt început,* în *Meșterul Manole*, an. II, nr. 8-9, august-noiembrie 1940, pp. 39-40.

12. Vintilă Horia, *Concluzii la o călătorie spre „centre",* în *Limit*e, Paris, nr. 6/1971.

Triunghiul de foc: Mărăști, Mărășești, Oituz

Gen. Florian TUCĂ, Col. Laurențiu DOMNIȘORU

În acest an, sărbătorim Centenarul glorioaselor bătălii din vara fierbinte și plină de speranțe a anului 1917, de la Mărăști, Mărășești și Oituz. Am socotit că aceste bătălii au fost și sunt istorice și glorioase, ba chiar legendare din mai multe considerente. Mai întâi de toate, pentru că acele aspre încleștări s-au desfășurat împotriva celor mai puternice forțe militare din acea epocă, și anume, ale coaliției Puterilor Centrale, în fruntea cărora se afla armata germană, până atunci aureolată de victorii răsunătoare. Apoi, pentru că în toate cele trei bătălii la care ne referim, românii au repurtat victorii importante. Referindu-se la bătălia de la Mărășești, un ziar românesc din epocă, intitulat *România*, spunea, printre altele: „Vitejia românească a depășit faima-i legendară. E una dintre cele mai strălucite capitole din istoria neamului, care va sta prin veacuri mărturie a virtuților noastre ostășești, de puterea ofensivă a unui popor... Ea ne-a dat dovada vechilor însușiri de rezistență prin care, în scurgerea veacurilor și-n mijlocul furtunilor, s-a putut menține întreaga ființă a neamului românesc." În al treilea rând, pentru că, prin luptele de la Mărăști, Mărășești și Oituz, apărându-ne cu vitejie pământurile și țara, pe fronturile din Moldova, noi, românii, ne-am apărat individualitatea statală și am făcut posibilă și împlinirea idealului de veacuri al poporului român, reîntregirea patriei în urma istoricei adunări plebiscitare de la Alba Iulia, din decembrie 1918.

Ne vom referi în continuare, pe scurt, la desfășurarea celor trei bătălii din vara anului 1917, la eroismul armatei române, la jertfele de sânge date de ostașii noștri, la însemnătatea biruințelor românești de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

Bătălia de la Mărăști, 11 iulie – 19 iulie 1917. La aceste lupte au participat efectivele Armatei a II-a, comandată de generalul Alexandru Averescu (Fig. 1), viitorul mareșal al României. În structura acelei armate intrau și cele două regimente care își aveau garnizoanele în județul Argeș și din care făceau parte, în principal, fii ai Argeșului și Muscelului. Este vorba de Regimentul 4 Dorobanți Argeș și Regimentul 30 Dorobanți Muscel. Înainte de începerea acțiunilor de luptă propriu-zise, comandantul Armatei a II-a a dat un Ordin de zi al cărui conținut a avut menirea să-i îmbărbăteze pe militari, să le întărească moralul și încrederea în victorie. Reproducem un mic fragment din acel document: „Ostași! A sosit momentul așteptat de toată suflarea românească, de voi însă mai mult decât de oricine: să reluăm lupta pentru a răsturna zăgazul dincolo de care se aud gemetele părinților, fraților, copiilor noștri, sub apăsarea vrăjmașului hrăpăreț. Nu uitați că reluăm lupta pentru cea mai dreaptă și sfântă cauză, pentru izgonirea cotropitorilor din căminele noastre."

Fiind pe deplin conștienți de menirea lor, pe timpul desfășurării luptelor de la Mărăști, ostașii români s-au comportat exemplar, așa cum se consemna în ziarele vremii, „s-au bătut cu dușmanii ca leii, asemenea înaintașilor lor din timpul asalturilor de la Grivița și Plevna, de la 1877", repurtând „o victorie istorică". Cele mai aspre încleștări pe frontul de la Mărăști s-au desfășurat pe Dealul Mănăstioara, pe înălțimea Sboina Neagră, pe Măgura Cașinului, pe Valea Sării și în alte zone. Toate acele zone au fost udate de sângele ostașilor noștri. Pe câmpurile de onoare și-au pierdut viețile peste 1.700 de luptători români, iar alți peste 3.000 au fost răniți. Unitățile române au repurtat însă o victorie istorică, reușind, printre altele, să captureze de la inamic peste 70 de guri de foc de artilerie, câteva sute de puști și de mitraliere, mari cantități de muniție și alte materiale de război și să ia peste 3.000 de prizonieri. Evocând și elogiind biruința românească de la Mărăști, Mihail Sadoveanu, care se afla și el atunci pe front, în calitate de gazetar, va consemna în ziarul *Românul:* „Văd acum deplin că prin această bătălie, armonioasă în planul ei și-n execuția neșovăitoare și exactă, indiferent de ce poate fi mâine, armata noastră și-a câștigat un titlu de glorie. Bătălia de la Mărăști va trece în istoria noastră ca o operă superioară și solidă de artă militară. Toată dezvoltarea ei a fost prevăzută și s-a executat potrivit planului inițial. Cel din urmă soldat a știut unde să meargă și și-a făcut datoria. Artileria a dovedit o precizie înspăimântătoare. Ofițerii germani prinși au mărturisit aceasta cu mirare și laudă." După bătălie, generalul Alexandru Averescu făcea următoarea apreciere la adresa luptătorilor săi: „Ostași! V-ați măsurat cu un dușman care se credea a fi cel mai tare din lume și care nu cunoștea ce este a da înapoi. Cu avântul vostru uimitor, de la prima izbire, l-ați pus în toată puterea cuvântului pe fugă. Probă sunt miile de prizonieri, numeroase tunuri și enorme cantități de muniții ce au lăsat în mâinile voastre. Puteți fi mândri de această mare izbândă."

După încheierea Primului Război Mondial, ca o prețuire a modului exemplar în care s-au comportat în timpul bătăliei de la Mărăști, un mare număr de unități aveau să fie distinse cu Ordinul „Mihai Viteazul". Între acestea s-au numărat și cele două regimente argeșene menționate mai devreme.

1

2

Bătălia de la Mărășești, 6 – 19 august 1917. Specialiștii noștri militari apreciază, pe baza unor analize complexe, că respectiva bătălie ar fi fost cea mai aspră la care a participat armata română, nu doar în Primul Război Mondial, ci în toate timpurile. La rândul lor, unii analiști străini au apreciat că respectiva încleștare este considerată a fi fost până atunci „cea de a nouăsprezecea bătălie decisivă din istoria lumii". Concret, pe frontul de la Mărășești s-au confruntat trupele Armatei a IX-a Germane, care dispuneau de forțele a circa 14 divizii, și cele ale Armatei I Române care însumau efectivele a aproximativ 170.000 de militari de infanterie, de cavalerie și de vânători. Raportul de forțe era de 2/1 în favoarea inamicului. Cu toate acestea, în cele din urmă, trupele române aveau să fie victorioase, ca și la Mărăști. Luptele au început în cursul nopții de 5/6 august 1917. Înainte de declanșarea lor, ilustrul general român Eremia Grigorescu s-a adresat cu aceste cuvinte combatanților săi, printr-un Ordin de zi: „La fapte, generali și soldați! Disprețuiți moartea de care nu s-au temut niciodată strămoșii noștri!" Pe timpul luptelor, ostașii români nu numai că „au disprețuit moartea", așa cum le cerea comandantul lor, ci s-au întrecut pe ei prin fapte de arme de excepție, prin eroism exemplar și prin jertfe de sânge cum rar se mai întâlniseră până atunci pe frontul românesc în anii Primului Război Mondial. Într-o poezie scrisă în epocă, al cărui autor a rămas, din păcate, necunoscut, se spunea, printre altele: „Pe văile Moldovei, ca ape revărsate,/ Pornesc batalioane, divizii, regimente,/ Ce stăvilar gigantic mai poate să oprească,/ Năvalnica pornire de oaste românească!"

Aproape două săptămâni a durat acea „năvalnică pornire" de forțe militare românești, cu lupte acerbe în zonele Panciu, Străjescu, Moara Roșie, Moara Albă, gara Mărășești, pădurea Răzoare, viile Negroponte și numeroase alte locuri. În toate acele zone de luptă, militarii români s-au comportat vitejește. Câteva zeci de mii de fii ai României și-au pierdut viețile în timpul bătăliei de la Mărășești. Amintim numele unor eroi reprezentativi: col. Radu Rosseti, comandantul Regimentului 47/72 I; cpt. Ștefan Ștefănescu, Regimentul 34 Infanterie; cpt. Ioan Gh. Andreescu, Regimentul 3 Infanterie; cpt. Grigore Ignat, Regimentul 51/52 Infanterie; slt. Ecaterina Teodoroiu, Regimentul 43/59 Infanterie; brigadierul Gheorghe D. Constantin, Regimentul 4 Cavalerie; fetița erou Maria Ion Zaharia, participantă ca voluntară în sprijinul unor observatori ai unui regiment de artilerie și mulți alții.

Vitejia, eroismul și spiritul de jertfă de care au dat dovadă luptătorii noștri pe timpul desfășurării bătăliei de la Mărășești vor fi oglindite atât în timpul înfruntărilor, cât și după război, în mod exemplar, în Ordinele de zi și comunicatele de război, prin luări de cuvânt în diferite împrejurări sau în pagini de carte de către unii autori celebri. Iată câteva citate din aceste lucrări:

„Scumpii mei ostași! Din întunericul ce copleșise văile Șușiței și Siretului și din sângele ce curgea șuvoaie la Străjescu și Doaga, s-a înălțat măreț și strălucitor gloria voastră. Eroismul vostru a cutremurat lumea și frumoasele voastre ținuturi, a deschis mormintele eroilor din Transilvania, Dobrogea, de la Jiu, Olt, Neajlov, Călugăreni, ca să admire răzbunarea chinului și pângăririi de nouă luni suferite de căminurile, de părinții, soțiile și copiii voștri." (General Eremia Grigorescu).

„Timp de aproape două săptămâni, cât a ținut bătălia de la Mărășești, soldații noștri au fost neadormiți și neobosiți. Au respins atacuri, s-au bătut cu o energie înfricoșată. Această energie fără seamăn, poate fără precedent în analele războiului de față, este cel mai mare titlu de glorie a oștirii noastre... Nici exploziile înfricoșatului bombardament n-au zguduit moralul necăjitului țăran român. Cădeau mulți. Cei rămași, cu buzele strânse și cu ochii cruntiți, își înzeceau puterile. Grenada și baioneta lor loveau fără cruțare... După două săptămâni, inamicul s-a oprit. Și-a lăsat brațele în jos și bărbia în piept cu descurajare. Gâfâind, s-a tras ca o fiară în cotlon, ca să-și lingă rănile. Mareșealul von Mackensen a privit cu îndoială și tristețe harta și a închis ochii gândindu-se la catacombele pe care le-a înălțat la Siret. Zece până la douăsprezece divizii germane s-au topit în această bătălie." (Mihail Sadoveanu)

„Soldatul român care s-a bătut la Mărășești a arătat lumii de ce este capabil acest popor de la Dunăre. Legenda superiorității sufletești a culturii de la Berlin s-a evaporat în fața sătenilor de la Târgoviște, care au pornit la atac în cămăși..., creând în jurul lor o atmosferă de vitejie clasică, smulsă parcă din cele mai strălucite pagini ale antichității grecești." (Octavian Goga)

„Viteji au fost flăcăii tăi, o, Patria mea frumoasă, pretutindeni unde și-au apărat moșia de năvala dușmană, dar nicăieri sufletele lor n-au ars de un dor mai mistuitor ca la Mărășești... Ca Făt-Frumos cu Zmeul-Zmeilor, ei au luptat în lupta dreaptă a vieții și, având în ei voința nestrămutată de a învinge sau de a muri, ei au învins. Au învins, pentru că a muri nu puteau, căci în sufletele lor era acum puterea tuturor strămoșilor, era viața nemuritoare a rasei daco-romane. Îngenuncheați, voi cei care ați rămas în viață, înaintea măiestriei celor care au căzut la Mărășești." (Vasile Pârvan)

Bătălia de la Oituz, 8 – 22 august 1917. (Fig. 2) Această amplă și aprigă încleștare încheie în mod strălucit „triunghiul de foc" din vara fierbinte a anului 1917. Înainte de a ne referi la ea, se cuvine să semnalăm faptul că trecătoarea de la Oituz fusese și cu un an înainte un autentic câmp de luptă.

Centenarul Marii Uniri

Academia Română în anii Primului Război Mondial (I)

Marin AIFTINCĂ

Unul dintre întemeietorii filosofiei moderne a culturii, germanul Heinrich Rickert, consideră (în *Grundprobleme der Philosophie*, Tübingen, 1936, p. 160), nu fără dreptate, că pentru cultură esențial este nu faptul că omul trăiește în genere, ci modul în care el își structurează viața. Fără această premisă, noi nu am putea deosebi, în viața omenească, nici între valoare și nonvaloare, nici între sens și nonsens. Prin translație, aserțiunea se potrivește și în cazul instituțiilor, care sunt, într-o anumită măsură, expresia nivelului de cultură al unui neam. Pentru acestea, important este nu atât existența lor în sine, cât mai ales felul în care își dimensionează funcțiile și modul în care și le onorează, ceea ce constituie fundamentul valorii lor.

Am început cu o scurtă și nu lipsită de semnificații digresiune, pentru a sublinia că Academia Română, depozitarul științei și culturii poporului nostru, cum a fost denumită de-a lungul timpului, nu s-a rezumat niciodată la funcțiile sale intrinseci, izvorâte din însăși rațiunea constituirii sale, în 1866, după îndelungi și laborioase dezbateri, ci le-a adăugat o componentă în plus. Dacă instituțiile similare din Apusul și Centrul Europei s-au consacrat în exclusivitate promovării științelor și artelor, Academia Română, încă de la înființare, cu 151 de ani în urmă, a socotit că în afară de cultivarea limbii, literaturii și istoriei, lupta pentru unirea culturală și politică a românilor de pretutindeni este o parte componentă a programului său de acțiune. O atare idee era exprimată chiar de aspectul organizatoric. Reunind în sânul ei bărbați din toate provinciile locuite de români, Academia a întruchipat aspirațiile nestăvilite ale poporului nostru pentru unitate național-statală, pentru o patrie întregită, în hotarele în care s-a format din adâncurile istoriei. Acest adevăr îl exprimă, cu elocința-i și forța de sugestie caracteristice, unul dintre cei ce au luptat cu o nobilă ardoare pentru înfăptuirea Marii Uniri, Barbu Ștefănescu Delavrancea (*Războiul și datoria noastră,* în vol. *Marea Unire a românilor în izvoare narative,* Editura Eminescu, București, 1984, p. 204), în sesiunea înaltului for academic din 3 septembrie 1916, într-un moment de cumpănă pentru împlinirea idealului național: „Sub aceeași cupolă – spune ilustrul academician – am văzut necontenit, de o jumătate de veac, imaginea virtuală a României Mari. Ea [Academia – n.n.], simbol premergător al aspirațiilor noastre, a izbutit să întrețe flacăra unui patriotism integral, care nu recunoștea hotarele artificiale ale României, ci, săltând peste Carpați, înfățișa de fapt pe cei care erau frați de drept. Ea, topind istoria suferințelor noastre seculare, a scos din zgura trecutului, nobil și lamur, un singur suflet, al unei singure ființe, al românimii de altă dată și al românimii dintotdeauna...”

Apărută în plin proces de regenerare a societății românești, Academia s-a pus imediat în slujba acestui proces și l-a potențat cu mijloacele sale, a dat un viguros impuls științei, culturii și artelor, stimulând prin aceasta fortificarea conștiinței naționale. Prin marile sale lucrări filologice (sistem ortografic, gramatică și dicționar), prin descoperirea și publicarea documentelor istorice, realizarea unor studii și sinteze de istorie a românilor, prin punerea în valoare a creației spirituale și materiale a poporului nostru, Academia a contribuit la apărarea drepturilor la independență și unitate națională, a consolidat unitatea culturală a românilor, pregătind-o sistematic pe cea politică. Încă din primii săi ani de existență – cum subliniază o lucrare recentă – Academia a considerat ca fiind deosebit de importantă necesitatea ca națiunea română să se prezinte în fața lumii, ea singură, cu tot ce are mai reprezentativ. În acest fel, se face o bună propagandă în favoarea capacității creatoare a poporului român, propagandă necesară pentru a restabili adevărul, pentru a combate tezele răuvoitoare la adresa poporului român, teze susținute prin fals și părtinitoare interpretare, pentru a oferi străinătății imaginea reală a valorilor artistice și a muncii poporului român, imagine ce urma să servească ca argument în susținerea drepturilor la independență și unitate, într-o perioadă când aceasta se punea cu o acuitate mai mare ca oricând. Să nu uităm că ne aflăm în plină desfășurare a războiului pentru cucerirea independenței de stat a României, că, deși soarta României s-a hotărât pe câmpul de luptă prin jertfa de sânge a fiilor patriei, totuși aceasta a fost consfințită la masa tratativelor. Societatea Academică Română, Secțiunea ei Istorică, în primul rând, dat fiindu-i specificul, înțelegea să folosească orice prilej pentru a susține apriga și de loc egala luptă pe câmpul de bătaie și pe cel diplomatic și politic, pentru ca poporul român să-și intre în drepturile sale sacre și inalienabile. Despre toate acestea s-au scris și s-au publicat o serie de lucrări și studii, chiar dacă există încă un bogat material documentar care așteaptă să fie dat la iveală și interpretat. În lucrarea de față, însă, ne-am propus să ne oprim asupra contribuției Academiei la făurirea statului național unitar român, îndeosebi în anii 1914–1918, proiectând astfel o secvență revelatoare din marea epopee a luptei pentru unitate națională care, în 1918, a atins momentul apoteotic.

Încă din 1913 și continuând apoi pe toată durata neutralității, a primei conflagrații mondiale și a tratativelor de pace, Academia Română și-a adaptat în chip strălucit activitatea la împrejurările prin care trecea țara, acționând cu toate mijloacele la îndemână pentru salvarea ființei naționale și înfăptuirea idealului de unire a tuturor românilor într-un singur stat unitar și independent.

(În figură, imagine din Aula Academiei, în 2012.)

De două ori, în luna octombrie și în luna noiembrie 1916, trupele inamice au încercat să-și deschidă drum prin trecătoare și să pătrundă în Moldova lui Ștefan cel Mare și a românilor, dar n-au izbutit. În calea lor s-au aflat, ca un zid de stâncă, bravele trupe române. Pe timpul acelor încleștări dramatice, care au durat zile la rând, s-au comportat eroic militarii Diviziei 15 Infanterie și Diviziei a II-a Cavalerie, comandate atunci de către generalul Eremia Grigorescu. Cu o vitejie exemplară au înscris atunci și acolo, cu litere de sânge și de foc, deviza eroică, deviza-jurământ *Pe aici nu se trece!,* care va deveni apoi mod de afirmare, comportare și conduită al trupelor noastre în luptele din vara anului 1917. Celui care comandase trupele române în luptele de la Oituz din toamna anului 1916, adică generalului Eremia Grigorescu, i s-a închinat după război o poezie ale cărei versuri înflăcărate îl vor numi pe el „nedormit străjer”, iar marea unitate pe care a comandat-o va primi numele de „Divizia de fier”.

În luptele de la Oituz, din vara anului 1917, au acționat, în principal, militarii români din Diviziile 6, 7 și 8 Infanterie, formând Corpul 4 Armată, comandat de generalul Gheorghe Văleanu. Ei s-au înfruntat cu dușmanul „pe viață și pe moarte”, după cum se va consemna în paginile Jurnalului de Operații al Corpului 4 Armată. Forțele dușmane erau reprezentate în principal de „Grupul Gerok” – Divizia 70 Infanterie, Divizia 171 germană, Divizia 8 Cavalerie bavareză și Divizia 8 Cavalerie austro-ungară. Comandant era generalul Friedrich von Gerok. Raportul de forțe era ca și pe timpul bătăliilor de la Mărăști și Mărășești net favorabil inamicului, dar românii aveau o altfel de etică și morală, determinate de faptul că ei luptau pentru o cauză dreaptă, pentru apărarea țării, a statalității și gloriei străbune.

Ca urmare a acestei superiorități de ordin moral și etic, în luptele care s-au desfășurat în zonele Văii Oituzului, Slănicului și Trotușului, cu precădere în zonele consemnate pe hărțile militare sub denumirile Cireșoaia, Mănăstirea Cașin, Coșna, Măgura, Vrânceanu, Râpa Roșie, Poiana lui Boboc, Rupturile, Sticlăria, pârâul Doftana și altele, trupele române au fost până la urmă victorioase, dar cu prețul unor pierderi umane de-a dreptul dramatice. Potrivit celor consemnate în statisticile militare întocmite după încheierea Primului Război Mondial, pe timpul bătăliei de la Oituz, din vara anului 1917, efectivele armatei române s-au redus cu peste 12.350 de luptători. Menționăm doar câțiva eroi: slt. Xenobal Obreja, lt. Mihai Focșeneanu, cap. Constantin Mușat, cpt. Paul Berge, cpt. Nicolae Vulturescu. Numele tuturor celor căzuți la datorie în timpul bătăliilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz se află înscrise pe mausoleele sau pe monumentele care s-au ridicat după război în cele trei localități.

Vom încheia evocarea noastră privitoare la bătălia de la Oituz cu citarea unor extrase din comunicate de război sau din cărți de istorie.

„În văile Oituzului și Slănicului trupele noastre au continuat să respingă inamicul. Faptele de avânt și eroism pe care le-au săvârșit trupele noastre, în cursul grelelor lupte din ultimele zile, întrec orice închipuire. Fără să șovăie, ele au rezistat celui mai intensiv bombardament de artilerie dezvoltat vreodată, iar atacurile în masă date cu extremă violență de trupele bavareze și germane s-au lovit de vitejia soldaților noștri, care, deși inferiori numericește, au luptat cu o îndârjire fără seamă.” (Comunicatul Marelui Cartier General Român din 31 iulie 1917).

„În luptele de la Oituz, cu toată lipsa de munițiuni, aproape fără sprijin de artilerie, bravii grăniceri au arătat tuturor infanteriștilor din lume că o baionetă chiar frântă, este de temut când este mânuită de mâna unor oameni hotărâți.” (Comunicat din 1917 al generalului francez Berthelot, șeful Misiunii Militare Franceze din România)

„Bătălia de la Oituz e o izbândă a puterii de rezistență a soldatului român. În strânsă legătură cu bătălia de la Mărășești, ea a reușit să zădărnicească marele plan strategic al dușmanului, a salvat Moldova de catastrofa invaziei și ocupației inamice și a adus o nouă consacrare gloriei Oituzului.” (*Istoria războiului pentru întregirea României*, Constantin Kirițescu, 1989)

„Exprimați Comandamentului Suprem Român via mea admirație pentru proba marcantă dată de trupele române în regiunile Mărășești, Mărăști și Oituz. Armata italiană urmărește cu frățească simpatie strălucitele acțiuni ale soldaților români, demni coborâtori ai victorioșilor cuceritori ai Plevnei.” (Telegramă adresată de către generalul italian Condora, comandantul armatei italiene)

Bibliografie selectivă

Alexandru Averescu, mareșal, *Notițe zilnice din război 1916-1918,* vol. I-II, București, 1937.

Constantin Căzănișteanu, Dorina Rusu, *Pe aici nu se trece. Mărturii. Amintiri,* București, 1983.

Corneliu Chiricheș, *Județul Bacău, altar de jertfă și eroism,* Bacău, 2009.

Nicolae Iorga, *Războiul nostru în note zilnice 1916–1917,* vol. I-II, Craiova 1922

Florian Tucă, Gheorghe Cristache, Nicolae Ionescu, *Triunghiul de foc. Mărăști, Mărășești și Oituz,* București, 1997.

Valentin Radu, *Mărășești, 1917,* București, 1968.

Mihail Sadoveanu, *Mărășești,* București, 1967.

Centenarul Marii Uniri

De aceea, știința istoriei, solicitată mai intens acum, se detașează de celelalte secții științifice, impunându-se cu prioritate în viața academică, pentru că așa cereau împrejurările. Faptul că în acești ani activau personalități de prim rang, ca Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, A.D. Xenopol, precum și alți învățați ca Ion Bogdan, Ion I. Nistor, Dimitre Onciul, Ioan Bianu, este o explicație, dar nu singura. Pentru că istoria este chemată să aducă în fața lumii savante, a oamenilor politici și a marelui public din țară și de peste hotare noi dovezi materiale, documente și fapte de cultură, care sporesc tezaurul argumentelor științifice și ale unității și continuității poporului nostru în spațiul carpato-danubiano-pontic, pentru a spulbera pretențiile absurde ale celor veniți de aiurea de a-și întinde stăpânirea asupra pământurilor și neamului nostru. Pe de altă parte, știința istoriei avea misiunea de a pecetlui victoriile obținute de oștire cu arma în mână, pe câmpul de bătaie.

Ședințele publice de comunicări, dezbaterile desfășurate cu o frecvență mult sporită, cărțile și publicațiile permanente editate răspundeau acestor comandamente. Aproape că nu este ședință în care savanții Nicolae Iorga și Vasile Pârvan să nu prezinte o comunicare ce sintetiza cercetările lor deosebit de interesante. Chiar și simpla enumerare a unor titluri de comunicări arată foarte limpede în ce direcție mergeau interesele științifice în istoriografie ale Academiei. Iată, de pildă, Iorga vorbește despre *Imperialismul austriac și cel rus în dezvoltare paralelă* (1914); *Câteva lămuriri nouă cu privire la istoria românilor* (1915); *Din legăturile noastre cu sârbii. Corespondența românească a voevozilor din Cladova* (1914); *Privilegiile șangăilor de la Târgu Ocna* (1914); *Câteva acte privitoare la istoria comerțului român* (1915); *Dreptul la viață al statelor mici* (1914); *Întâia încercare de cristalizare politică a românilor* (1919) etc. Vasile Pârvan prezintă sub formă de comunicări și rapoarte rezultatele cercetărilor arheologice din Dobrogea: *Cetatea Ulmetum. Descoperirile ultimei campanii de săpături din vara anului 1914; Descoperirile de la Tomis* (1915); *Știri nouă din Dacia Malvensis* (1919); *Gerusia din Callatis* (1916) etc.

Contribuțiile celor doi istorici sunt completate cu cele ale învățaților Ion Bogdan, Ion I. Nistor, Ioan Bianu, Dimitre Onciul și ale altora, care abordează probleme esențiale din istoria românilor, susținând cauza unirii, care alimenta energiile întregii națiuni și pentru care românii își asumaseră suferințele războiului. Din perspectiva experienței sale diplomatice, a relațiilor internaționale din acel moment, pe care le cunoștea foarte bine, Duiliu Zamfirescu ține două comunicări. Una în noiembrie 1914, intitulată *Sufletul războaielor în trecut și în prezent,* care se constituie într-o pledoarie temeinic argumentată în favoarea așteptării momentului potrivit pentru intrarea țării în războiul de întregire a neamului. El exprima o atitudine lucidă, prin care susținea politica de neutralitate a României față de forțele aflate în conflict, neutralitate care, în consens cu interesele noastre vitale, însemna de fapt pregătirea țării pentru viitoarea cooperare cu Antanta, în lupta de eliberare și făurire a statului național unitar. Acest obiectiv exprima nu numai o necesitate pentru viitoarea dezvoltare economico-socială, ci și pentru garantarea independenței naționale, cucerită cu mari eforturi și grele jertfe de poporul român. (Cf. *România în anii Primului Război Mondial,* vol. I, Ed. Militară, București, 1987, p. 209) A doua comunicare, *Bosforul și Dardanelele față în față cu interesele românești* (1915), aduce în discuție problema strâmtorilor, în contextul evoluțiilor politico-militare din estul Europei.

Argumentul istoric este folosit cu multă înțelepciune și deplină stăpânire a faptelor și de către alți membri ai Academiei, autorități de renume mondial în domenii ale științelor naturii, dar care acum simt nevoia să se angajeze cu toate puterile în lupta pentru unire. În sprijinul aceluiași ideal fierbinte ce încălzea toate inimile și anima toate conștiințele românești, Academia editează în anii războiului și ai Conferinței de pace de la Paris o serie de scrieri fundamentale care pun în valoare unitatea etnoculturală a românilor și continuitatea dăinuirii lor în același spațiu geografic, în care s-au format ca neam. *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria (de la mișcarea lui Horea până astăzi)*, cu o prefață despre epoca mai veche (1914), *Documente grecești privitoare la istoria românilor* (1915), *Chestiunea Dunărei* (1913) – sunt câteva cărți publicate în acești ani grei de Nicolae Iorga. În lucrarea *Ardealul nostru – Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul,* Cristu Negoiescu examinează aceste teritorii românești sub raport geografic, economic și administrativ; Ion I. Nistor semnează cartea *Românii și Rutenii în Bucovina,* care, prin hotărârea Academiei, este tradusă în germană și difuzată mai ales în Austria. Lucrarea demonstrează foarte amănunțit drepturile noastre asupra acestui ținut românesc. În ședința din 22 ianuarie 1915, când s-a decis traducerea acestei cărți, autorul preciza următoarele, în forul academic: „Fie că Bucovina are să rămâie sau nu o provincie austriacă, pentru noi, românii, e foarte important să se știe, nu numai de noi, ci și de străini, că suntem poporul băștinaș din această țară și că nu renunțăm la drepturile noastre istorice asupra ei”. (*Analele Academiei Române. Dezbaterile*, seria II, tomul XXXVI, 1913–1914, f.a., p. 42)

În anii de care vorbim, numeroși intelectuali donează Academiei cărți, manuscrise și documente cu caracter istoric, nu numai pentru a spori tezaurul științific al instituției – lucru foarte important de altminteri – dar și pentru a-și exprima atașamentul față de idealul Unirii. De fiecare dată, asemenea gesturi sunt anunțate în ședințele publice ale Academiei și remarcate cu toată atenția. În ședința din 6 decembrie 1913, anunțându-se primirea în dar de la Ilarion Pușcariu, din Sibiu, a lucrării *Contribuțiuni istorice privind trecutul românilor de pe pământ crăiesc*, cu un studiu critic de Silviu Dragomir, Ioan Bianu o socotește ca fiind „o nouă lucrare de apărare a drepturilor istorice ale românilor de peste Carpați de a trăi pe pământul străbun, ajuns în timpurile vitrege în stăpânirea «cuceritorilor» sau a «oaspeților» veniți peste dânșii”. (*Idem,* tomul XXXIX/1916–1919, București, 1921, p. 243; Dorina Rusu, *Pagini din istoria Academiei Române (1866-1948)*, Editura Academiei Române, București, 2007)

Nicolae Iorga în 1914 (Wikipedia)

Cu puțin timp înaintea ocupării Capitalei de către armatele Puterilor Centrale, două ședințe ale Academiei, cele din 25 și 28 octombrie 1916, capătă un caracter mai deosebit, conferit tocmai de faptul că vicepreședintele Academiei, Ion Bogdan, prezintă două manuscrise românești, primite în dar pentru bibliotecă, de la Alexandru Lapedatu. Primul este *Istoria Țării Românești dintru început prescrisă de Grigore ierodiaconul din Episcopia Râmnicului, cu cheltuiala monahului Rafail,* 1781, manuscris in folio, de 30 file; al doilea este un codex miscelaneu, scris în parte de „Tudorie dascăl de la Slănic. Februare 24, Lt. 1764”, manuscris cu 331 file, care poartă semnătura lui Cezar Bolliac și pecetea Colegiului Sf. Sava. (*Idem,* tomul XXXVII/1915, f.a., p. 33) Mai sunt prezentate două scrieri ale lui I.A. Candrea „publicate de curând”, anume: *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte Psaltiri din sec. XVI și XVII, traduse din slavonește și Limba textelor rotacizate din veacul al XVI-lea. Extras din Psaltirea Scheiană.* Era aceasta o formă de protest față de dușmanii care ne călcau țara cu gândul de a o distruge.

În același timp, colecțiile de documente istorice ale Academiei sporesc cu noi achiziții și donații de la instituții și persoane particulare, care văd în Academie depozitarul argumentelor prezenței, continuității și unității poporului nostru în același spațiu de locuire. De altfel, Academia acordă acum o mare atenție adunării și publicării izvoarelor istorice.

Continuă să se tipărească documente ale istoriei naționale, cum sunt cele din faimoasa colecție Hurmuzaki; Constantin Giurescu scoate, în 1916, un volum din cele mai vechi cronici moldovenești scrise în limba română, apărute întâia oară într-o ediție bazată pe toate manuscrisele cunoscute până atunci. În completarea acestor izvoare se publică documente fundamentale prin care se legitimează unitatea și originalitatea culturii noastre populare. Astfel, apar volumele *Colinde din Ardeal* (1914), *Arii românești din Bihor* (1913), *Cromatica poporului român. Văzduhul și mitologia românească* (1915), *Cerul și podoabele lui,* un fel de tratat de astronomie populară, *Cântece și hore* etc., lucrări de mare importanță și semnificație, apărute în prestigioasa „Colecție de folclor”. Toate aceste cărți și studii, publicate în țară și unele în străinătate, au circulat și în provinciile robite imperiilor vecine, contribuind la consolidarea unității culturale a neamului nostru, fortificându-i conștiința acestei unități, pe care se va clădi imediat edificiul politic al statului național unitar român. Este un adevăr despre care Ion I. Nistor, care a trăit în Bucovina, declara în sesiunea solemnă din 14 mai 1919 a Academiei, imediat după Marea Unire: „Azi, românii din Bucovina, întorși din robia austriacă și reuniți cu frații lor mai mari, aduc prin rostul Academiei Române, cu prilejul aniversării semicentenare de la înființarea ei, omagii de mulțumire și adâncă recunoștință pentru ajutorul și încurajarea ce ne-a dat în timpurile posomorâte ale robiei noastre”. (*Ibidem*)

În anii cumplitelor suferințe provocate de război, unele ședințe de comunicări ale Academiei devin ocazii prielnice pentru afirmarea directă sau indirectă a încrederii în ceasul dreptății ce va să vină pentru poporul român. „Suntem în mijlocul unui suiș – spune acad. C.I. Istrati, președintele Academiei, în ședința din 29 septembrie/12 octombrie 1914 – din care putem, prin răutatea unor neamuri, să ne prăbușim în prăpastie sau, prin vrednicia și destoinicia noastră, să ne înălțăm acolo unde, puternici și bine înfăptuiți, să putem avea viața asigurată și să dăm și noi prinosul ce se cade să aducem pentru binele omenirii”. (*Ibidem*) Pe fondul unei Românii întregite, în care românii vor putea face dovada potențelor creatoare, C.I. Istrati proiectează, la alte dimensiuni, rolul instituției academice în viața spirituală a poporului nostru, pe care îl va ridica la demnitatea ce o merită între celelalte seminții ale lumii. „Academia – precizează cu luciditate vorbitorul – chiar dacă o duce greu, dacă nu-și are secțiile complete și viața ei culturală și științifică mai lămurită și mai rodnică, se datorește tot îngustimii cadrului ei actual și strâmtorii în care se desfășoară năzuințele noastre.

O Academie a neamului va fi o putere culturală serioasă, va fi o faclă în Orientul Europei, va fi un sâmbure dătător în curând de anumit rod nou, în mersul înainte al neamurilor. Academia de mâine va fi o Academie demnă de neamul românesc, mai puternică cercetării și scânteietoare de lumină”. (*Ibidem*, pp. 93–94)

Câteva luni mai târziu, același înflăcărat patriot care era savantul C.I. Istrati și care va muri la Paris, la 2 februarie 1918, cu gândul la întregirea neamului și mărirea Academiei, găsește un prilej de a vorbi iarăși în forul academic despre idealul Unirii. Deschizând ședința din 1/14 mai 1915 a Sesiunii generale, rostește o alocuțiune omagială ocazionată de împlinirea (la 26 august) a 48 de ani de la întemeierea celui mai înalt for științific și de cultură al țării, în care apreciază că Academia: „Singură până în prezent reprezintă unitatea culturală a neamului” și apoi adaugă: „Academia Română, care în fruntea altor factori de laudă de la noi, a contribuit mult la ridicarea conștiinței naționale și în mod larg a lucrat și dânsa pentru desăvârșirea unității noastre sufle-tești, nu poate astăzi, fără o emoție adâncă, însuflețită de o profundă convingere și încredere și cu o aleasă înălțare sufletească, să nu-și ridice inima, în credința că ziua de mâine va aduce mult așteptata împlinire a visului de aur al atâtor generațiuni și fericirea neamului românesc. Așa să fie!” (*Ibidem*)

Evocarea, în vitrege împrejurări, a unor momente și personalități deosebite din istoria noastră constituie, pentru Academie, ocazii dintre cele mai prielnice de manifestare împotriva dominației străine, de susținere morală și îmbărbătare a oștirii chemate să dea suprema jertfă pe câmpul de bătaie, de reafirmare a necesității și legitimității unirii tuturor românilor într-un stat național independent. După marea epopee de la Mărăști, Mărășești și Oituz, în care voința poporului nostru de a-și apăra pământul strămoșesc și de a trăi liber într-o patrie întregită a făcut minuni de vitejie, în toamna lui 1917 Academia marchează centenarul nașterii marelui cărturar și om politic Mihail Kogălniceanu, care simbolizează Unirea din 1859 și căruia renașterea României îi datorează imens.

Centenarul Marii Uniri

Răpirea Basarabiei

Emanuel BĂDESCU

Poate să pară neverosimil, dar solara lună mai este pentru românii dintre Prut și Nistru o lună a întunericului. În această lună au fost de două ori rupți de frații lor, în 1812 și în 1940. În rândurile care urmează mă voi referi la primul rapt, cauza tuturor suferințelor de mai târziu.

De la început, trebuie precizat un aspect, de obicei ignorat: calvarul nu a venit întâmplător, a fost, dimpotrivă, ultima verigă a unui șir de acțiuni bine gândite, conforme cu Testamentul lui Petru cel Mare, document – doar pentru proști apocrif – elaborat în 1725 și publicat de francezi, care îl dețineau încă din 1757, în anul 1843. Pentru îmbrobodirea oamenilor de bună credință care îi stăteau în cale, imperialismul rus a căpătat prin el un sens ascuns sub pretextul eliberării creștinilor aflați sub dominația sau influența turcească, anume cucerirea Constantinopolului și stăpânirea Strâmtorilor, considerate de ruși cheia cuceririi Lumii.

Precedând textul, dar declanșând ideea lui, prima tentativă s-a consumat la Stănilești, în 1711, cu mult deplânsa înfrângere datorată neimplicării lui Constantin Brâncoveanu. Dacă Petru I ar fi învins, astăzi am fi vorbit rusește! De atunci, trebuie spus răspicat, toate războaiele ruso-turce, inclusiv cel din 1877, au urmărit fie ajungerea la Dunăre, fie, varianta mai simplă, crearea unui culoar între Prut și Nistru și cucerirea Gurilor Dunării, ca de acolo să treacă prin Dobrogea „la frații slavi” din Balcani și apoi spre Strâmtori. În caz de reușită, Rusia și-ar fi însușit pământ românesc, integral ori parțial, după împrejurări. S-a lovit, însă, de niște înțelegeri tainice dintre voievozii moldo-valahi și sultani, numite Capitulații, toate stipulând ca, în contul tributului, țările lor să fie apărate de oastea otomană.

Ca să funcționeze planul rusesc, înainte de toate trebuia creat un precedent. Iată-i, deci, pe ruși dând o substanțială mână de ajutor Austriei la raptul absolut ilegal al Bucovinei. De ce ilegal? Fiindcă Moldova, voievodatul jefuit, nu era pașalâc, deci nu făcea parte din Imperiul Otoman. Era doar vasal. La adăpostul acestui precedent, au încercat de mai multe ori să calce pe urmele Austriei, dar fără succes. Nu s-au dat bătuți și, în anul 1806, țarul și-a năpustit iarăși oștile peste Nistru, 80.000 de sălbatici ocupând Moldova și Țara Românească, locuri care, la reacția firească a sultanului, obligat fiind de Capitulații să le dezrobească, redeveneau teatru de război. Ce a urmat este inimaginabil și miră participarea unor români alături de invadatori.

Documentele dezvăluie negru pe alb tratamentul puțin spus inuman la care a fost supusă populația. Cum comentariile istoricilor români rareori îl subliniază, deși este semnul care precede marele jaf teritorial și patimile ulterioare ale nefericiților locuitori de dincolo de Prut, se impun câteva citate – din sute – spre lămurire. În 17 octombrie 1808, de pildă, boierii Divanului de la Iași se plângeau împuternicitului țarist de exploatarea nemiloasă a țăranilor în termeni lipsiți de echivoc: „Istovirea puterii locuitorilor săraci, soarta lor plină de oboseală, deznădejdea de a fi în starea de a suporta greutățile puse pe ei și hotărârea lor definitivă a se refugia mai cu seamă în unele sate din județele Moldovei de Jos, nu numai ne-au pus pe gânduri, ci ne-au adus la scârbă sufletească”. Țăranii români erau tratați de rușii barbari ca niște animale de povară și la Craiova, unde lucrau sub lovituri de cnut și drept hrană li se servea fiertură de iarbă, noaptea

1

2

fiind închiși în staule alături de vitele infinit mai respectate. Când alți nefericiți pământeni și-au luat inima în dinți și s-au jeluit că li s-a luat totul și nu le-a mai rămas nimic, Kutuzov (Fig. 1) le-a răspuns sec: „Vă vor rămâne ochii să vărsați lacrimi!”

O altă bestie, generalul Jeltuhin, la știrea că boierii nu mai aveau boi de înjugat, a poruncit: „Să se înjuge boierii!” Boierii care nu acceptau înjosirea ori rechiziționarea întregii averi luau drumul Siberiei… Se ajunsese la o sărăcie lucie. Consulul francez la București îl informa pe ministrul Talleyrand, referitor la Valahia, că: „Această țară este distrusă cu desăvârșire, ruinată și depopulată. Nu mai este în țară nici fân, nici orz, de opt zile nu se mai găsește pe piața Bucureștilor nici carne, nici pâine, nici lemne, nici verdețuri. Țăranii munteni vor pleca cu toții fie în Turcia, fie în Transilvania și nu se vor mai întoarce niciodată”, în alt raport, referitor la ambele voievodate, arătând că: „Rușii au devastat cu o rară barbarie țările pe care le-au ocupat militar. Ei nu au lăsat nicio singură casă în picioare, totul a fost incendiat”.

Este lesne de imaginat ura populației față de ocupantul rus, care, în sfârșit, își dăduse arama pe față. Dacă acesta era eliberatorul pravoslavnic, de un milion de ori era de preferat vasalitatea față de sultan! Încă din anul 1810, acesta propusese rușilor încheierea unei păci condiționate de părăsirea Moldovei și Țării Românești, contrapropunerea rusească subliniind, fără a mai permite dubii, intenția pentru care țarul Alexandru I pornise războiul: „Principatele Moldova, Valahia Mare Mică și Basarabia se alipesc prin acest tratat pe veci de Imperiul Rus cu orașele, cetățile și satele cu locuitorii acestora de ambele sexe și cu averea lor. Fluviul Dunărea va fi de acum înainte granița dintre cele două imperii.”

Țările românești erau considerate provincii otomane, deși pe teritoriul lor rușii nu dăduseră cu ochii de nicio moscheie sau geamie, cu sutele sau miile într-un pașalâc! Se bizuiau pe precedentul creat de răpirea Bucovinei, la care puseseră umărul. Negocierile au început în 19 octombrie 1811 la Giurgiu și au continuat la București, în hanul lui Manuc Mirzaian (Fig. 2), armeanul care a trădat încrederea sultanului, care îl ridicase la rangul de bey, și ospeția românilor, pe teritoriul cărora deținea numeroase moșii, mai cu seamă în jurul Bucureștilor. El l-a convins pe Ahmed Pașa, marele vizir, să cedeze „doar” Prutul, deși juridic nu avea dreptul, teritoriul numit Basarabia aparținând Moldovei și astăzi. Fără să realizeze efectul, vizirul le deschidea rușilor, îmbietor, culoarul spre Dobrogea (idee reluată și în 1940, dar refuzată de bulgari!).

Pentru trădarea sa, Manuc a fost recompensat de țar cu moșia Hâncești…

Tratatul încheiat în ziua de 16 mai 1812 a fost primit cu spaimă și indescriptibilă tristețe de românii de peste Prut, cum arată Manolache Drăghici în *Istoria Moldovei pe timp de 500 de ani până în zilele noastre:* „Sosind ziua fatală a expirării convenției de tratat, ce trebuia fieștecare să trăiască unde era să rămână desăvârșit, ceasurile acele au fost de plângeri un timp de neuitat, pentru că poporul cu cârdul, ca turmele de oi, încinsese toată marginea Prutului de la un capăt la altul, mergând și venind de prin sate și de prin târguri săptămâni încheiate, cu luarea de ziua bună de la părinți, de la frați și de la rudenii, cu care crescuse și viețuise dimpreună în vremea aceea când se despărțeau unii de alții pentru totdeauna”.

Unii istorici ruși au vorbit despre bucuria autohtonilor că scăpaseră de turci. Ei bine, „bucuria” prefacerii Basarabiei în gubernie rusească a adus populației românești numai lacrimi și disperare, familii destrămate, emigrare în masă, jaf, furt de proprietate în favoarea rușilor, desnaționalizare.

Deși Capitala țării era sub ocupație străină, iar o parte dintre membrii Academiei se găseau în refugiu la Iași – Capitala rezistenței noastre până la capăt –, Dimitre Onciul evocă, în fața colegilor rămași în București, la sfârșitul lui septembrie, în două ședințe consecutive, viața și activitatea lui Kogălniceanu, ceea ce însemna nu numai un omagiu adus unuia dintre foștii președinți ai Academiei, dar și un protest implicit împotriva autorității militare de ocupație. Ședința publică omagială dedicată evenimentului va avea loc ceva mai târziu, la 14/27 octombrie, la Iași, în „Capitala românimei”, unde tot Dimitre Onciul ține o comunicare plină nu numai de adevăr, dar și de patos fierbinte.

În aceeași toamnă a lui 1917, la ședința din 28 noiembrie/11 decembrie, generalul Crăiniceanu povestește amintirile sale despre luptele de la Plevna (1877), a căror desfășurare coincide cu ziua ținerii ședinței academice, prilej de a readuce în memoria celor de față vitejia ostașilor români pentru cucerirea independenței României (*Ibidem,* tomul XXXIX/1916–1919, București, 1921, pp. 51–52), care se constituie într-o glorioasă tradiție consolidată acum prin biruințele de la Mărăști, Mărășești și Oituz, dar și un îndemn pentru oștire, chemată din nou la datorie, în vederea înfăptuirii aspirațiilor pentru unitate națională. Alimentarea acestor aspirații justifică marcarea, cu toată atenția cuvenită, unui alt eveniment istoric, în ianuarie 1918. Este vorba despre comemorarea a 500 de ani de la moartea lui Mircea cel Bătrân. O ceremonie s-a organizat la Cozia, la mormântul marelui domnitor, unde reprezentanții Academiei nu au putut fi prezenți. În schimb, au fost de față la parastasul solemn din Catedrala Mitropoliei din București, prin D. Onciul, care a rostit o cuvântare. Ulterior, forul academic hotărăște ca Onciul să scrie un studiu asupra domniei lui Mircea și să fie publicat, împreună cu documentele acestei domnii, în original sau în traducere.

Ororile războiului lovesc nemilos instituția academică, la fel ca și întreaga țară. Referindu-se la ele, raportul secretarului general al Academiei, I.C. Negruzzi, la ședința din 14 mai 1919 a Sesiunii generale, consemnează: „În anii războiului, Academia Română a suferit mari pagube. Clădirea bibliotecii, pentru care erau elaborate planurile și toate pregătirile, n-a început să se construiască; statuia lui V. Alecsandri, pentru care s-au strâns fondurile necesare, a rămas în stare de proiect; 300 de documente slave au fost luate de bulgari și duse la Sofia; la școli, la moșii, la păduri s-au produs devastări, care trec de 3 milioane. Însemnata colecție de monede – ce au fost bătute din toate timpurile cele mai îndepărtate pe teritoriul Daciei vechi, care este România de astăzi, stampe, cărți și documente de mare valoare, tipărituri bisericești bogate – toate se găsesc la Moscova”. (*Ibidem*, p. 230) Raportul este completat printre altele de intervenția lui Șt.C. Hepites, în cadrul aceleiași sesiuni generale, care stigmatizează „sistemul de hoție organizată în armatele care ne-au invadat, sistem a cărui victimă am fost eu însumi”. (*Ibidem*, p. 196) Din păcate, Hepites nu a fost singura victimă, dintre membrii Academiei, a barbariei ocupanților. Locuințele altor savanți au fost devastate, le-au fost distruse bibliotecile, cum a fost cazul lui Gheorghe Marinescu; a fost prădată colecția de amintiri istorice și obiecte de artă a lui C.I. Istrati și atâtea alte nelegiuiri au prejudiciat grav munca oamenilor de știință și au lipsit țara de valori inestimabile. Marile suferințe provocate de război întregii țări au stins lumina vieții unor iluștri învățați și oameni de artă, membri ai Academiei, precum: Titu Maiorescu, B.Șt. Delavrancea, George Coșbuc, Ioan G. Sbiera, Nicolae Teclu, C.I. Istrati, Constantin Giurescu, Anton Naum, Ioan Tanoviceanu, Vasile Mangra. Ei nu au mai trăit bucuria de a vedea împlinit idealul căruia s-au dăruit cu toate puterile.

(Va urma)

Objets trouvés în grădina Casei „Barbu Gănescu” din Târgu-Jiu (II)

Sorin Lory BULIGA

Brâncuşi şi mişcarea dadaistă

Influenţele dadaiste în opera lui Brâncuşi s-au constatat în modul de reconfigurare continuă a „grupurilor mobile” (ce ţin de estetica dadaistă), tehnica asamblării, crearea de obiecte-sculpturi şi de obiecte umoristice, semnarea unor manifeste dadaiste în anul 1921, prieteniii strânse cu exponenţi de primă mână ai mişcării dadaiste (Marcel Duchamp, Tristan Tzara, Man Ray, Francis Picabia), simpatia lui cunoscută pentru unele idei Dada şi înclinarea sa spre arhetip. Brâncuşi se confesa în acest sens, scriind pe o fotografie: „Dada ne va readuce lucrurile la timpul nostru” (vezi detalii în Balaş 2, p. 102 şi Buliga 1, pp. 127-130).

Scopul mişcării Dada, înfiinţată la Zürich (printre membri erau Marcel Iancu, Tristan Tzara, Jean Arp, Richard Hulsenbeck), era de a fonda o mişcare internaţională în artă şi literatură, care utiliza ridicolul şi nonsensul pentru a oglindi ceea ce era considerat fără sens de către lumea modernă. Angajamentul lor obişnuit era „neîncrederea în civilizaţie şi intenţia lor de a provoca noţiunile tradiţionale de artă. Ca o consecinţă, dadaiştii progresau în a crea un nou vocabular şi limbaj artistic care ar fi protestat împotriva ororilor Primului Război Mondial şi ar fi condamnat cultura occidentală pentru corupţia ei morală, în acceptarea şi propagarea acestui război. Persiflarea dadaiştilor strigă în pustiu şi regresează în inocenţa copilăriei, cu speranţa ştergerii tablei şi lansării unei noi culturi de la zero” (vezi *Dada*).

Încă de la început, dadaiştii au utilizat şocul, provocarea şi iraţionalitatea, ca arme împotriva unei culturi care trecea cu vederea că avea loc o „crimă industrializată”. Ei au devenit „artişti anarhişti” (unii dintre dadaiştii din Zürich s-au întors la Berlin după război, unde mişcarea Dada germană a devenit asociată cu stânga politică), care-şi băteau joc de „seriozitatea”, formalitatea şi „sanctitatea” artei tradiţionale. Soluţia lor era de-a curăţa cultura occidentală şi de-a o înlocui cu o nouă „elementaritate”, care ar fi salvat omenirea de ea însăşi. Această nouă artă trebuia să fie precum arta copiilor, „anonimă, colectivă şi născută din spontaneitate, hazard şi provocare” (*Idem*). De asemenea, „dadaiştii echilibrau seriozitatea cu care ei percepeau situaţia neplăcută a omului modern, cu râsul. Ei au luat râsul în serios, care a devenit expresia dispreţului lor pentru ipocrizia lumii moderne. Şi astfel dadaiştii au continuat să ridiculizeze totul prin crearea unei anti-arte şi, prin urmare, provocând un infern public şi ofensând opinia publică” (*Idem*).

Fiecare dadaist a explorat *sui-generis* natura spontaneităţii şi a hazardului. Folosirea hazardului a deschis o nouă dimensiune importantă în artă: tehnica asociaţiilor libere, suite fragmentare de gândire, juxtapuneri neaşteptate de cuvinte şi sunete. Jean Arp spunea în acest sens: „Legea hazardului, care îmbrăţişează toate celelalte legi şi care este la fel de insondabilă pentru noi ca şi profunzimile din care toată viaţa răsare, poate fi înţeleasă doar printr-o completă abandonare inconştientului. Susţin că oricine se supune acestei legi dobândeşte viaţa perfectă” (apud *Dada*).

Românul Marcel Iancu folosea orice obiect găsit (sârmă, fir, pană) pe care viaţa i-l punea în cale, şi-l încorpora în propria sa operă de artă. Folosirea hazardului avea şi scopul de a restabili operei de artă puterea magică primară, într-o epocă a necredinţei. Pentru dadaişti, această putere originară trebuia să fie reinstaurată, pentru că ea fusese distrusă de către o cultură care protejase utilizarea raţiunii mai presus de orice. Se consideră că „moştenirea dadaistă” consta, de fapt, „în a repune balanţa între raţiune şi anti-raţiune, sens şi nonsens, ordine şi hazard, conştient şi inconştient” (*Idem*).

Marcel Duchamp (unul dintre liderii Dada de la New York) a fost cel care a inventat primele *ready-made* („obiect gata făcut”), mai întâi la Paris (1913, 1915) şi apoi la New York, în 1917, când va expune pe cel care-l va face celebru. Este vorba despre un pisoar de porţelan, poziţionat orizontal, intitulat *Fountain* şi trimis comitetului organizator al Expoziţiei Artiştilor Independenţi, care însă îl refuză, ceea ce provoacă demisia lui Duchamp (deoarece criticii erau de fapt nişte „ipocriţi”, care nu erau cu adevărat interesaţi de libertatea artistică). El va spune mai târziu (în 1961): „Dada era o negare şi un protest. Asta nu mă interesa în mod deosebit. […] *Fântâna* mea nu era o negare: am încercat numai să creez o nouă idee pentru un obiect despre care toată lumea credea că ştie ce e. Orice poate fi altceva, asta am vrut eu să demonstrez” (apud Dachy, p. 73).

Este semnificativ articolul din revista *The Blind Man* despre „Cazul Richard Mutt” (*Fountain* era semnată: „R. Mutt, 1917”): „Că domnul Mutt va fi fabricat ori nu fântâna cu propriile-i mâini n-are nicio importanţă. El a ALES-O. A luat un obiect din viaţa de zi cu zi, l-a pus într-o situaţie în care funcţia şi semnificaţia lui utilitară trebuie să fie uitate, sub un nou titlu şi un nou punct de vedere – şi a creat o nouă gândire asupra acestui obiect” (*Idem*, p. 71).

Plecând de la forma inedită a pisoarului orizontal, Louise Norton scrie articolul „Buddha din baie”, care se vrea o analiză estetică a obiectului. Inclusiv Apollinaire va publica (în *Le Mercure de France*) despre această imagine a lui Buddha.

Duchamp avea probabil şi scopul de-a şoca percepţia estetică a publicului, prezentând cu ironie „aspecte ale mediului de existenţă aşa cum se prezintă el într-un moment în care standardizarea şi artificializarea acestuia erau un fapt împlinit. Nu întâmplător, artistul făcea o deosebire între lucrările *ready-made* şi *obiectele găsite,* pentru că acestea din urmă pot să aparţină naturalului, iar el dorea să aducă în discuţie *artefactele,* obiectele produse de om” (Prut, p. 375).

Oricum, acest scandal al pisoarului–obiect de artă i-a încurajat pe Duchamp, Man Ray şi Picabia de-a continua subversiunea lor artistică, forţând în continuare limitele, iar procedeul „obiectelor găsite” a fost rapid îmbrăţişat de mişcarea Dada (fiind utilizat, de exemplu, de Man Ray şi Francis Picabia care l-au combinat cu arta tradiţională). O teorie critică recentă argumentează că simpla desemnare şi relocare a oricărui obiect (inclusiv cele de tip *ready-made*) constituie o modificare a acestuia, deoarece schimbă percepţia noastră asupra utilităţii, duratei de viaţă şi statutului său. Desemnarea obiectului găsit drept obiect de artă este aproape totdeauna una consolidată (susţinută) de un anume titlu, care dă o nouă idee despre acesta, schimbându-i astfel sensul. Există de obicei şi un anumit grad de modificare a obiectului găsit, dar nu întotdeauna în măsura de a nu mai putea fi recunoscut deloc, aşa cum este cazul unui *ready-made* (vezi *Found object*).

În *British Dictionary,* definiţia de astăzi pentru *objet trouvé* este: „Orice obiect obişnuit considerat dintr-un punct de vedere estetic”. În *dicţionarul Merriam-Webster* explicaţia este uşor nuanţată: „Obiect aruncat sau natural, găsit din întâmplare, considerat a avea valoare estetică”. Se face precizarea suplimentară: „Termenul intră în engleză la începutul secolului 20, într-un timp în care mulţi artişti au contestat ideile tradiţionale despre natura artei adevărate. Suprarealiştii şi alţi artişti, de pildă, au considerat că orice obiect poate fi o operă de artă dacă o persoană îi recunoaşte valoarea estetică. *Objet trouvé* se poate referi la obiecte formate în mod natural, a căror frumuseţe este rezultatul forţelor naturale, precum şi obiecte create de om (cum sunt căzi de baie, maşini hârbuite sau deşeuri metalice) care nu au fost create la origine sub formă de artă, dar sunt prezentate ca atare.”

Aşadar, ***ready-made*** (neologism inventat de Duchamp) este considerat o mostră extrasă din cotidian, în care obiectul îşi pierde sensul uzual, căpătând un altul în sfera artei (altfel spus, se creează o „mutaţie artistică” *sui-generis*, deoarece obiectul suferă o schimbare de semnificaţie: de la una funcţională, la una ce ţine de artă). Această operaţiune, prin care un obiect gata fabricat şi disponibil în mod curent este selectat de către artist pentru a-l ridica la rang de operă de artă a primit numele de *pointing* de la inventatorul ei. Există şi noţiunea *de ready-made modificat:* „un *ready-made* este numit astfel atunci când artistul intervine asupra obiectului ales sau îi adaugă alte elemente” (vezi *Arta suprarealistă*, p. 294). În fine, vorbim şi despre *objets trouvés* („obiecte găsite”), care sunt în fapt *ready-made,* dar care aparţin lumii naturale, fără să fie create sau să sufere vreo intervenţie a omului.

După cum se ştie, lui „Brâncuşi îi plăcea să realizeze compoziţii în *grupuri mobile,* combinând sculpturi şi socluri diferite, schimbându-le apoi amplasarea, împerecherea, ca nişte montaje sau colaje. Aceste grupuri mobile nu au fost perenizate decât prin fotografiile ce le reprezintă” (vezi Marc Lenot, apud *Brâncuşi la Centrul Pompidou: noi faţete ale unui artist multiplu*). Se consideră că prin „plasarea şi repoziţionarea sculpturilor în atelier, Brâncuşi crea compoziţii complexe, care adeseori încorporau o iluminare extremă, reuşind astfel nu numai să confere o personalitate unică fiecărei lucrări în parte, ci să creeze şi un sentiment de familie, o comuniune între operele din atelier. Făcându-şi propriile fotografii, Brâncuşi, de fapt, îşi prezenta lucrările aşa cum îşi dorea el să fie văzute de către noi” (vezi *Brâncuşi la New York 1913-2013*). Este interesantă în acest sens şi percepţia lui Brâncuşi asupra arhitecturii New York-ului: „Manhattanul este atelierul meu la scară largă. Nimic nu este static, nimic nu este fix. Toate aceste clădiri şi forme sunt interşanjabile şi se pot mişca la fel cum experienţa evoluează şi se modifică” (*Idem*). Jerome Neutres remarca faptul că New York-ul a fost practic unul dintre locurile în care cariera lui Brâncuşi s-a desfăşurat, fapt recunoscut chiar de către artist: „Fără americani nu aş fi reuşit niciodată să creez toate acestea, probabil că nici nu aş fi existat”, declara el în 1955 ziarului *New York Times,* cu prilejul primei sale retrospective de la Muzeul Guggenheim. Se apreciază că încă „de la prima lor sosire pe pământ american, în 1913, sculpturile lui Constantin Brâncuşi au avut un public numeros şi entuziast la New York, toate lucrările fiind vândute într-un interval de timp foarte scurt. «Cu expoziţia de la Armory a început de fapt cariera lui Brâncuşi», spune Kasmin. Fără îndoială, americanii au înţeles de la început profunzimea demersului artistic brâncuşian, 90 la sută dintre lucrările vândute în timpul vieţii sale fiind în Statele Unite” (vezi *Brâncuşi la New York 1913-2013*).

→

Brâncuși - 60

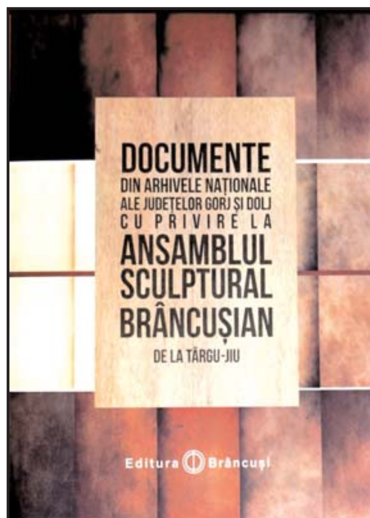
Carte-document privind Ansamblul brâncușian de la Târgu-Jiu

Sorin Lory BULIGA, Adina ANDRIȚOIU

Unul dintre evenimentele desfășurate sub genericul amplei manifestări „Brâncuși eternul”, din data de 16 martie 2017 (având ca organizatori principali Centrul de Cercetare, Documentare și Promovare „Constantin Brâncuși”, Primăria și Consiliul Local al Municipiului Târgu-Jiu și Filiala Târgu-Jiu a Uniunii Artiștilor Plastici), a fost prezentarea volumului bilingv *Documente din arhivele naționale ale județelor Gorj și Dolj cu privire la Ansamblul sculptural brâncușian de la Târgu-Jiu,* realizat de Sorin Lory Buliga și Adina Andrițoiu (consilieri în cadrul Centrului de Cercetare, Documentare și Promovare „Constantin Brâncuși”). Lucrarea reunește documentele existente în Arhivele Naționale ale județelor Gorj și Dolj referitoare la Ansamblul Monumental de la Târgu-Jiu (precum și alte documente conexe) și a beneficiat de sprijinul reprezentanților Serviciului Județean Gorj al Arhivelor Naționale.

Acest demers arhivistic și documentaristic face parte din programul *Viața și opera lui Constantin Brâncuși în lucrări de licență, dizertații și teze de doctorat* al Centrului „Brâncuși” și deschide în același timp Seria documentară a Editurii Brâncuși, care va cuprinde rezultatul a numeroase cercetări și studii având ca temă viața și opera lui Constantin Brâncuși (copierea și arhivarea unui volum foarte mare de material documentar va dezvolta și fondul de carte al bibliotecii instituției).

Publicarea lucrării de față este astăzi mai necesară ca oricând, având în vedere multitudinea de idei eronate, contradictorii și false care circulă în spațiul public în jurul acestei capodopere. Principiul de structurare al lucrării a fost ordonarea cronologică a documentelor, aceasta reprezentând astfel o succesiune temporală a unor înscrisuri privind nu numai strict ansamblul brâncușian, dar și alte multiple aspecte conexe. Fiecare document este însoțit de o scurtă explicație referitoare la conținutul său și este identificat conform cotei arhivistice de la Arhivele Naționale ale județelor Gorj și Dolj.

Cartea a fost structurată pe mai multe capitole tematice, delimitate cronologic: documente biografice referitoare la Constantin Brâncuși (1872–1903), documente privind cinstirea eroilor gorjeni din Primul Război Mondial (1916–1936), documente privind edificarea Ansamblului Monumental de la Târgu-Jiu însoțite de documente conexe (1937–1940) și documente postbelice privind ansamblul brâncușian (1949–1989).

Cei interesați vor putea sesiza, dincolo de ariditatea actelor administrative din epocă, efortul conjugat a numeroase instituții publice și a unor persoane fizice (Primăria Orașului Târgu-Jiu, Liga Femeilor Gorjene, reprezentanți ai forțelor politice de la nivel central și local) de a ridica la Târgu-Jiu cea mai importantă operă artistică a lui Constantin Brâncuși. Pentru prima dată, după încercări repetate și nereușite ale artistului român de a realiza o operă importantă în patria sa, se crease cadrul istoric, politic și financiar pentru înfăptuirea unui astfel de proiect îndrăzneț.

O astfel de lucrare nu a mai fost realizată până în prezent, probabil din cauza complexității ridicate și a unui volum foarte mare de muncă ce incumbă îndeplinirea ei. Coordonatorii au fost nevoiți, pe o perioadă relativ îndelungată de timp, să consulte direct arhivele respective în vederea identificării cotei documentelor și a descoperirii unor noi informații privind capodopera brâncușiană. Un alt aspect al acestei activități complexe a fost parcurgerea tuturor documentelor cu scopul deslușirii și înțelegerii lor, aranjării cronologice, sistematizării, rezumării și prelucrării tehnice a acestora.

Această carte are astfel un caracter inedit, pentru prima dată fiind prezentate publicului larg, în fotocopie, documentele identificate în Arhivele Naționale ale județelor Gorj și Dolj referitoare la Ansamblul brâncușian de la Târgu-Jiu.

Se știe, de altfel, că Brâncuși schimba „mereu locul obiectelor din atelier, fotografiindu-le în diferite configurații (în fapt, *asocieri semnificative* ale unor lucrări) și creând astfel o sculptură ambientală imensă. Îl tulbura peste măsură modificarea acesteia, când vindea vreo piesă. Multe dintre elementele individuale din această «instalație» își aveau originea în tradițiile de baștină ale lui Brâncuși; cu toate acestea, felul în care se juca cu ele era pe deplin influențat de estetica dadaistă a anilor ‘20” (Balas 1, p. 8). În acest context devine semnificativ faptul că, în anul 1921, Brâncuși a luat parte la festivalul dadaist de la Paris și a semnat câteva manifeste ale dadaiștilor. Și tot în „anii douăzeci, atelierul său devenise o adevărată scenă a modernității. Aici se întâlneau Marcel Duchamp (Brâncuși a avut un contact permanent cu Marcel Duchamp, considerat spiritul cel mai liberal al vremii sale și care îl ajuta pe Brâncuși să-și vândă lucrările, fiind oarecum impresarul său, n.n.), Francis Picabia, Tristan Tzara, Erik Satie și mulți alții. În ambianța atelierului erau improvizate adevărate dezbateri pe teme diverse, cum ar fi, bunăoară, arta, viața culturală pariziană, muzica, fenomenul Dada” (Lemny, Velescu, p. 34). De altfel, Brâncuși apare și într-o fotografie împreună cu Marcel Duchamp și Tristan Tzara (apud Brezianu, p. 44).

Este posibil ca și aplecarea lui Brâncuși spre arhetip să fie datorată de asemenea unor influențe dadaiste, *Principesa X* fiind o mărturie în acest sens, deoarece el considera că aceasta „reunește într-un singur arche-type, toate efigiile feminine de pe acest pământ”, fiind „chiar eternul feminin al lui Goethe, șlefuit, redus până la esența sa” (apud Zărnescu, p. 104).

Există și cugetări ale artistului privind mișcarea Dada, unele scrise în stil dadaist, așa cum ar fi: „nu este decât ideea cine este Dada – restul este sclavie – însă sculptura Dada este tot ce trăiește fără piedică” (apud Lemny, Velescu, p. 73). Arta (adevărată) „trebuie să fie universală și accesibilă la toți” (*Idem*, p. 65) și nu înseamnă numai libertate absolută, ci și adevăr absolut: „arta nu este o minciună, ea este adevărul absolut” (*Idem*, p. 64). Nu toți văd însă același lucru într-o operă de artă, deoarece „arta este o oglindă în care fiecare vede ceea ce el gândește” (*Idem*, p. 72). Pe o pagină de carnet scria: „manifestările dada nu sunt doar afișe/ Dada nu face afaceri/ Dada vă aduce bucurie/ Dada vă distrează/ Dada vă curăță creierul/ Zeul Dada vă aduce cheia Paradisului” (*Idem*, p. 73; textele le-am preluat exact în forma prezentată din sursa citată, fără corectare tacită).

Respectul pentru material și pentru elementul primordial poate să-l apropie, de asemenea, de dadaiști. Astfel, în unele dintre lucrările sale, „el dă impresia că asamblează bucăți de lemn găsite întâmplător, pe care vârsta și șansa le-au redus la o stare fundamentală, material care pare a-și avea propria lui viață, refractar la voința estetică a artistului și niciodată complet supus acestuia. […] Opera lui anticipează romantismul materialelor care apare din nou în acea «sculptură găsită» a suprarealiștilor și în «sculptura deșeurilor» din deceniul al șaselea” (Goldwater, pp. 312-313).

Edith Balas a analizat temeinic influențele dadaiste din opera lui Brâncuși: „Tehnica asamblării, crearea de obiecte-sculpturi și obiecte umoristice și participarea în cadrul evenimentelor dadaiste, toate atestă implicarea lui Brâncuși în idealurile dadaismului. În mod similar, se poate vedea o sursă dadaistă în ideea prezentării *Sculpturii pentru orbi,* într-o geantă, în așa fel încât ea nu putea fi văzută, ci doar simțită cu mâinile atunci când a fost expusă în New York în 1917. Și în cel puțin o ocazie Brâncuși a creat o lucrare în întregime plecând de la obiecte găsite, o lucrare destinată să fie temporară și ironic intitulată – toate caracteristici ale multor lucrări de artă dadaistă. Aceasta a fost *Templul Crocodilului,* o asamblare din resturi de lemne plutitoare de pe plaja din Saint-Raphaël pe care Brâncuși a fotografiat-o în 1924. El a trimis la prietenii săi copii ale fotografiei cu înscrisul «*Templul Crocodilului* pe care l-am făcut prin magie în deșert (fără glumă)… C. Brâncuși», lăsând neclar dacă el a pus de fapt bucățile de lemn împreună sau pur și simplu le-a găsit în configurația lor fotografiată, poate văzând o similaritate între acest fenomen și propriile lui configurații de lemn și, de aceea, în maniera lui Duchamp, și-a pus semnătura pe colecția de resturi de lemne. Oricare alternativă indică o apreciere a extinderii dadaiste a posibilităților artistului. Atitudinea lui Brâncuși privind mișcarea dadaistă și pe Duchamp poate fi în sfârșit caracterizată prin sculptura sa *Socrates* (1923), probabil numită din pricina lui Eric Satie care a dat naștere acestei porecle. Sculptorul l-a fotografiat pe *Socrates* ținând în echilibru o *Cupă* pe capul său – o aluzie umoristică a cupei lui Socrate cu cucută. În colțul din dreapta-sus a schiței sculpturii, Brâncuși a scris «Dada ne va readuce lucrurile la timpul nostru». Era o confesiune de credință” (Balas 2, p. 102).

Dar este greu de crezut că tehnica dadaistă a asamblării putea să răspundă unui ideal brâncușian de mult mai mare anvergură, așa cum constată eminenta cercetătoare pariziană Marielle Tabart: „Brâncuși a ales o sarcină cu mult mai dificilă: să asambleze toate formele într-una singură”; la operele lui Brâncuși se observă că, în ciuda „dispariției detaliilor în folosul formei pînă la pierderea identității, integritatea imaginii dezvăluite este păstrată, invers cubiștilor care descompun și recompun realul” (apud Tabart, p. 82).

(Va urma)

Mănăstirea Argeșului înainte de Vlad al II-lea Dracul

Pr. Daniel GLIGORE

Înainte de întemeierea statului feudal Țara Românească a existat cu siguranță o ierarhie și locașuri de cult în acest spațiu. Dovadă certă este scrisoarea papei Grigore al IX-lea despre existența valahilor care primesc tainele bisericești „de la oarecare pseudo-episcopi ce țin de ritul grecilor". Așadar, ierarhia de aici ținea și înainte de independența Țării Românești (1330), de Mitropolia Vicinei și de Patriarhia Constantinopolului. Scrisoarea papei Grigore al IX-lea este întărită și de scrisoarea diaconului Georgios Pachymeres de la Sfânta Sofia, care consemna că la lucrările sinodului din 13 februarie 1303, a participat și Luca, mitropolit din Vicina, care a fost prezent și atunci când a fost anatemizat aventurierul uzurpator Ioan Drymiss. Atunci au fost arătați și aliații mitropolitului Luca: amalecitanii (turcii), catalanii (de fapt italienii) și cei care locuiau „la nord de Istru" (valahii). Din această primă mențiune a românilor, care locuiau la nord de Istru (denumirea fluviului Dunărea), se vede că aveau legături cu mitropolitul Luca. Prezența ierarhilor presupune și prezența a cel puțin unei mănăstiri în zonă.

De asemenea, când Iachint a venit la Argeș (ante 1359) și când i-a fost recunoscută oficial mutarea de Patriarhia Constantinopolului (mai 1359), Biserica Sfântul Nicolae Domnesc era în lucru. Se continuau finisările. Pictura se va fi finalizat în timpul lui Vlaicu-Vodă (Vlaicu I, 1364-1377) și chiar în timpul lui Radu I (1377-1385). În acest context, suntem îndreptățiți să credem că exista o mănăstire foarte apropiată, în care mitropolitul să slujească permanent, neîntrerupt de lucrători și pictori, și să trăiască, în acea perioadă isihastă, după rânduiala monahală. Este de neconceput să vină mitropolitul și să nu aibă unde sluji și unde își practica rânduiala monahală însoțit de personalul clerical necesar. Mai mult, voievozii români care aveau Biserica în centrul atenției, ctitorind și alte mănăstiri precum Vodița, Arnota cea veche, Cotmeana, Tismana etc., nu puteau să nu aibă o ctitorie monastică chiar în reședința Mitropoliei Țării Românești, a cărei pondere creștea și în al cărui sediu veneau delegații de la Patriarhia Constantinopolului și de la alte centre ecleziastice din lume. Ulterior, când Biserica Domnească a fost gata cu pictură cu totul, era normal ca aici să fie aduse moaștele Sfintei Filofteia.

Existența călugărilor, implicit a mănăstirilor, este atestată chiar prin hotărârea sinodală a Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol, prin care se așază ca exarh patriarhal în Țara Românească mitropolitul Iachint de Vicina, în mai 1359: „Deci trebuie ca toți clericii din acea țară și toți cei sfinți, *călugări* și laici, să-l respecte și să i se supuie (lui Iachint)." (*Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol. XIV al colecției „Hurmuzaki ", partea I, 1320-1716, București, 1915, p. 3)

Argumentele sunt confirmate și întărite de existența unor călugări care aveau încredințări monahale precise. Vlaicu Vodă menționează, într-un document din septembrie 1369, că trimitea la Sfântul Munte Athos ca să-l înduplece pe catigumenul Mănăstirii Cutlumuș, chir Hariton, spre a consimți schimbarea podvigului mănăstirii în idioritmă (chinovie) cu regim suportabil și pentru călugării din Ungrovlahia, care se duseseră în această mănăstire, pe „preasfințitul mitropolit al toată Ungrovlahia, preacinstitul și părinte al domniei mele, chir Iachint, pe părintele meu duhovnicesc cinstitul dicheofilax al cuviosului cler împărătesc și al sfintei biserici a lui Dumnezeu, chir Daniil Critopulos… catigumenul și duhovnic al domniei mele, chir Dorotei" (*D.I.R.*, XIII, XIV, XV, B, doc. 11, p. 16-17), însoțit de ieromonahul Iacov, fratele său. (Tit Simedrea, *Viața bisericească în Țara Românească înainte de anul 1370*, în *B.O.R.*, anul LXXX, nr. 7-8, 1962, pp. 681-684)

Catigumenul Dorotei se afla în fruntea unei mănăstiri, altfel nu putea primi acest rang. Nu se poate egumen fără mănăstire. Acesta este un argument în plus pentru existența unei mănăstiri mari, în apropierea centrului voievodal, al cărui egumen, cu numele Dorotei, era și duhovnicul voievodului și participa, alături de mitropolitul Țării Românești, la evenimentele importante.

Însemnările din veacul al XVI-lea ale lui Gavriil, protosul de la Muntele Athos, făcute la scurtă vreme după moartea lui Neagoe Basarab, relatând despre ridicarea Mănăstirii Argeșului de către Neagoe Vodă, consemnează: „Și sparse Mitropolia din Argeș den temelia ei, și zidi în locul ei altă svântă biserică tot din piatră cioplită și netezită și săpată cu flori". (Tit Simedrea, *Viața și traiul Sfântului Nifon, patriarhul Constantinopolului,* București, Editura Tit Simedrea, 1937, p. 25)

Rezultă cu claritate că Mănăstirea Argeșului a fost ridicată de ctitorul ei, între 1512-1517 (probabil a început ctitoria sa pe 17 august 1512, când se afla la Curtea de Argeș, de unde l-a trimis la Sibiu pe Dan spătarul), pe locul vechiului locaș ce a servit ca Scaun Mitropolitan al Ungrovlahiei. Însuși Neagoe Basarab Voievod consemnează, în pisania mănăstirii: „pe care l-am găsit domnia mea la Curtea de Argeș dărâmat și neîntărit… și am hotărât acest mai sus pomenit hram de la temelie a-l zidi și a-l înălța și a-l întări".

Întrebarea este dacă vechea catedrală mitropolitană a fost făcută de Vlad Dracul pe un teren pe care mai înainte nu a fost o altă biserică a mănăstirii sau pe ruinele altei biserici mai vechi. În acest ultim caz ce rol a îndeplinit biserica dinainte?

Hrisovul dat de Alexandru Ipsilanti (1774-1782; 1796-1797) Mănăstirii de la Argeș aduce noi date în această privință: „Din vechime zidită monastire de… Neagoe Basarab… în locul unde mai înainte au fost Mitropolia Țării, pe vremea când scaunul domnesc era în oraș Argeșului." (V.A. Urechia, *Istoria Românilor*, tom VIII, București, 1897, p. 390)

Un alt hrisov al Episcopiei Argeșului, emis de Constantin Ipsilanti, la 27 iunie 1806, cu referiri la privilegiile și scutirile de care beneficia Episcopia, face următoarea precizare: „fiind den vechime zidită monastirea de răposatul binecredincios Domn Neagoe Voevod Basarab în locul unde mai nainte au fost Mitropolia țerei, pe vremea când Scaunul Domniei era în orașul Argeșului,…" (*Idem*, pp. 389-390)

Potrivit celor două hrisoave, ctitoria lui Neagoe Basarab a fost ridicată pe locul unde fusese Mitropolia Țării. Până aici nu este nimic nou. Actele sunt în concordanță cu mărturia lui Neagoe din pisania Mănăstirii că a ctitorit pe ruinele Scaunului Mitropolitan pe care l-a găsit „dărâmat și neîntărit".

Mențiunea „în locul unde mai înainte au fost Mitropolia Țării, pe vremea când scaunul domnesc era în oraș Argeșului" aduce elementul de noutate. Potrivit celor două hrisoave, Mitropolia Țării a fost pe locul în care a rectitorit Neagoe, când capitala era la Argeș, așadar înainte de Alexandru Aldea (1431-1436), cel care a mutat reședința domnească principală de la Curtea de Argeș la Târgoviște, în 1431, și înainte de Vlad al II-lea Dracul (n. cca. 1390-d.1447; domnitor între 1436-1442; 1443-1447), tatăl lui Vlad Țepeș, care a ctitorit sau rectitorit Catedrala Mitropolitană pe ruinele căreia va rectitori Neagoe Basarab noua biserică (1512-1517).

Toate aceste mențiuni epigrafice pot fi ipoteze pentru existența mănăstirii înainte de a fi zidită sau restaurată de Vlad Dracul între anii 1438-1439 și resfințită pe 15 august 1439, când domnul era la Curtea de Argeș, îngrijindu-se de finalizarea lucrărilor și de sfințirea bisericii de rang aulic pe care o dorea necropolă domnească a Drăculeștilor, sediu mitropolitan al țării și centru spiritual al luptei antiotomane. Reîntoarcerea la Argeș a lui Vlad Dracul, format la școala politică occidentală, învățat să judece rapid și precis, nu a surprins, pentru că de puțin timp se mutase capitala la Târgoviște, datorită ponderii economice, și nu dispăruse caracterul itinerant al domniei. (Pavel Chihaia, *Din cetățile de scaun ale Țării Românești,* Editura Meridiane, București, 1974, p. 64) Prin revitalizarea primei reședințe domnești și mitropolitane, simbol al biruinței primilor Basarabi, Vlad Dracul urmărea o schimbare radicală față de mentalitatea predecesorilor. Dorea să urmeze Basarabilor luptători pentru neatârnare și din acest motiv a părăsit calea medierii și a supunerii, considerată de unii istorici „călugărească și nu domnească". (P.P. Panaitescu, *Contribuții la istoria culturii române,* Editura Minerva, București, 1971, p. 166)

Alt posibil argument pentru această ipoteză este pictarea lui Nicolae Alexandru Basarab, a lui Mircea cel Mare și a altor voievozi români de dinaintea lui Vlad Dracul, în biserică.

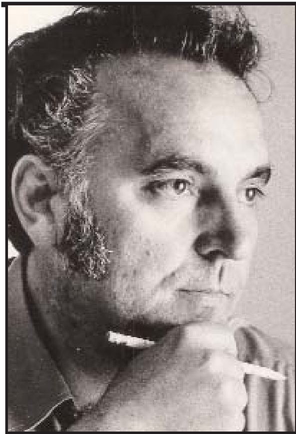
Mai mult, în biserică sunt pictați și Sfinții Simion și Sava și cneazul sârb Lazăr (1371-1389; figura alăturată) cu familia, purtând în mâini Biserica din Ravanița (ctitoria sa unde așteaptă învierea și centrul de rezistență spirituală a sârbilor după cucerirea otomană, din 1389). Sfântul Sava este numele de călugărie al regelui sârb Ștefan Nemanja, cel care a consolidat puterea statului sârb, ulterior ajungând imperiu. După treizeci de ani de domnie s-a călugărit la Muntele Athos. Împreună cu tatăl său, Simion, a reclădit Mănăstirea Hilandar.

Programul iconografic al bisericii a fost foarte bine stabilit odată cu proiectul arhitectural, Dobromir din Târgoviște, în timpul voievodului Radu de la Afumați, pictând întocmai ce a hotărât Sfântul Neagoe Basarab. După cum mărturisește în pisania din piatră că a zidit pe fundațiile vechii biserici mitropolitane, care avea tot hramul Adormirea Maicii Domnului și pe care a găsit-o „dărâmată și neîntărită", cu siguranță Neagoe Basarab a ținut cont și de programul iconografic al vechii biserici și de semnificația locașului de cult de dinainte.

La explicația prezenței cneazului sârb Lazăr prin faptul că soția lui Neagoe Basarab, Despina Milița, era fiica lui Iovan Brancovici, fratele lui Gheorghe Brancovici, despotul Sremului (1486-1493), fiind descendentă din cnejii sârbi, trebuie adăugată și linia de continuitate pe care o face Sfântul Neagoe Basarab. Pornește de la Sfinții Împărați Constantin și Elena, Sfântul Împărat Justinian, Sfinții Simion și Sava, Dinastia Nemanja, Sfântul Cneaz Lazăr și Sfântul Ștefan Lazarevici, o linie de împărați care au ales Împărăția Cerească, atât pentru ei cât și pentru întreg poporul lor și care, până la urmă, duce la a doua venire a Mântuitorului nostru Iisus Hristos și instaurarea Împărăției Cerești. Așadar, era un argument al continuității tradiției imperiale bizantine a lui Neagoe Basarab și grație ascendenței soției, dar și a legăturilor cu vrednicii înaintași. Prin paralelismul imaginilor din ctitoria sa, dar și al realităților istorice menționate, Neagoe Basarab devine apărătorul credinței creștine, noua speranță pentru Orientul Ortodox, iar Biserica de la Argeș, asemenea ctitoriei Sfântului cneaz Lazăr, devine centrul spiritual și simbol al rezistenței antiotomane și antipăgâne.

Mănăstirea Argeșului - 500

Neagoe Basarab și Veneția

Traian DIACONESCU

Neagoe Basarab este un voievod care a sporit prestigiul european al neamului românesc. Descendent din familia boierilor olteni Craiovești, s-a bucurat de o instruire și educație princiară și, când a devenit domn al Țării Românești, s-a distins prin realizările sale politice, religioase și culturale. Personalitatea sa a fost cercetată în numeroase studii și monografii de referință, în ultimul secol, relevându-se atât trăsăturile ei specifice, cât și orizontul ei european. De la Hasdeu și Iorga la Gh. Mihăilă și Dan Zamfirescu, istorici și filologi au argumentat în studii interdisciplinare sinteza europeană care s-a produs în vremea lui Neagoe Basarab.

În acest articol, prezentăm *diploma de cavaler aurat* – textul latin și traducerea sa în versiunea noastră – conferită de dogele Veneției, Leonard Loredano, lui Ieronim Matievici, ambasador și chirurg al lui Neagoe Basarab. Ceremonia s-a desfășurat în ziua de 7 martie 1518. Textul acestui document confirmă relațiile prietenești dintre cetatea Veneției și principele român, distins prin politica, pietatea și cultura sa. Descoperit în anul 1862 de Ion Schaffaric și publicat în *Acta Archivi Veneti,* Belgrad, 1863, t. 2, pp. 619-620, a fost reprodus, apoi, de B.P. Hasdeu în *Arhiva istorică a României,* anul 1865, t. II, nr. 16, p. 69, și, mai târziu, în colecția Hurmuzachi, *Doc.*, t. VIII, nr. 4, p. 45. Demnitatea de cavaler aurat includea privilegii varii, printre care dreptul de a purta haina aurită, sabie, cingătoare și pinteni de aur, precum și alte avantaje nobiliare.

Precizăm că dogele Veneției conferise demnitatea de cavaler aurat, înainte cu trei luștri, în martie 1502, unui ambasador al lui Ștefan cel Mare. Aceste ceremonii aveau, desigur, rol diplomatic, iar solii voievozilor aveau misiuni politice. Ambasadorii lui Ștefan cel Mare din februarie 1501 veniseră la Veneția să ceară un medic pentru voievod, dar și pentru întărirea colaborării aliaților creștini, iar ambasadorii lui Bogdan, fiul lui Ștefan, veniți în februarie 1506, pe lângă schimb de daruri și cumpărături, anunțau suirea pe tron a lui Bogdan și căsătoria lui cu sora regelui Ungariei. Tot astfel, Ieronim Matievici, solul lui Neagoe Basarab, pe lângă daruri protocolare, transmite adeziunea voievodului Țării Românești la noua cruciadă planificată de papa Leon al X-lea (v. Hurmuzachi, *Doc.*, vol. XI 1-2 și *Suppl.* I, 1). Așadar, conferirea privilegiului de cavaler aurat este un act politic și diplomatic care atestă prestigiul voievozilor români în lumea ligii creștine antiotomane. De altfel, la 3 iunie 1519, papa răspunde voievozilor români angajați în liga creștină, anunțându-i că nu va încheia pace cu turcii fără participarea principilor valahi (v. Hurmuzachi, *Doc.*, II 3, 307, 9).

Iată textul latin și traducerea diplomei de cavaler aurat, conferită ambasadorului român de dogele Veneției, în urmă cu o jumătate de mileniu.

Militiae privilegium pro domino Hieronymo Matievich, illustris domini Bosarab vaivodae Transalpiensis nuncio seu oratori.

Leonardus Lauredanus, Dei gratia dux Venetiarum etc. ad perpetuam rei memoriam. Conservere maiores nostri multis ac variis modis animi sui gratitudinem affectusque in eos declarare principes et claros viros, quos et virtute excellentia peârestantes cognovisent. Quum ad praesentiam dominii nostri nuperrime accesserit spectabilis et egregius dominus Hieronymus Matievich Ragusiensis, nuncius seu orator illustris et excelsi domini Bosarab vaivodae Transalpiensis, visum est nobis, sic suadente amicitia et benevolentia, qua vehementer prosequimur ipsum dominum vaivodam, nec minus dignitate personae dicti oratoris, eundem honoribus tituloque comuni .... decorare; quo omnibus nota sit eius praesentia. Ipsum igitur dominum Hieronymus post expositione et expeditionem eorum quae in mandatis habuerat, coram nobis in frequenti collegio nosgtro constitutum, ritu solenni servato, ad honorem, gradum et dignitatem equestris ordinis promovimus, militemque creavimus, ense, cingiulo, calcaribus aureis solenniter de more accinctum, cum prerogativa, ut in posterum miles splendidus cognominetur, auctoritatemque habeat et facultatem, vestes aureatas, ensem, cingulum, calcaria et alia cuiuscumque generis aureata insignia militaria perpetuo gestandi, gaudendi honre, preeminentia, jurisdicione, libertate et privilegiis omnibus, ad veram militiam, equestremque dignitatem spectantibus. In cuius rei testimomium et robur has fieri, nostroque plumbeo sigillo communiri iussimus. Datae die septimo Martii, indictione sexta, M. D. XVIII.

Privilegiul de cavaler aurat pentru domnul Hieronim Matievici, trimis sau ambasador al ilustrului domn Basarab al Țării Românești.

Leonard Loredano, prin harul lui Dumnezeu duce al Veneției etc., spre nemuritoarea amintire a faptului <acesta>. Străbunii noștri, prin multe și variate feluri, își declarau mulțumirea și simpatia lor pentru acei principi și bărbați străluciți pe care îi cunoscuseră distingându-se prin virtute și excelență. Întrucât a venit de curând în fața domniei noastre respectabilul și distinsul domn Hieronimus, Matievici din Ragusa, trimis sau ambasador al ilustrului și înaltului domn Basarab, voievod al Țării Românești, am crezut de cuviință, pentru prietenia convingătoare și bunăvoința prin care urmăm strâns pe însuși domnul voievod și nu mai puțin prin demnitatea personală a numitului ambasador să-l împodobim cu onoruri și titlul <de cavaler> prin care să se facă cunoscută tuturor vrednicia lui. Așadar, pe însuși domnul Hieronimus, după înfățișarea și expunerea celor pe care le avea în însărcinările sale, în fața noastră în colegiul constituit plenar, l-am înaintat, după ritul solemn păstrat, la onoarea, gradul și demnitatea ordinului cavaleresc și l-am făcut cavaler, împodobindu-l, după obiceiul solemn, cu sabie, cingătoare, pinteni, cu drept de a se numi în viitor cavaler strălucit și să aibă autoritatea și posibilitatea de a purta mereu haine aurite, sabie, cingătoare, pinteni și alte însemne militare aurite și de a se bucura de onoare, superioritate, jurisdicție și libertate și de toate privilegiile care privesc ordinul cavaleresc. Întru mărturia și confirmarea acestui fapt am poruncit să se atârne sigiliul nostru cu plumb. Dat în ziua de 7 martie 1518.

Mesajul acestui text implică cel puțin două funcții corelative: prima, *documentară* și a doua, *diplomatică*. Solicitând meditație asupra acestui eveniment, ajută cititorul să depășească mentalitatea păgubitoare a „inferiorității" românilor în istoria europeană și să adopte o atitudine cumpătată despre rolul țărilor românești în viața politică a continentului nostru.

În perspectiva aceasta, vom înțelege mai bine isprăvile lui Mircea cel Bătrân, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare și Neagoe Basarab, care au întemeiat forme de afirmare a unui centru politic, religios și cultural răsăritean. Acest centru sintetizează tradiții bizantine și occidentale și contribuie eroic la apărarea creștinătății și a progresului material și spiritual al Europei, asaltată de Imperiul Otoman. Ignorând aceste fapte luminoase, deformăm adevărul istoric care trebuie să călăuzească judecățile noastre istorice. Neagoe Basarab a fost, într-adevăr, cum spune inspirat B.P. Hasdeu, un Marc Aureliu al Evului Mediu românesc și, prin personalitatea sa complexă, un ctitor al unui umanism prometeic cu destin universal.

(În imagine, monumentul Neagoe Basarab, din fața Mănăstirii Argeșului, opera sculptoriței Doina Lie, dezvelit în anul 1969.)

Potrivit tradiției, păstrată în *Legenda Meșterului Manole,* care vorbește de Negru Vodă, și potrivit pomelnicului mănăstirii, document esențial în cazul locașurilor de cult, transcris începând cu anul 1651, care pomenește ca primi ctitori pe voievozii „Io Basarab voevodu, Io Alexandru voevodu..." și a transcrierilor ulterioare din veacul al XVIII-lea și al XIX-lea, Constantin C. Giurescu conchide că „primul ctitor – căci pomelnicile încep îndeobște prin cel care a fundat locașul originar – este Basarab întemeietorul țării". El a ridicat mănăstirea în care avea să-și stabilească reședința Iachint. Al doilea ctitor a fost Mircea cel Mare, al cărui chip era zugrăvit la tabloul ctitoricesc în locașul „dărâmat și neîntărit", găsit de Neagoe. Al treilea ctitor a fost Vlad Dracul, urmat de Neagoe Basarab. Pentru că biserica înălțată de Neagoe a întrecut în frumusețe și strălucire nu numai biserica anterioară, înlocuită, dar și tot ceea ce se clădise până atunci în țară, asupra lui a căzut accentul, lăsându-se „în umbră" ceilalți ctitori predecesori.

Virgiliu Drăghiceanu („Curtea Domnească din Argeș. Note istorice și arheologice", în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, X-XIV, 1917-1923, p. 17) și Aurelian Sacerdoțianu („Vechimea Mănăstirii Argeșului", în B.O.R., nr. 11-12, 1938, pp. 766-769) socotesc vechea Mănăstire din Curtea de Argeș clădită de Alexandru Nicolae Basarab.

Nicolae Iorga (*Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a Românilor,* vol. I, ed. a II-a, Editura Ministerului de Culte, 1929, pp. 37-39) considera că Biserica Sân Nicoară a fost biserica palatului domnesc, care se va fi aflat în jurul ei, iar biserica Sfântul Nicolae Domnesc va fi fost, desigur, biserica Mitropoliei, unde „stăteau moaștele mucenicii Filofteia, tăiată de tatăl ei, pentru că, la o vreme de foamete, împărțea la săraci grânele ascunse cu multă scumpătate de acest tiran. Tot acolo se păstra și o icoană a Maicii Domnului care se descoperise într-un loc pe dealul unde s-a zidit apoi mănăstirea."

Menționarea de către Iorga a acestei icoane a Maicii Domnului, descoperită pe locul unde s-a zidit apoi mănăstirea și adusă la Biserica Domnească, este o altă dovadă a existenței unui locaș de cult din care s-a adus icoana. Faptul că a fost adusă în Biserica Domnească, unde stătea Sfânta Filofteia, este un indiciu că era o icoană prețioasă. Aceasta este o altă dovadă a existenței unei biserici înaintea Catedralei Mitropolitane ctitorite de Vlad Dracul (1439) și a ctitoriei lui Neagoe Basarab (1512-1517). Faptul că s-a păstrat hramul legat de Maica Domnului, coroborat cu această icoană a Maicii Domnului adusă în Biserica Mitropolitană, ar putea fi un alt argument al existenței mănăstirii cu mult înaintea lui Vlad Dracul, care fie a restaurat-o, fie a zidit-o din nou pe temelia celei vechi.

Încă un aspect, legat de logica istorică, mă îndeamnă să consider că Vlad Dracul nu a ctitorit Catedrala Mitropolitană pe un teren nou. Scopul venirii sale la Argeș, după cum am menționat, era revitalizarea primei reședințe domnești și mitropolitane, simbol al primilor Basarabi întemeietori de țară liberă și mitropolie canonică și continuarea luptei pentru libertate și credință. Adăugând la acestea și ponderea pe care o avea biserica în viața și conștiința conducătorului dar și a poporului dreptcredincios, era cu mult mai potrivit să rectitorească o biserică ajunsă în ruină, al cărui rol exista încă în conștiința poporului. Din anul 1359, când a fost recunoscută prima Mitropolie a Țării Românești, și până în 1439 sunt 80 de ani. Așadar, copiii care aveau între 5 și 10 ani când a fost recunoscută mitropolia aveau între 85-90 de ani când a fost sfințită Catedrala Mitropolitană a lui Vlad Dracul. Cei care l-au cunoscut pe mitropolitul Iachint (+ 1372) erau cu mult mai tineri și mai numeroși. Consider că Vlad Dracul, mare personalitate politică dar și duhovnicească a neamului românesc, a ținut cont de aceasta și a rectitorit biserica mănăstirească în care au viețuit, după rânduiala isihastă, ierarhii Țării Românești, începând de la primul mitropolit, Iachint.

→

România de la Argeș

Este vorba despre un splendid album realizat de Arhiepiscopia Argeșului și Muscelului și tipărit în 2017 la Editura Arhiepiscopiei (Editor: Mănăstirea Aninoasa), de aproape 400 de pagini de format mare, multilingv (textele românești sunt traduse în engleză, franceză, germană, rusă și greacă), prezentând 30 de schituri și mănăstiri din Arhiepiscopie (Aninoasa, Mănăstirea Argeșului, Bascovele, Brădetu vechi, Brădetu nou, Brătășești, Cetățuia Negru Vodă, Ciocanu, Corbii de Piatră, Cotmeana, Dragoslavele, Florica, Glavacioc, Gorgani, Ionești, Antonești-Corbeni, Nămăiești, Negru Vodă, Râncăciov, Robaia, Vedea, Cotenești, Ioanicești, Paltinul-Piscul Negru, Slănic, Trivale-Pitești, Tutana, Valea, Văleni, Vieroși), aflate încă în picioare, pe lângă mai multe alte schituri dispărute sau transformate în biserici de mir. Textele sunt însoțite de fotografii de epocă sau actuale care fac din volum o veritabilă piesă de colecție. Reluăm mai jos Argumentul cu care ÎPS Calinic, Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului, deschide volumul.

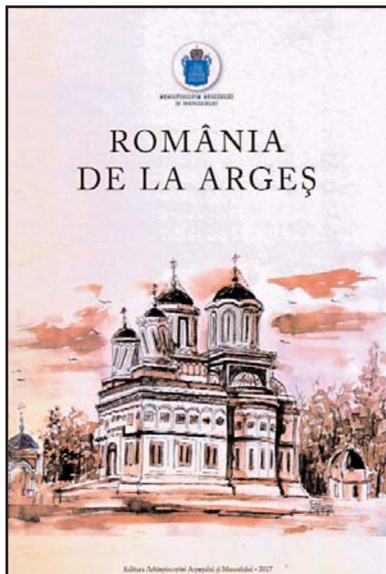
Prezentul album se referă la monumentele religioase din Arhiepiscopia Argeșului și Muscelului, vetre de istorie, de cultură și de spiritualitate ortodoxă, care merită a fi cunoscute în întreaga lume. Așezări rupestre cum ar fi Mănăstirile Cetățuia, Nămăești sau Corbii de Piatră atestă prezența vieții isihaste pe aceste tărâmuri încă din secolele al XIV-lea – al XVI-lea.

Nicolae-Alexandru Basarab, urmaș al lui Basarab I în scaunul voievodal de la Argeș, după anul 1352 a luptat pentru recunoașterea oficială a Bisericii Statului și a organizării sale ierarhice de către Patriarhia Ecumenică a Bizanțului, reprezentanta oficială a Bisericii Ortodoxe de Răsărit, fapt împlinit prin mutarea lui Iachint de Vicina la Curtea de Argeș, orașul devenind astfel reședința mitropolitană a Țării Românești. Iată, deci, că la Argeș a fost uns cel dintâi Întâistătător al Bisericii Ortodoxe Române.

De-a lungul secolelor aici s-au ctitorit lăcașuri de cult în care au viețuit monahi și monahii, închinându-și viața Domnului Iisus Hristos și Maicii Sale. Domnitori și ierarhi, numeroși boieri de vază ai divanului țării au jertfit timp și parte din averile adunate pentru a ridica mănăstiri spre pomenirea lor și a familiilor, a cunoscuților și a tuturor românilor și ortodocșilor de pretutindeni, cu care se simțeau înfrățiți prin sfânta cuminecare hristică. Multe edificii din lemn și numeroase zidiri s-au năruit, rămânând în urma lor doar amintirea, păstrată în documente adăpostite de arhive sau în toponime semnificative, ajunse până la noi. Cele mai multe dintre acestea datau din secolele XVII-lea – al XVIII-lea. Unele dintre ele au scăpat de greutățile vremii și ale vremurilor, poate modificate, cu aspectul schimbat mai mult sau mai puțin, în parte păstrându-și funcționalitatea originală și în parte transformându-se în biserici de mir. Vor fi fost și altele, desigur, despre care singur Dumnezeu știe, având încrustate pe răbojul Cărții Vieții numele obștilor care s-au rugat și s-au nevoit în chiliile acestora.

Astăzi, la cele păstrate din vremuri de demult, s-au adăugat noi ctitorii, în Arhiepiscopia Argeșului și Muscelului fiind 26 de schituri și mănăstiri, toate cu viață de obște, mai puțin Mănăstirea Nămăești. Un scurt istoric al fiecărui edificiu, însoțit de fotografii reprezentative pentru arhitectura, pictura, cadrul natural, dar și pentru viața obștilor care viețuiesc aici reprezintă subiectul acestei cărți.

A fost amintit și Schitul Dragoslavele, Reședință Patriarhală, care, deși nu aparține Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului, teritorial, este cuprins în județul Argeș, fiind o filă din istoria și spiritualitatea acestuia. Actualele biserici de mir de la Brădetu, Tutana și Vieroși li s-a acordat o importanță sporită, fiind intercalate printre mănăstirile care funcționează în zilele noastre, deoarece, cu timpul, se nădăjduiește redeschiderea lor ca lăcașuri monahale.

Este foarte important ca atât românii, dar și cei de peste hotare, să cunoască monumentele religioase ale țării, să afle istoria îndătinată a neamului nostru, care a fost permanent îmbinată cu Ortodoxia. Este interesant de văzut cum de-a lungul secolelor mănăstirile au fost părăsite, au căzut în ruină și mai apoi, rând pe rând, au fost restaurate, cum obștile au fost revigorate prin evlavia și râvna poporului și prin neostenita grijă a Întâistătătorilor Bisericii.

În Arhiepiscopia Argeșului și Muscelului, după 1990, au fost resfințite numeroase biserici, au fost zidite altele și încă se continuă construirea și renovarea lăcașurilor de rugăciune întru slava Preasfintei Treimi. Ne bucurăm de fiecare dată când un nou edificiu este salvat sau adus la viață; ne bucurăm pentru constituirea și întregirea obștilor monahale, pentru fiece novice care se răstignește dinaintea Sfintelor Altare, închinându-și viața lui Dumnezeu. Nădăjduim ca bucuria arhierească din inima noastră să se reverse, în chip de binecuvântare, în sufletele tuturor acelora care vor ține în mâini acest album, alcătuit pentru fiecare dintre noi și totodată adresat tuturor, deopotrivă.

Mulțumim, de asemenea, cu adâncă recunoștință, Secretariatului de Stat pentru Culte și întâistătătorului lui, domnul Victor Opaschi, care ani de-a rândul ne-a susținut financiar, existând o continuitate în derularea unor simpozioane, cu mai multe ediții, aici, în Argeș. Căci, așa cum însuși susține, avem nevoie de un spațiu public care să nu fie golit axiologic. Dacă spațiul public nu cuprinde niciun fel de valoare, niciun fel de reper, dacă toate valorile publice sunt negociabile, înseamnă că putem contesta orice, până și democrația, până la reîntoarcerea la totalitarism. Noi înșine, cetățeni europeni, trebuie să ne ocupăm și de umplerea cu valori a spațiului public, nu doar de golirea lui. De aceea, prin editarea acestui volum, Biserica și Statul dau mâna încă o dată, contribuind la conservarea românismului, ajutându-ne să nu uităm că ne curge prin vine un sânge diafan, care ne unește cu cei de odinioară, cu strămoșii noștri. Pentru a face cunoscută cultura românească, extrem de valoroasă, în comunitățile în care s-au încadrat românii aflați peste hotare, așa încât străinii să poată aprecia bogăția istoriei și a spiritualității noastre, dar și pentru a pune la dispoziția românilor din diaspora putința de a o păstra vie conștiința apartenenței lor etnice, este editată și această carte.

Dorim și noi, cititorilor acestei lucrări și nu numai lor, pace, bucurie și spor binecuvântat pe calea ce duce spre cer, spre *Țara de dincolo de veac* a comuniunii eterne cu Dumnezeu!

Rezistența Sfântului Neagoe Basarab împotriva păgânismului este în primul rând o rezistență spirituală, (...), dar nu se rezumă numai la aceasta. Neagoe Basarab dorește să participe și la un front antiotoman organizat de statele europene creștine. Din acest motiv, trimite o solie papei Leon al X-lea, în 1519, prin care își manifestă dorința de participare la o viitoare cruciadă europeană antiotomană. Mai mult, icoanele mari, cu față dublă, pe care le pune în ctitoria sa, centrul spiritual de la Argeș, sugerează aceeași atitudine. Pe o parte sunt sfinți cuvioși (dimensiunea spirituală a mărturisirii credinței creștine ortodoxe în toată lumea), iar pe verso sunt sfinți militari care apără credința. Aceste icoane delimitau pronaosul (unde se aflau mormintele) de naos.

Legământul de la Kosovopoljie, prin care Sfântul Cneaz Lazăr alegea Împărăția Cerească, a fost reînnoit și de Sfântul Neagoe Basarab și este săpat în piatră, pe una dintre cele două pisanii din timpul său, în partea vestică, exterioară, a bisericii: „Adusu-mi-am aminte Domnia Mea, cum că mulți împărați întru împărățiile acestea s-au sălășluit, ci puțini pe cea cerească o au moștenit. De aceia dar iată și eu m-am sârguit nu numai a cârmui această împărăție, ci și a iubi pre Domnul din tot sufletul, fapte bune făcând. Drept aceia am cunoscut și noi că acești foști înaintea noastră stăpânitori, acestea ascultându-le s-au fericit lăsând deșertăciunile pământești pământenilor, iară pentru ei împărăția cerurilor dobândind...”

Faptul că alături de pictarea lor în interiorul bisericii, de referirea din pisanie a lui Neagoe, voievozii români dar și sârbi sunt pomeniți și în pomelnicul Mănăstirii Argeșului, este de luat în seamă. În cea mai veche copie păstrată a pomelnicului, transcrisă începând cu anul 1651, sunt menționați ctitorii. Încep, la poziția 1, cu „Io Basarab voevodu, Io Alexandru voevodu…” La poziția 8 sunt trecuți și despoții sârbi, din care se trăgea Despina Milița, dar care au avut legătură și cu Biserica Mitropolitană din Țara Românească cu sediul la Curtea de Argeș: „S-ti cneaz Lazăr (I), Io Ștefan voevod, Despot Ghiurghia, Gospodja Mara, mati ego (mama sa), Gospodja Irina, Despot Ștefan, Grăguri brat ego (Grigore, călugărit la mănăstirea Hilandar și mort la 1459)…”

Au avut legătură, pentru că în timpul recunoașterii primei Mitropolii a Țării Românești și a lui Iachint, Vladislav I l-a adus în țară pe Nicodim de la Hilandar, cunoscut la noi ca Sfântul Nicodim de la Tismana. De neam macedo-român, născut la Prilej, în sudul Serbiei, prin anul 1320, Sfântul Nicodim era înrudit cu familia despotului Lazăr (1371-1389), înrudită la rândul ei cu familia voievodului Nicolae Alexandru Basarab al Țării Românești.

Sfântul Nicodim a contribuit la zidirea multor mănăstiri din Serbia, dar și din Țara Românească și a revigorat monahismul românesc, după model atonit. După dinamismul vieții monahale, îmi este greu să cred că în orașul de reședință domnească dar și mitropolitană nu exista o mănăstire în care să se trăiască după model atonit. Din această perspectivă, rațiunea pictării tabloului votiv al lui Nicolae Alexandru Basarab, al cneazului sârb Lazăr și al altora de dinainte de Vlad Dràculea, de către pictorul Dobromir din Târgoviște, în 1526, cu cheltuiala lui Radu de la Afumați, ginerele lui Neagoe Basarab, poate fi pusă în legătură cu zidirea sau ajutorarea mănăstirii existente aici din timpul sau chiar dinaintea lor.

Potrivit lui Constantin C. Giurescu, sediul vechii Mitropolii a Ungrovlahiei a fost la Curtea de Argeș, vechea reședință voievodală, într-un locaș care se ridica pe locul unde mai târziu Neagoe a înălțat frumoasa sa ctitorie. „Dar aceasta înseamnă că aici a fost o mănăstire, una din cele mai vechi mănăstiri ale țării, anterioare Vodiței”. (Constantin C. Giurescu, „Întemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei”, în *BOR*, nr. 7-10, iulie-oct., 1959, p. 689)

(În imagine, blazonul lui Vlad al II-lea Dracul, 1436-1442, 1443-1447, din Muzeul Municipal Curtea de Argeș. Foto Daniel Gligore, septembrie 2011.)

(Va urma)

Dialoguri esențiale

De vorbă cu pictorul Neculai Ciochină

Marian NENCESCU

Timpul este o măsură a mișcării corpurilor și începe odată cu actul creației.

Am pășit cu emoție, după mulți ani, pe strada Lăpușneanu, din Iași, numită cândva și Ulița Sârbească, odinioară una dintre cele mai populate artere comerciale ale Târgului, eternizată inclusiv într-un roman de Mihail Sadoveanu, subtitrat „Cronică din 1917" (apărut în 1921), care amintește de „zilele de durere și de zbucium" din timpul refugiului și salvată de la uitare de Casa Cantacuzino-Pașcanu, fostă reședință succesivă a domnitorilor Cuza Vodă și a Regelui Ferdinand, devenită azi, după o îndelungată și reușită restaurare, Muzeul Unirii. Suspendată între două artere principale ale vechiului oraș, izolată și protejată de pârjolul demolărilor, străjuită de un cinematograf în ruină, rămășiță a vechii arhitecturi de tip sovietic, și de câteva clădiri de patrimoniu, în veșnică renovare, strada este pe cale să devină un veritabil Montmartre al Iașilor, datorită prezenței, într-o veche clădire comercială, a atelierelor UAP și a Galeriilor de Artă N. Tonitza, dar și a celui mai renumit și sofisticat *Anticariat* local, aparținând unui „artizan" al valorificării moștenirii eminesciene, Dumitru Grumăzescu, omul care în peste 40 de ani de carieră a reușit să constituie cea mai amplă colecție de obiecte și cărți cu tematică eminesciană, reunind peste 7.000 de piese originale, ca și peste 2.000 de exponate despre Ion Creangă, Jules Verne ori Napoleon Bonaparte.

Am urcat treptele tocite de vreme ale clădirii UAP, admirând, din mers, lucrările în grafitti ale studenților și luând seama, din când în când, la mozaicul tocit de vreme, și am pătruns, pe nesimțite, în atelierul unuia dintre cei mai renumiți maeștri ai penelului ieșean, pictorul octogenar Neculai Ciochină (n. 9 noiembrie 1932, Burdusaci, Bacău – conform mărturiei personale a artistului, care a ținut să mă prevină că anul oficial al nașterii sale, indicat în albume și enciclopedii, este greșit, iar cel corect, comunicat personal, continuă să rămână ignorat de biografi), autorul celui mai incitant proiect plastic, cu tentă metafizică, din arta contemporană, numit provizoriu de autor *Emergență (Materie. Timp. Spațiu)*, după titlul celei mai recente expoziții naționale a sa, vernisată la Palatul Parlamentului din București, Sala Constantin Brâncuși, în decembrie 2016.

Spațiul atelierului, destul de modest față de valorile de patrimoniu pe care le adăpostește (practic toată opera de o viață a maestrului este rânduită într-o podină suspendată, la care se ajunge cu o „antică" scară de fier, un fel de prepeleac tradițional, ieșit din mâinile dibace ale meșterului). În rest, cărți de artă, dar și volume de beletristică și filosofie, o colecție de blide vechi, un gramofon, icoane, tablouri și multe flori. Un spațiu auster, de meditație și recluziune, în care maestrul abia își face loc, lăsând liber doar pupitrul pe care lucrează zilnic, trudind cu povara handicapului de o viață. Un Luchian modern, care în loc de flori pictează stele.

Drept în ținută, blând la vorbă și generos ca gazdă, maestrul Ciochină ne oferă un regal de gânduri, concentrate în jurul ideii de *emergență* a materiei, spațiului și timpului, stăpânită de puritatea și exuberanța culorii.

Marian Nencescu: De unde vine, iubite maestre, chemarea dv. către universul stelar?

Neculai Ciochină: Din copilărie, desigur. Mi se întâmpla adesea să privesc Calea Lactee, mult mai limpede și profundă în vremea aceea, când nu era atâta poluare. Mă visam chiar călătorind prin ea, fără să bănuiesc că îmi va schimba oarecum destinul. Trebuie să vă spun că nu am crezut, pe când urmam Liceul Codreanu, din Bârlad, că voi fi pictor. Nu am avut un profesor care să mă îndrume, nu am urmat cursuri de artă. Pur și simplu pictam și desenam natural, instinctiv, pasiune care m-a urmărit și în timpul scurtei, zic eu, de numai 11 ani, carieră de militar. Dacă unii colegi de-ai mei aveau, cum se spune, bastonul de mareșal în raniță, eu, cu siguranță, în porthartul de locotenent de artilerie, aveam creioane și pensule. Ulterior, în urma unui accident după care mă resimt și azi, am renunțat la armată și am urmat cariera artistică. A urmat Facultatea de Artă, de la Iași (absolvită în 1967), când l-am avut profesor pe Dan Hatmanu (n. 1926), abia venit de la studii din Franța, după ce anterior urmase Academia Repin din Leningrad. A fost o revelație. Avea, ca profesor, toate darurile artei: linie, culoare, compoziție. Mai târziu (în 1980 – n.n.), am urmat și Muzeologia, la București, absolvită cu o lucrare coordonată de Andrei Pleșu.

MN: Ați debutat relativ devreme, în 1975, fiind de atunci un răsfățat al galeriilor și expozițiilor de artă. Ați luat și numeroase premii, diplome, distincții, ați călătorit și ați expus mult, inclusiv în străinătate. Cu ce crez artistic ați pornit la drum și cum v-ați acomodat cu condiția de artist profesionist?

NC: Inițial, am lucrat ca muzeograf la Galeria de Artă de la Palatul Culturii, din Iași. Au fost anii mei cei mai rodnici, sub aspect profesional. Contactul direct cu operele de artă, accesul la Biblioteca muzeului și, mai ales, libertatea profesională și, aș spune, spirituală de care m-am bucurat mi-au deschis calea spre marea artă. M-am molipsit de artă de la muzeele Iașului și așa voi rămâne toată viața. Am pictat mult, inclusiv în maniera *realistă* a vremii. Până la urmă, orice demers plastic pleacă de la realitate. Pentru mine, mai ales, care simțeam acut și unele sechele fizice, pictura a fost un exercițiu de voință, de curaj, a fost ca o rugăciune.

MN: S-a schimbat ceva în percepția estetică a artei față de anii când ați debutat dv.?

NC: S-au schimbat multe în artă, dar mai ales în viața mea. După absolvirea Muzeologiei, nu am rezistat tentației și m-am angajat în învățământ, ca profesor de pictură, la Colegiul Pedagogic, iar, ulterior, la Seminarul Teologic. Munca la catedră s-a dovedit însă mai acaparatoare decât am estimat, mai ales când o făceam cu pasiune. Pe cât mă mulțumea interesul pentru artă al viitorilor preoți, cărora le ofeream pe lângă îndrumare profesională și accesul la artă, aducându-le, de acasă, albume și erminii, pe atât mă apasa atitudinea unor șefi și directori optuzi. În aceste condiții, am simțit nevoia de o schimbare, iar aceasta a venit pe neașteptate, în urma vizionării, la București, a unei expoziții unde un confrate a expus un tablou cu subiect cosmic. Ideea m-a atras și m-a copleșit. Așa am pictat, acum vreo 25 de ani, primul meu tablou din această serie, pe care îl vedeți aici, în atelier, deasupra divanului. De atunci, n-am mai schimbat maniera. În acest răstimp, am căutat să mă documentez, să descifrez substratul ideatic al acestei opțiuni. M-am oprit, așadar, asupra tripletei Spațiu-Timp-Mișcare, constatând că, în urma unor temeinice cercetări, s-a descoperit că, la microscop, lumea infinitezimală este o reproducere a macro-cosmosului. Am plecat, așadar, de la *realitate* și am ajuns la univers.

MN: O considerați o formulă artistică cuprinzătoare? Este un capăt de drum sau un nou început?

NC: În artă, totdeauna e loc pentru schimbare, ea aduce noul și avem nevoie de așa ceva. Cât privește formula plastică în care evoluez, ea este departe de a fi epuizată. Acest univers colorat, pe care îl redau artistic, și pe care unii critici îl numesc *realism magic,* dar eu insist că e o formă de *suprarealism* pur și simplu, este viziunea mea proprie, este marca mea artistică. În cel mai recent catalog de expoziție am încercat chiar să definesc acest spațiu sideral, să dau un înțeles mișcării heraclitice a materiei. Citez: „În deșertul din noi este necesar să găsim mai întâi cărarea întoarcerii către noi, ori să nu căutăm zidul fără ușă, să nu tulburăm apele limpezi ale marelui cântec al vieții... *Timpul este o măsură a mișcării corpurilor și începe odată cu actul creației* (s.n.).

MN: Ce este pentru dv. culoarea? Dar lumina? Cum simțiți timpul în pictură?

NC: Albul ne dăruiește lumina și, dacă e descompus, reface toate celelalte culori ale spectrului. Lumina fuge, nu se lasă descoperită, dar artistul o simte și trăiește pentru ea. Eu am încercat să redau, în pânzele mele, mișcarea timpului, nu suspendarea lui. Mișcarea dă viață universului, dă formă artei. Eu am căutat să redau mișcarea, prin dinamismul formelor.

MN: Sunteți, așadar, un ghid, un antemergător prin universul formelor galactice. Dacă ar fi să inițiați pe cineva în acest cadru, ce i-ați semnala?

NC: Este evident că suntem părtași ai acestui univers. Aș începe cu propria ființă, căci cel mai adânc univers suntem chiar noi. În acest fel, tabloul este o *datorie*, o formă de autovindecare de spaimă, de întrebări. Ideea e imagine, iar culoarea e *sufletul picturii*, cum spunea Luchian. Noi ne folosim de pensulă, dar pictăm cu sufletul. Ca artist, mă preocupă ordinea. Ea e o lege a naturii. După ploaie, vine soare, după frig, secetă. Este o părticică din legea naturală. Ca artist, întâi adun, apoi ordonez ideile, impresiile. Și în viața curentă mă ghidez după aceste principii. De aceea, nu agreez boema artistică, deși la Iași sunt cam mulți boemi.

MN: Când vă bucurați, când pictați sau când vă laudă cineva că ați pictat?

NC: Când sunt lăudat, simt un gol, de parcă nu ar fi vorba despre mine. Pentru mine, singură creația există. Ea e zbucium, consum, după care urmează starea de împlinire, când nu mai simți nici frământarea, nici oboseala. Creația e bucurie, iar aceasta e, după mine, singurul moment când artistul e liber.

MN: Când pictați, vedeți cumva universul ca pe o ulcică smălțuită?

NC: Folclorul, dacă la el vă referiți, este un toponim fundamental, specific ființei umane. El face parte din viață. Din păcate, globalizarea restrânge aria sa de manifestare și are tendința să epuizeze, dacă nu să distrugă folclorul.

MN: Aveți urmași, succesori în artă?

NC: Vedeți dumneavoastră, Iașul s-a născut și trăiește prin artă. Arta își urmează permanent cursul ei, indiferent de distorsiunile politice. Dacă vă gândiți la unele gesturi de întâmpinare față de tinerii mei confrați, mesajul meu spune cam așa: întâmpinarea în artă înseamnă îndemnul la nou. Pe mine mă cheamă Noul. În pictură mă simt liber, sunt visător, gânditor, culegător de forme încă nefixate artistic. Pe toți cei care vor să practice noul, îi aștept, îi îndemn să mă urmeze. Personal, sunt bucuros că m-am regăsit, m-am întâmpinat, cum s-ar spune, eu pe mine.

MN: Ce este tabloul?

NC: O adunare de gânduri ordonate, astfel încât să aibă ceva de spus. Eu trăiesc la propriu ceea ce pictez și mă las purtat de ceea ce simt. Uneori mă impun eu, alteori mă biruie chemarea. Când intru în atelier, mă caut mai întâi pe mine. Tabloul mi se ordonează, după natură, fie că e statică, ori supraspirituală. Lucrez direct în culoare, fiindcă imaginea e în gândul și sufletul meu. Nu colorez ceva anume, căci formele și culorile se leagă de la sine. Tabloul se adună, se ordonează și se încheie, când am ceva de spus. Tot la final adaug și titlul. Recunosc, au venit destui prieteni, oameni de cultură, la mine în atelier și mi-au sugerat să schimb unele titluri. Am refuzat cu delicatețe, căci țin la titlurile mele. Dau titlurile, la fel cum pictez, în funcție de ideea pe care am vrut s-o ilustrez. Pictez după stare, după împrejurări și nu-mi place să primesc comenzi. Cum nu-mi place nici să-mi vând operele. Tot ce am și vedeți în atelier reprezintă propria mea voință, propria mea concepție despre artă.

(Continuare la pag. 30)

Călin Popescu Tăriceanu
Încă mai putem fi patrioţi!

Nicolae MELINESCU

În calitatea de prim-ministru al guvernului, la 1 ianuarie 2007, Călin Popescu Tăriceanu a participat la ceremonia oficială de la Bruxelles prin care România era marcată solemn pe harta Uniunii Europene. În intervalul de timp de atunci încoace, cercetătorii şi unii politicieni au identificat două procese în interiorul organizaţiei: primul – răsăritenii, noii membri, au menţinut tendinţa de a se impune prin identitatea naţională, pentru că au avut experienţa apartenenţei la sfera de influenţă sovietică în care se discuta despre suveranitatea relativă; al doilea, înregistrat în partea vestică a continentului, a fost orientarea spre un federalism particular, al unei asocieri inter-guvernamentale, fără cedarea suveranităţii dincolo de interesele naţionale proprii fiecărei ţări. Este un context amplu şi uneori contradictoriu, care recalibrează şi semnificaţia identităţii româneşti.

După experienţa traumatizantă a celor 45 de ani de comunism, astăzi, senzaţia mea este că românii nu mai au conştiinţa fermă că mai mult decât un teritoriu şi o populaţie, suntem şi o naţiune. Conceptul de suveranitate nu pare să-i preocupe foarte mult, apropierea de Uniunea Europeană i-a făcut pe foarte mulţi dintre români să considere că acolo este şi raiul politic şi economic pe Pământ, că regulile europene sunt mult mai valabile decât orice legislaţie românească, că totul merită să fie copiat fără niciun fel de discernământ. Românii au capacitatea deosebită de a asimila noul, care nu înseamnă totdeauna şi binele. Sunt însuşite cu mare uşurinţă limbile străine, obiceiurile străine, totul. Eu privesc retrospectiv la debutul nostru în lumea liberă şi democratică. Admiterea României în Uniune pentru mine a fost un moment înălţător şi o împlinire a dorinţei de libertate nu numai personală, ci pentru toţi concetăţenii. Această dorinţă de libertate a fost însoţită şi de numeroase greşeli. În ceea ce priveşte dimensiunea economică, am hotărât să deschidem larg uşile pentru privatizare şi, atenţie, spune asta un liberal convins, care timp de 27 de ani nu a făcut altceva decât să susţină ideile liberale, în societate în general şi mai ales în economie. Această cursă în care noi ne-am lansat spre economie de piaţă ne arată acum că am comis o imensă greşeală, pentru că românii, mai întâi ca persoane şi după aceea ca societăţi comerciale, erau net dezavantajaţi din start de lipsa de capital şi de experienţă managerială, comercială etc. Sigur că în noua competiţie noi nu am avut decât foarte puţin de câştigat. Constatăm astăzi că România este mai degrabă o sursă de forţă de muncă ieftină chiar pe teritoriul ei şi că economia este dominată în mod covârşitor de firmele străine, chiar dacă aportul realizat de cele româneşti la buget este mult mai mare în comparaţie cu companiile străine. La o cifră totală de aproximativ 550 de miliarde de lei pe 2016, firmele străine au plătit 9 miliarde de lei impozit pe profit la buget, iar cele româneşti, cu o cifră de afaceri uşor mai mare de 580 de miliarde, au plătit 55 de miliarde. Cu alte cuvinte, povara o duc firmele româneşti, dar profitul obţinut de marile corporaţii, de multinaţionale, se duce în străinătate. Acesta este exemplul pe care îl folosesc mereu ca să dovedesc că noi am făcut o greşeală imensă atunci când am trecut la privatizări cu entuziasm, dar cu puţină înţelepciune, dând pe mâna unor societăţi străine monopolurile naturale, operaţiune nefericită, după părerea mea. Astăzi nu pot decât să constat că există, totuşi, chiar dacă nu sunt mulţi, oameni care gândesc că valorile naţionale, interesul naţional, independenţa şi suveranitatea nu sunt noţiuni abstracte, ci noţiuni pline de conţinut, oameni dornici să le repună în discuţia publică şi să le afirme. Este momentul să începem să gândim din această perspectivă la ce înseamnă ele pentru acţiunea în plan politic, social sau economic. Cred că nu am face nicidecum o notă aparte, pentru că şi alte ţări din zona noastră, cum sunt Polonia, Cehia, Slovacia, manifestă o revigorare a acestui sentiment de a lua deciziile şi prin prisma interesului naţional, care nu întotdeauna este corect reprezentat numai la Bruxelles.

Există ţări europene care dispun de o forţă economică şi de influenţa politică ce le permite să plaseze interesul naţional mai presus de deciziile luate la nivelul Uniunii. Germania şi Franţa susţin, pe de o parte, sancţionarea severă a Rusiei pentru alipirea Crimeii, dar oferă protecţie companiilor proprii care fac afaceri în spaţiul rusesc. Germania are aproape şase mii de firme care operează pe piaţa rusească, Franţa este într-o situaţie similară şi nu de acum. „Relaţiile sovieto-franceze au avut dintotdeauna un caracter pragmatic, instrumental, uneori chiar cinic. Acestor relaţii le-a lipsit intensitatea, teama reciprocă, admiraţia sau retorica acerbă care au caracterizat relaţiile Kremlinului

cu alţi interlocutori vest-europeni, cum a fost cazul Republicii Federale Germania." (https://www.ucis.pitt.edu/ nceeer/1989-802-11-Stent.pdf, accesat 21 martie 1026) Degajarea de sentimentul austerităţii impuse şi prelungite de conducerea comunistă, accesul la bunurile de consum tentante în perioada dominaţiei comuniste au diminuat preocuparea şi chiar educarea în spirit naţional şi cultivarea respectului faţă de produsul românesc.

După 45 de ani, în care o parte covârşitoare a românilor au trăit ca într-o închisoare, nu au putut să călătorească în afara graniţelor, nu au avut acces la bunuri străine, occidentalii s-au plictisit de bunăstarea în care s-au lăfăit o lungă perioadă. Atunci când restricţiile ideologice au dispărut, românii au dorit să aibă acces la bunurile pe care şi le doreau şi după care tânjiseră înainte de 1990. Atenţie! Şi eu m-am aflat printre cei care au promovat investiţiile de capital străin în România, dar trebuie să ne dăm seama că aici intervine şi un joc de interese finale în care este necesar să sprijinim cât de cât capitalul românesc, şi aici recurg la exemplul instrumentului numit ajutorul de stat în domeniul reglementat de lege. Îmi doresc ca România să continue pe drumul selectat de o anumită vreme, acela al investiţiilor în economie care să ajute reindustrializarea ţării. În perioada de creştere economică şi în care am fost prim-ministru, creştere amorsată încă din mandatul predecesorului meu, Adrian Năstase, s-au făcut foarte multe investiţii în România. Unii au criticat modul în care s-au cheltuit banii alocaţi de la buget. Puţini şi-au dat seama că investiţiile efectuate în perioada 2005-2008 au ajutat enorm economia. Acest lucru ne pune astăzi în situaţia în care, dacă analizăm structura economică a României, în pofida impresiei pe care unii o au, potrivit căreia odată cu închiderea vechii industrii, ţara a rămas fără industrie, o să vedem – şi aceasta este concluzia unui studiu efectuat de BRD Société Générale – că structura economică a României este comparabilă cu cea a ţărilor occidentale şi aveam o bună repartiţie între sectorul servicii, agricultură şi industrie. Vreau în continuare să stimulăm şi să dezvoltăm şi capitalul românesc şi activităţile industriale, vreau să creăm locuri de muncă, dar să trecem de la această fază în care România are capital străin investit mai ales în industrie, utilizator al mâinii ieftine de lucru, la zona economică cu valoare adăugată semnificativă. Există o asemenea posibilitate? Fără îndoială! Dacă reuşim acest demers, sunt convins că o parte dintre tinerii din universităţilor româneşti, mulţi dintre ei foarte bine pregătiţi, nu vor mai fi aşa de mult tentaţi să plece în străinătate. Folosirea forţei de muncă prost plătite din România, dar şi din celelalte ţări din regiune le-a dat posibilitatea membrilor tradiţionali ai Uniunii Europene să obţină profituri foarte consistente. Mă bucur pentru ei, dar nu a fost o atitudine corectă în ceea ce priveşte contribuţia la economia în care s-au realizat asemenea profituri, pentru că ele au fost exportate într-o proporţie covârşitoare.

Reconfigurarea Uniunii Europene după interesele celor puternici nu este nouă. Tendinţa unor noi aranjamente s-a manifestat încă din 2002. Tratatul de la Nisa cerea „asigurarea unui tratament egal între ţări membre de dimensiuni echivalente". Nu e de mirare că unele prevederi au vizat toate structurile decizionale ale Uniunii şi au înlocuit consensul cu majoritatea. „Parlamentul european", se arată în articolul 230, „va fi de acum încolo în stare, ca şi Consiliul, Comisia şi statele membre, să instituie proceduri prin care acte şi instituţii să fie declarate nule, fără să dovedească o anumită preocupare şi să solicite o opinie prealabilă din partea Curţii de Justiţie privind compatibilitatea unui acord internaţional cu Tratatul (Articolul 300 (6))." (Finn Laursen, ed., The Treaty of Nice: Actor Preferences, Bargaining and Institutional Choice, *Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2005) La semnalele structurării Uniunii pe baza unor considerente favorabile doar „locomotivelor economice", România nu a reacţionat.*

Nu a reacţionat, pentru că România, practic, de 12 ani a continuat să fie măcinată de conflicte interne permanente care atacă interesul naţional de care nu se mai interesează. Nu există niciun fel de preocupare majoră faţă de viitorul României. Am mai spus-o şi în pare rău că trebuie să repet şi în prezent, ţara noastră pare să fie ca o corabie fără cârmă, plutind în derivă. În contextul reformării Uniunii Europene, trebuie să ne întrebăm unde se află România. Suntem undeva la mijloc, nu ne aflăm nici împreună cu ţările de la Vişegrad, care formează un grup mai mult sau mai puţin coerent, dar perceput ca o entitate regională, nu suntem nici într-o zonă a sudului Europei, într-o grupare de forţe cât de cât consistente. La un moment dat, am cultivat nişte relaţii mai strânse cu Italia, Spania şi Portugalia, ca să nu mai vorbesc de aliata noastră tradiţională, Franţa, dar astăzi asemenea legături nu se mai manifestă în interesul nostru. Dacă analizez profilul preocupărilor, cel mai rezonabil ne-am plasa în apropierea ţărilor de la Vişegrad. Eu cred că ar trebui să cultivăm mai intens relaţia cu Polonia, pentru că în final ambele ţări îşi dau seama că pot să rămână într-o zonă politică incertă atâta vreme cât interesele marilor puteri europene vor fi formulate pe termen lung. Cred că ameninţările pe care noi le percepem din zona Rusiei ar trebui să ne facă să ne simţim mult mai uniţi decât până acum.

Unul dintre protagoniştii formulărilor şi iniţiativelor de politică externă sau dintre forurile care certifică demersurile instituţiilor statului mandatate cu elaborarea politicii externe este Parlamentul. Chiar dacă România a reacţionat slab sau pur şi simplu a ignorat mişcările pentru structura viitorului Europei, responsabilităţi majore îi revin Senatului, care are în sarcină, între altele, validarea ambasadorilor şi dispune de o comisie specializată pe problemele relaţiilor şi ale politicii externe şi una pentru afaceri europene.

Nu toate instrumentele elaborării politicii externe se află la Parlament, dar câteva ne stau la dispoziţie şi le putem utiliza. Acţiunile de diplomaţie parlamentară şi culturală, care nu ţin neapărat de Senat, cu toate că Institutul Cultural Român este în subordinea Senatului, dar are o dublă legătură şi cu Ministerul de Externe, constituie genul de iniţiative care pot să orienteze politica externă a României într-o anumită direcţie. Trebuie să înţeleagă fiecare în ce constă o misiune atunci când merge în afara ţării şi o reprezintă la un anumit nivel de responsabilitate şi competenţă.

→

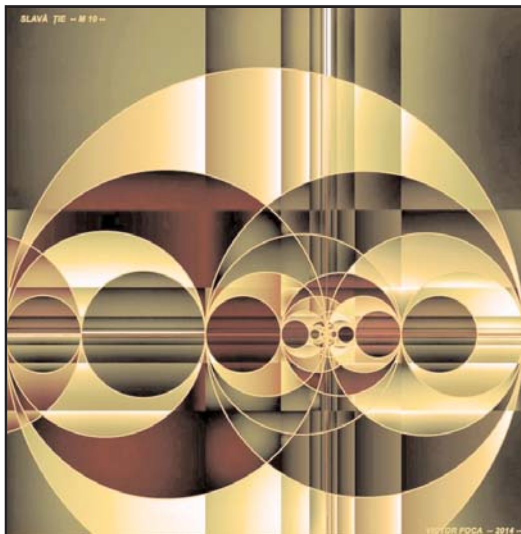

Nevoia de românism

Exodul de populație înregistrat de România, această manifestare dezinvoltă a dreptului la mișcare într-un spațiu mult mai primitor și mai larg decât cel al țării de origine, este alimentat nu numai de condițiile economice din România și de promisiunea unei vieți mai agreabile în alte țări, ci și de lipsa unei culturi a identității naționale. În secolul al XIX-lea s-a manifestat românismul cu rădăcini în viziunea Școlii Ardelene, cea care a statuat latinitatea poporului român și continuitatea existenței sale în ținuturile istorice. Supralicitarea elementului romanic a dus la trecerea în plan secund a substratului autohton dacic, ceea ce a alimentat teoriile antiromânești ale vidului etnic.

Nu am impresia că pentru elitele românești de astăzi sentimentul național este puternic. Atâta vreme cât noi nu ne dăm seama că analizându-ne și vorbind de fiecare dată numai de defectele pe care le avem, străinii nu vor avea cum să ne privească altfel și intrăm într-un cerc vicios. Și noi auzim comentariile negative ale străinilor despre români și despre România, ceea ce, probabil, îi determină pe foarte mulți să se distanțeze de România și de valorile ei naționale. Aminteam că românii au o mare capacitate de adaptare. Pe lângă facilitatea de integrare în societățile în care s-au mutat, foarte utilă pentru ei, constat și ștergerea elementelor de identitate națională la generația de copii născuți în familii de români în afara granițelor țării și care nu mai vorbesc limba română. Așa ceva nu se întâmplă în comunitățile de imigrație din America, unde polonezii, grecii, italienii, irlandezii și-au păstrat generații întregi obiceiurile, limba, religia și sărbătorile. În momentul de față, în rândul românilor care se bucură de dreptul de a căuta medii mai prospere, locuri de muncă mai bine retribuite, se înregistrează și un deficit de educație, și nu mă sfiesc să o numesc patriotică.

Patriotismul a devenit, din păcate, un cuvânt-capcană, care atrage imaginea festivistă, golită de conținut și dominată de cultul personalității pentru cei care au cunoscut perioada comunistă. Pentru tinerii veniți pe lume în jurul anului 2000, este un termen lipsit de semnificație, strivit de importurile lingvistice aduse de platformele digitale. Din când în când, patriotismul apare în campania electorală a câte unui ipocrit, disperat să epateze dovedindu-se legat de glie și de tradițiile națiunii. Parlamentul, camera sa superioară, expresii ale voinței și spiritului popular, nu au făcut nimic în aproape trei decenii ca să remedieze o lipsă majoră din sentimentul național, nu au instituit mecanisme de apărare și conservare a limbii române corecte, pocită tot mai grav de așa-numite instituții de presă, nu a făcut nimic pentru educarea copiilor și a tinerilor în spiritul semnificațiilor și al specificității națiunii române.

Mai putem fi patrioți! Am avut un moment de mare satisfacție, nu personală, ci pentru instituția pe care o reprezint, în momentul în care am sărbătorit 150 de ani de la crearea Senatului. Există o serie de instituții românești care azi par a fi mai puțin în atenția publicului. Mă refer la Academia Română, la Banca Națională, la instituții fundamentale ale statului care au fost create în cea mai mare parte pe timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza și la începutul domniei lui Carol I. Ele au dat identitatea națională și forța statului român modern. Trebuie să ne raportăm, evident, și la trecut. În Parlament vin enorm de mulți vizitatori și vreau să le oferim și o altă viziune asupra acestei instituții, asupra acestei țări, care să depășească faima dimensiunii faraonice a clădirii în sine. Trebuie să facem o distincție între ceea ce credem noi că reprezintă valori identitare și ce cred străinii. România prezintă imaginea unei țări corupte de sus până jos, care, în pofida eforturilor ei, pare să eșueze în demersurile sale. Această stare de fapt afectează generații de români și marchează în totalitate percepția străinilor despre noi. În România dăm imaginea unei țări care nu mai are capacitatea de selecție a unor elite capabile să gândească un proiect național. Deplâng faptul că după aderarea la Uniunea Europeană și la NATO, România nu a mai elaborat niciun proiect național. Pare că și-a epuizat energiile și nu mai există interes. Un proiect național care să conțină un plan rațional, elaborat, aplicabil în practică cu obiective clare, cu responsabili, pentru a permite României să se apropie într-un ritm mult mai accelerat de media țărilor europene ne-ar permite să dăm o altă dimensiune identității României. Așa ar fi percepută ca o țară capabilă să profite de pe urma aderării la structurile euro-atlantice, care știe să-și maximizeze propriile avantaje și calități umane, de resurse, pentru a-și atinge acest obiectiv.

Oricât de riguroasă este o asemenea diagnoză, argumentată de Călin Popescu Tăriceanu, un om cu experiență acumulată ca factor decizional la nivelul executivului și al legislativului, un fapt rămâne cert: Parlamentul, deși ar fi putut să o facă, nu a definit niciodată până acum ce reprezintă identitatea națională, nu a inclus-o într-o strategie de promovare și apărare a ei pe termen mediu și lung.

Un astfel de document ar fi ceva inedit, așa cum situația în care ne aflăm este inedită. Dacă vom porni să reclădim o stare de normalitate, și-mi doresc acest lucru, vom progresa spre momentul în care vom genera și câteva dezbateri de fond, nu neapărat însoțite de documente, ceea ce, însă, nu este exclus, care să fie articulate în jurul definirii obiectivelor de interes național. Românismul a apărut ca o reacție la goana românilor după obiceiurile și stilul occidental, care a fost caracteristică secolului națiunilor și celui care i-a urmat. Adaptarea și modernizarea rapidă a României în secolul al XIX-lea a avut câteva dezavantaje, dar a adus și mari avantaje, pentru că au apărut generații întregi de intelectuali și de oameni politici care au studiat în Occident și s-au întors nu numai cu obiceiurile de acolo, dar au și gândit și au asimilat și principii novatoare. Cred că după închiderea forțată în sine a României în perioada comunistă, trăim efectul invers, la distanța unei singure generații care a apărut de la căderea comunismului european. Încep să cred într-o tendință de trezire a sentimentului național. Sentimentul național, sentimentul patriotic nu ar putea decât să mă facă spre sfârșitul carierei mele politice să fiu cu adevărat mândru că sunt român, așa cum mi-am dorit dintotdeauna. Nu este numai cazul meu, ci și al majorității concetățenilor mei, care ar ajunge să gândească altfel și despre România și despre națiunea din care fac parte.

Lacrima Anei

Victoria Milescu s-a născut în municipiul Brăila, la 18 decembrie 1952. Este licențiată a Facultății de Filologie, Universitatea din București, limbile română/engleză; studii postuniversitare. Este membră a USR, Filiala Poezie, București, din 1995. Profesor de limba engleză, referent de specialitate la Departamentul Aviației Civile, redactor de rubrică, publicist-comentator, redactor-șef adj. la *Realitatea Românească, Azi* (suplimentul cultural *Fețele Culturii), Ecran-Magazin, Universul Cărții*, redactor de carte la Editura Scripta și la Editura Nemira. Debut publicistic: 1978, revista *Luceafărul,* cu versuri. Debut editorial: 1988, câștigând concursul de debut a două edituri, apărând astfel în volumul *Prier* (Editura Cartea Românească, redactor Mircea Ciobanu) și în *Argonauți,* II (Editura Facla, Timișoara, redactor Eugen Dorcescu).

Cărți publicate: *Welcome, December/ Bun venit, Decembrie* (ed. română-engleză, versiunea engleză aparținând autoarei, 1994); *Șlefuitorul de lacrimi* (1995); *Izbânda furată* (1995); *Inimă de iepure* (1998); *Arleziana* (2000); *Zâmbet de tigru* (2001); *Ecoul clipei* (2003); *Flacăra nevăzută/ Láthatatlan Láng* (ed. română-maghiară, 2007); *Roua cuvântului/ Szóharmat* (ed. română-maghiară, 2008); *Conspirații celeste* (2008); *101 Poeme* (2009); *Bucuriile triste/ Gezimet e trishtme* (ed. română-albaneză, 2009); *Floarea vieții* (ed. română-georgiană, 2010); *Dreptatea învingătorului* (2010); *Vrabia albă* (CD, poezii în lectura autoarei, 2010); *Din Caucaz în Carpați. Zaira Samharadze în dialog cu Victoria Milescu* (2011); *Fenomenele fără cauză* (col. „Opera omnia“, 2011); *Sub steaua câinelui* (2012); *Bun venit, Decembrie!* (reeditare, 2013); *Existențele fastuoase* (2013); *Cununa de flăcări* (2014); *Cenușa verii/ Les cendres de l'été* (ed. română-franceză, 2015); *Feeding Illusions* (ed. în limba engleză exclusiv, 2015); *Raportul de aur/ La proportion d'or* (ed. română-franceză, Edit. Poètes à vos plumes, 2015, Paris). A scris literatură pentru copii și a tradus cărți din limba engleză. A publicat poezii, interviuri și cronici în *Luceafărul, Luceafărul de dimineață, Literatorul, Viața Românească, Revista Sud, Poesis, Spații culturale, Poezia, Convorbiri literare, Litere, Caligraf, Feed Back, Cronica, Pro Saeculum, Portal Măiastra, Curtea de la Argeș, Fereastra, Ardealul literar și artistic, Dunărea de Jos, Cervantes, Apollon, Gândul Anonimului, Contemporary Literary Horizon, Cuib/Nest/Nido, Alternanțe, Lumina* etc.

Poemele alăturate sunt inedite.

Ctitoria limbii române

Din când în când
o auzim strigându-ne pe nume
nu înțelegem cum și de unde
știe ea numele fiecăruia dintre noi
așa cum suntem risipiți
prin lumea largă cu arșițe, ploi
de unde știe ea, draga Ana
de acolo, din zidul ei
din cărămizi de iubiri și dureri
sub ochiul celest
al meșterului vieților noastre
de unde știe, draga de ea
cui îi vine rândul să urce la cer
pe schele de raze de soare
să ridice cu încă o respirare
bolta cuvintelor noastre străbune
taina lor ne ține ființa întreagă și vie
când suntem tristețe ori bucurie
în câmpul de maci, în iarba albastră
în lacrima arcuită-n zbor de măiastră
o auzim strigându-ne în zori, la asfințit
să ne trezim, să venim
cu mistrii de argint, cu mortar de stele
de oriunde am fi, mulți, mari, mărunți
ca stropii de ploaie, ca bobii de grâne
să înălțăm cu încă o bătaie de inimă
ctitoria limbii române...

Biserica din fiecare

Fiecare femeie
este o Ana
zidită
în trupul bărbatului ei...
Fiecare bărbat
e un Manole
plonjând
de pe acoperișul cerului
în fântâna
ochilor unei femei –
pe lacrima ei
se ridică,
sub fulger și ploi,
biserica unui neam,
biserica fiecăruia dintre noi...

Publius Ovidius Naso - 2000

„Strămoșul nostru de limbă, de sânge și simțire”

Aureliu GOCI

Anul acesta comemorăm două milenii de la moartea unuia dintre cei mai importanți poeți europeni, Publius Ovidius Naso, născut la Sulmona și trăitor la Roma și la Tomis, cântăreț al iubirii, al exilului și al nefericirii de a pleca din spațiul civilizației, pe tărâmuri îndepărtate și pustii, adică a pleca din centrul lumii și a ajunge la marginea lumii.

Faptul că poezia românească își revendică fără ezitare pe Ovidius ca fiind cel mai îndepărtat strămoș nu e un artificiu de orgoliu pornit de la exilul poetului pe țărmul Mării Negre, unde a și scris, la Tomis, *Tristia* și *Pontica*. Limba română fiind devenirea istorică și o sinteză particularizată dintr-o procesualitate etnică și lingvistică de aproape un mileniu între limba latină populară și limba dacă, o variantă autohtonă a limbii trace, își descoperă cea mai strălucită exprimare originară în opera lui Ovidius, care a scris deopotrivă în limba latină și în limba dacă. Numai că variantele dace nu s-au păstrat, după cum nu s-a păstrat nici lucrarea împăratului Traian *De bello dacico*. Exilul tomitan (9–17 post Christum) nu a reprezentat o perioadă inactivă pentru marele poet, căci există argumente pentru o viață dinamică: a învățat limba dacă, participa la viața socială, organiza chiar întreceri poetice cu creatorii locali, între care se număra și regele Catyso. Și faptul că a scris cele două lucrări numite mai sus reprezintă dovezi clare de „împământenire” a poetului aristocrat, pedepsit pentru „îndrăznelile sale” erotice, dar și pentru critica sa la adresa împăratului Octavian August. Se poate spune că, odată cu poezia erotică ovidiană, începe cultul modern al femeii și recunoașterea spiritualității feminine ca domeniu fundamental al cunoașterii umane.

Pentru cultura românească, Tomisul va reprezenta o mare atracție. Publius Ovidius Naso (43 î.Hr. – 17 d.Hr.), socotit ultimul mare poet elegiac al Romei antice, a fost relegat la Tomis în anul 8 d.Hr. Lirica sa erotică pornea din elegia clasică a lui Properțiu și Tibul, pe care o aprofunda într-o viziune superioară prin rafinamentul analizei psihologiei iubirii și prin complexitatea observației moravurilor la interferența acelor milenii.

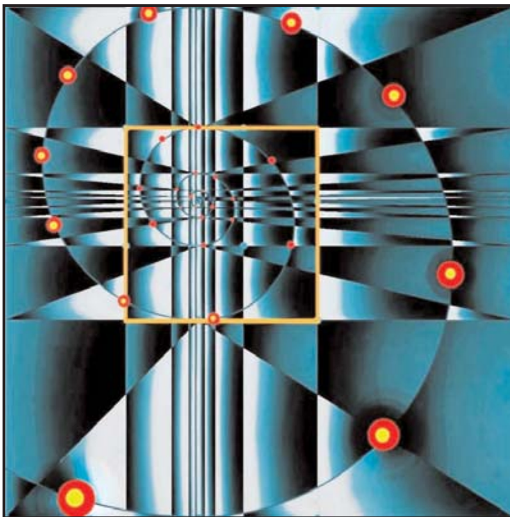
Ovidius, într-un univers poetic unitematic, afirma un spirit de observație acut și sarcastic asupra moravurilor romane, realizând chiar un tablou social al Romei augustane plin de pitoresc și culoare, dar și de ironie galantă, de o grație și de o subtilitate impregnate de aluzii transparente.

Principalele sale cărți analizează și ipostaziază universul erotic: *Amores* – Iubirile; *Heroides* – scrisorile eroinelor legendare; *Ars amatoria* sau *Ars amandi* – Arta iubirii; *Remedia amoris* – Leacurile dragostei, iar *Metamorfoseon libri* – propune o istorie a universului în 15 cărți în care mitul și imaginația se interferează într-o construcție plastică și pitorească, de un anume rafinament alexandrin, cu tendință spre viziunea fabuloasă care transfigurează prin mișcare dramatică nuanțată colosalul, fastuosul dar și miniaturalul.

Elegiile din exil sunt marcate de semnificația tragică a existenței, traversate de sentimentul modern al alienării. Totuși, elegiile din exil nu conturează un înstrăinat, ci un adaptat între oameni diferiți care susțin un discurs emoțional, plin de sensibilitate, amprentat de un romantism patetic, care instituie întâietatea experienței de viață. S-ar putea spune că, odată cu opera lui Ovidius, se conturează cultul femeii ca principală temă a poeziei și, în acest sens, viziunea sa are un caracter monografic, abordând tot ceea ce ține de sexul frumos, care fusese doar sexul slab în viziunea sclavagistă a bărbatului – care, teoretic, a rămas vie până astăzi. Interesant, deși lezează oarecum morala, vorbind explicit de sexualitate, Ovidius are competențe și în cosmetică și comportamentul social, poetul fiind, de altfel, expert în ceremonialul erotic, în „jocul” sentimentelor polarizat între frumusețe și minciună și cultivând componenta iluziei – ceea ce o apropie de imaginar, adică de esența poeziei. Pentru credințele sale, Ovidius a plătit cu exilul, deschizând seria istorică a poeților blestemați, excluși de morală și de rigiditatea socială și tocmai de aceea iubit de îndrăgostiții insurgenți și lipsiți de prejudecăți și cutume inerțiale.

După cum se vede, deși apăsat de opresiunea exilului, poetul nu era dependent emoțional de Roma, și de aceea poate să treacă peste dificultățile climatice și solitudinea bănuită, reușind să se integreze în umanitatea de pe aceste tărâmuri atinse de o incredibilă glaciațiune. Frigul, și nu primitivismul și sărăcia ar fi dominat aici, existând un anume nivel de civilizație, din moment ce există adunări intelectuale și concursuri de poezie.

Ori, poezia, cum va zice mult mai târziu, aproape după două milenii, Paul Valéry, poezia este „nobila inutilitate”.

Cei opt ani petrecuți la Tomis l-au autohtonizat pe Ovidius. În plin Ev Mediu, el se mai leagă încă o dată de poezia locală. În 1679, poetul sas Valentin Franck von Francken-stein, primar al cetății Turnu Roșu, publică o culegere multilingvă de versuri, numită *Hecatombe sententiorum Ovidionarum germanicae imitatorum* (Hecatombele sentențiilor lui Ovidius imitate în limba germană), în care unele maxime extrase din versurile poetului sunt transpuneri versificate, imitații în limbile germană, maghiară și română. Versurile românești, folclorizante, sunt meritorii, reprezentând una dintre primele încercări de a scrie poezie laică românească pe teme clasice.

Ovidius a fost și un personaj al dramaturgiei naționale, contemporaneizat în texte, clasicizat acum, semnate de Vasile Alecsandri, B.P. Hasdeu sau Nicolae Iorga. Astăzi, devenind din ce în ce mai europeni, ne dezvățăm – fiind și ajutați – să mai fim latini, renunțând și la patrimoniul cultural. Ne despărțim și de Ovidius, care a trăit printre strămoșii noștri învățându-le limba și adoptându-le obiceiurile. Totuși, Ovidius Tomitanul a fost al nostru și trebuie să rămână al nostru și prin sacralitatea acestui spațiu dobrogean care a fost și primul cămin al creștinismului european. Aici, la câteva secole după Ovidius, au trăit Ioan Cassian și Dionisie Exiguus. Al doilea caz de poet care nu e român și nu scrie românește, dar trebuie amintit în istoria poeziei române, este germanul Martin Opitz, din sec. XVI–XVII din Transilvania, care scrie adesea despre valahii din regiune. Românii sunt analizați monografic, cu simpatie și îngrijorare pentru destinul celei mai mari comunități naționale din Ardealul multietnic. Întotdeauna poezia are și o componentă teritorială genetică.

Creația tomitană a lui Ovidius trebuie revendicată de poezia românească și asumată genezei, câtă vreme el a elaborat aici versuri în limba dacă și în limba latină (*Ponticele, Tristia*) adică în idiomurile care într-o combinație cu procesualitate istorică au dat naștere limbii române, o limbă nouă, neoromanică, personalizată atât prin puterea expresivă a primitivității dacice, cât și prin rafinamentul comunicațional al latinei populare. Faptul că s-au mai păstrat cuvinte din vocabularul autohton, de substrat, în caracterul dominant latin, marchează un spirit conservator și o inaderență la modificările lingvistice și valurile de influențe care au trecut peste nucleul daco-latin, fără alte consecințe decât cele care privesc elementele imediate ale vieții sociale intrate într-o evoluție istorică.

Poezia ovidiană a transmis dominantele sale specifice – aristocratismul și insurgența – poeziei românești prin amprenta de teritorialitate. De asemenea, a fost asumată dominanta tragică – *Tristia* – și starea de diversitate – *Metamorfozele* – ca o „ars combinatoria” structurală și structurantă.

Ontologia spiritului antic privilegia nu problema timpului – *lobuntur anni!* – ci obsesia spațiului – de aici și gravitatea pedepsei cu „depărtarea” exilului, ceea ce a condus însă la înflorirea comunicării prin corespondență. Epistola devine specia dominantă a poeziei, care înainte de toate este o chestiune de comunicare și nu neapărat de semnificație textuală. Nicio diferență comparativ cu descoperirea postmodernă a Internetului, care a reinventat ceremonialul corespondenței. Numai că atunci comunicarea era o artă, un protocol, un ceremonial al logosului, astăzi doar o aglomerare de imagini, începând să se piardă calitatea umană a vorbirii față în față chiar cu riscuri conflictuale.

E adevărat că o fotografie poate să spună mai mult decât o mie de cuvinte, – mă îndoiesc! – dar o mie de fotografii nu pot avea adâncimea unui cuvânt.

„Textualizarea” era un obicei antic foarte răspândit și nu doar prin papirus, ci și pe pietre sau pe ziduri. Ritualul corespondenței prin scrisori a fost înnobilat de elegantele epistole literare care au devenit partea cea mai importantă a memorialisticii.

Ovidius a fost receptat de la început de cultura românească, trecând mai degrabă peste barierele religioase, decât cele lingvistice.

Miron Costin îl denumește „poeticul Ovidie”, iar V. Popp îl recunoaște ca înaintaș, „nemuritorul acela Ovidie al românilor”. Vasile Aaron reia o poveste din *Metamorfozele* („Cartea mutearilor”) și îl salută pe Ovidiu, familiar: „...sunt român, ca și tine/ Uită-te, ia seama bine”.

Budai-Deleanu îl citează pe marele tomitan, iar Vasile Fabian Bob preia primul, urmat chiar de Eminescu, imaginea apocalipsei, a întoarcerii pe dos a lumii din *Tristele* (elegia VIII), iar Barbu Paris Mumuleanu vorbește de „fondaria lui Ovid”, Costache Stamati îl citea în franțuzește. Ajungând la Vasile Alecsandri, criticul G. Călinescu nu ezită să comenteze: „Ceva din oroarea italică a lui Ovid pentru gerul scitic a trecut și la poetul român”, dar și mai mult, acesta a scris o piesă de teatru dedicată marelui antic. Hasdeu argumentează cu afirmațiile lui Ovidiu... frigul din Dobrogea.

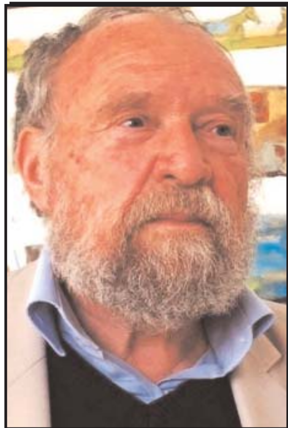
Se pare că există linia subțire a unui clasicism elegiac care pornește din Ovidius, oarecum ilustrat de poeți precum Panait Cerna, St.O. Iosif sau Perpessicius. Necunoscutul astăzi Dimitrie Teleor și-l imaginează pe țărmul mării: „Pe țărm, cu ochi pierduți departe-n zare/ Ovidiu stă, și trist e al său cuget,/ Și parcă nici n-aude-al apei muget/ Când vântul răscolește-albastra mare...”

Creatorul își acreditează poezia cu destin personal, independentă de autorul ei: „Tu vei merge, mica mea carte, fără mine în oraș, dar nu te invidiez/ Mergi – du-te în orașul interzis mie – stăpânului tău.”

Nici Octavian Augustin, nici Tiberius nu l-au rechemat la Roma, deși poetul a făcut numeroase încercări prin scrisorile trimise din Tomis, în care își exprima aderarea la principiile morale imperiale. Ovidius nu era implicat într-o relație amoroasă cu Iulia, nepoata împăratului, dar, se pare, a fost martorul scandaloaselor ei aventuri amoroase. Sau pentru ea a scris *Ars amandi?*

Cărți și autori

Ștefan - Simfonia fantastică

Ștefan I. STĂICULESCU

Romanul *Ștefan – Simfonia fantastică*, de Maria Mona Vâlceanu, apărut la Editura Zodia Fecioarei, Pitești, în 2017, e un roman care se citește cu plăcere și curiozitate, dar cu condiția ca tu, cititorule, să fi iubit cu pasiune și dăruire, măcar o dată, deoarece iubirea – *simfonia dragostei,* – așa cum caracterizează autoarea sentimentul de iubire, este tema principală. În jurul acestui sentiment, mai mult celest decât terestru, se desfășoară acțiunea întregului roman. Autoarea, în susținerea acestei forțe universale, iubirea, redă în totalitate scrisoarea lui Albert Einstein către fiica sa, în care aduce un elogiu acestui sentiment încă nedezlegat de știință: *Iubirea este Lumină, care-i iluminează pe cei care o oferă și o primesc; Iubirea este gravitate, deoarece îi face pe unii oameni să se simtă atrași de alții; Iubirea e putere, deoarece multiplică tot ce avem mai bun și oferă umanității șansa de a nu pieri în propriul egoism orb; Iubirea expune și revelează, pentru Iubire noi trăim și murim; Iubirea e Dumnezeu și Dumnezeu e iubire... Iubirea e singura energie din univers pe care ființa umană nu a învățat s-o controleze după voința sa... nefiind încă pregătiți să creăm o* bombă a iubirii, *pentru a distruge ura, egoismul și lăcomia care devastează planeta.*

Eroina romanului, actriță și regizoare de teatru, fără nume în carte, careia îi place să se îmbrace elegant și să poarte bijuterii scumpe, cunoaște la un banchet dat în onoarea unui președinte, și acesta tot fără nume și fără să ni se spună ce fel de președinte este, pe doctorul antroposof Salo Ștefan, de care se îndrăgostește instantaneu, după ce el a invitat-o să stea alături la masă. Acesta o cucerește pe actriță, nu atât prin prezența sa fizică, ci mai mult prin scrisorile și mesajele pe care i le trimite în decursul timpului. Nici nu avea cum s-o întâlnească mai des, deoarece doctorul lucrează la un spital din vestul țării și vine rar în București. De fapt, mai mult deducem din descrierea unor clădiri și străzi că este vorba despre Capitală, unde își are actrița teatrul și pe unde parcurge destul de des traseul străzii Mântuleasa, simțind pașii și spiritul lui Mircea Eliade, de a cărui operă actrița este atrasă până la obsesie, încât dorește și reușește să pună în scenă romanul *Șarpele*.

Decodificând planurile și etapele pe care le parcurge iubirea actriței fără nume față de doctorul antroposof, frumos ca un conte rus, cum îl portretizează romanciera, diagnosticăm că iubirea ei este platonică, adevărata dragoste o are față de soțul său, tot fără nume și profesie și acesta, pe care-l divinizează. Prezența soțului în roman este permanentă și se desfășoară pe multe planuri, acasă, în căminul conjugal, cum e și normal, în excursiile pe care le fac împreună la Roma, călătorind cu trenul Orient–Expres, la Paris, unde merg de mai multe ori și vizitează Universitatea Sorbona.

Atunci când iubirea față de Ștefan atinge cote sufocante, care o devorează mai ales noapte de noapte, în patul său somptuos, actrița mărturisește că s-a lăsat pradă iubirii carnale în vis, trăind extazul ca-n poezia *Vraja* a doctorului și scriitorului Vasile Voiculescu, poezie pe care romanciera, inspirat, o tipărește în totalitate în carte la pagina 154. O poezie de numai 18 versuri, care este un cosmos de iubire. Cred că o parte din cheia acestul roman se află în această poezie genială. Fac recomandarea ca toate femeile din lume – sperând că acest roman va fi tipărit și în cel puțin 6 limbi – să studieze, nu numai să citească, această poezie. E Steaua Polară care dă satisfacție, sens vieții și iubirii neplatonice.

Actrița, în organizarea marelui spectacol, îl are permanent lângă ea pe Puiu, un paj, tot actor și el, mai mic cu 13 ani, dar care o venerează. Ea i-o retează însă scurt, deși-l place ca bărbat: *Puiule, înotăm în ape diferite ale timpului.* Și îi mai spune răspicat, atunci când acesta șchioapătă în rol, că *un actor adevărat e o inimă deschisă către lume, iar viața e o scenă fără cortină.*

În pregătirea spectacolului, actrița caută un loc potrivit pentru pretențiile sale artistice, ajungând și la o mănăstire, unde invită actori și scriitori cunoscuți, dar și pe doctorul Ștefan, pe care și-l dorește permanent în preajma ei, lângă ea, simțind magnetismul lui ca pe o aură a iubirii. Descrie cu furnicar de vorbe cu talent alese cum decurge masa dată de starețul mănăstirii, cum se fac pregătirile pentru marele spectacol, pe care vrea să-l dea la mănăstire, descrie seara și noaptea de zbucium sufletesc, știindu-l pe doctor în camera vecină, dar de care fuge trupește și se refugiază în camera ei alături de un paznic feminin, scriitoarea Claudia, intenționat chemată în aceeași cameră cu ea. Regretă amarnic a doua zi această retragere copilăroasă, mai ales când constată că Ștefan părăsise dis-de-dimineață incinta mănăstirii.

Numele doctorului antroposof nu este ales la întâmplare, ci își are misterul său, *solo* (voce) în muzică însemnând singur. Intuind intenția scriitoarei, deducem că așa și-l dorea pe doctor, singur, neangajat matrimonial. Misterul se risipește în finalul romanului, atunci când actrița hotărăște ca, după ce se termină spectacolul, să lase un bilet de adio soțului, iar ea să fugă cu doctorul Salo Ștefan, pe care-l invitase la teatru, la marele său spectacol. Prin actorul Puiu află că doctorul vine la spectacol și cu soția sa. Atunci se produce cutremurul aspirațiilor sale de iubire, când află că doctorul nu mai e *solo.* Rupe biletul de adio adresat soțului și e invadată de realitatea tristă. Dragostea față de doctor îi înnobilase viața cu sentimente nebănuite până atunci și-o făcuse să trăiască pe orbita iubirii devoratoare. Nu are curajul să meargă până la capăt cu această iubire, din cauza convenientelor sociale (ea e măritată și-n final află că și doctorul e căsătorit), dar și dintr-un calcul de confort familial. De fapt, îi mărturisise doctorului la începutul idilei că *eu nu doresc să fiu o Ana Karenina.*

Romanul este iluminat în multe capitole de povestirile lui Mircea Eliade, și nu-i știrbește cu nimic din valoare sa această iluminare, din contră, îi dă măreție și particularitate, îi dă acea undă de mister, de pendulare între real și ireal, de căutare a mecanismului care declanșează iubirea, marea întrebare – ce-i iubirea și de câte feluri este? – dar fără a afla un răspuns concret și universal valabil.

Un capitol scris cu durere și cuvinte însângerate este dedicat acelei perioade prin care a trecut România *când se instalase disperarea foametei, se năștea clasa muncitoare,* când românii *sperau că vin americanii și era vremea denunțurilor.*

Fiind alături de Președinte și de un deputat francez, la un banchet, toastând în onoarea românismului, zice actrița că *fiecare nație are ființa ei și să nu trecem cu tăvălugul globalizării peste ființa națiunilor și că sufletul neamului nu se vinde.* Să mergem la Chișinău, în *țara în care libertatea se cucerește cu ajutorul limbii române.* Și chiar merge acolo, pentru a mai pune un buchet de flori la Podul de flori construit cu ani în urmă între România și Republica Moldova.

Atunci când își vizitează casa și grădina cu pomi înfloriți de la țară, constată că *livada mea este conectată cu îngerii, cu Dumnezeu și în flori se află ceva sfânt. Se întreabă, în această primăvară, cine le-a poruncit mugurilor să se trezească? Ce mister, clorofila!!, acest sânge al plantelor, plantele au sânge verde!* Ce frumos, sânge verde! Romanciera nu greșește când remarcă – intuitiv sau din știință? – misterul clorofilei. Într-adevăr, cercetătorii n-au descoperit misterul clorofilei, cum energia solară, în contact cu frunzele, se transformă și formează această energie vitală a plantelor. Interesant acest paralelism între misterul iubirii și misterul clorofilei.

Romanul roiește de comparații și metafore bine plasate în context: *gândurile sunt săgeți secrete care se intersectează în mintea noastră; nu voi schimba pe o monedă de împrumut* (adică iubirea pe care i-o poartă doctorului Salo Ștefan) *moneda de aur a iubirii soțului meu; au fost artiști plastici care au visat să picteze infinitul* (brâncușiană propunere); *profesorul, marele profesor(!?) este un străjer al valorilor noastre culturale; Ștefan tăcea într-o încremenire mâhnită; ce este un actor?, decât un om care-și multiplică destinul.*

Protagonista, caracterizând profesia doctoriței Elena, o prietenă de-a sa, care o însoțește la Congresul de Dacologie de la Buzău, zice că doctorița are *cinismul ei vindecător.* Manuela, o actriță recitând, *cuvintele rostite de ea prind contur, mângâie, dezmiardă, promit, se îneacă în taine* (remarcați sintagma să te îneci în taine).

Atunci când dorurile ei se întorc către Ștefan, ele sunt *ca niște vrăbii speriate.* Gândindu-se la nestatornicia în care trăiește iubindu-l în taină pe Ștefan, folosește o originală personificare: *minciuna este fiica diavolului.*

Inspirat și redat cu talent este paralelismul între cărțile doctorului psihiatru, neurolog și cercetător Dumitru Constantin Dulcan (în roman apare numai doctorul Dulcan), mai ales cu celebra sa carte *Inteligența materiei,* cu romanele și povestirile lui Mircea Eliade.

Maria Mona Vâlceanu, prin actrița căreia îi dă viață în carte, studiază, aprofundând în limita percepțiilor posibile, dar cu succes, și scrierile antroposofice ale lui Rudolf Steiner. Tocmai de aceea scriitoarea dedică acest roman doctorilor antroposofi, sperând că prin această știință să se dezlege misterul iubirii.

Față de magma de iubire care clocotește în paginile cărții, romanul mi se pare a fi prea scurt.

După unele surse, Ovidiu ar fi murit în anul 17 e.n. și înmormântat la Tomis. Din poemul calendaristic *Fasti* rezultă că în primăvara anului 18 d.Hr., poetul era încă în viață, pregătindu-și lespedea funerară pe care scrie o scrisoare ironică și patetică către soția sa, în *Tristia.* Iată versurile în traducerea liberă a lui Theodor Naum: „Sub astă piatră zace Ovidiu, cântărețul/ Iubirilor gingașe, răpus de-al său talent,/ O, tu, ce treci pe-aice, dac-ai iubit vreodată,/ Te roagă pentru dânsul, să-i fie somnul lin." Aceste versuri au avut o audiență colosală în cele două milenii de posteritate a poetului. Pasiunea culturii românești pentru Ovidius arată interesul special și exclusiv ca pentru scriitorii naționali. E adevărat că și Ovidius, folosind gramatica latină superioară pentru a combina cuvintele dace, devenea un fel de avangardist al lingvisticii la granița discursului liric.

Faima Tomisului prin exilul lui Ovidius va crește foarte mult. Și, ca dovadă, în primele secole ale Evului Mediu, aici va apărea mișcarea religioasă tomitană între care vor străluci Ioan Casian și Dionisie Exiguus. Și mai târziu, Tomisul, păstrând amintirea lui Ovidius, va reprezenta un stimulent pentru fenomenul cultural, pentru că, după Războiul de Independență și după revenirea Dobrogei la patria-mamă, spațiul din fața Primăriei din Constanța se declară *Piața Ovidiu* și se pune în centru statuia lui Ovidius realizată de sculptorul italian Ettore Ferrari. Un orășel din jurul Tomisului a primit numele de Ovidiu, marcând amprenta spațială a „poetului iubirilor gingașe" și unul dintre fondatorii spiritualității românești. Epistolele pontice ovidiene sunt mai vechi cu un mileniu și jumătate decât *Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung* și definesc, dincolo de vremi, nevoia de comunicare a omului așezat între forme de relief gigantice, precum fluviul Dunărea, Munții Carpați și Marea Neagră.

Sintagma din titlu aparține lui Tudor Arghezi, care chiar știa ce spunea și în general nu era foarte generos cu superlativele.

La Cousine de Varsovie era din... București

Paula ROMANESCU

Era o prezență fascinantă, răvășitoare, adevărată șampanie de viață în stare să îmbete publicul de la cel dintâi cuvânt rostit pe scenă (pentru că actrița a fost să fie Elvira Popescu de când ursitoarele se vor fi bulucit lângă leagănul ei să-i aducă daruri dintre cele mai alese, în special din cele care țin de cuvânt, chiar din ziua în care a slobozit primul țipăt în lumină).

S-a născut în Micul Paris într-un 10 mai (nu, nu Acela!). Cel din 1894.

După o copilărie fără griji (copiii nu au griji, asta e problema părinților…), a urmat la vremea sorocită de vârstă Conservatorul din București (a fost eleva lui Constantin Nottara și a Aristizzei Romanescu), dar aflase de mai înainte, se pare de prin liceu, de la unul care se numea Pierre Corneille, că „La valeur n'attend pas le nombre des années", dar că pentru a proba aceasta trebuia chiar și ea să învețe (și nu numai la orele de franceză!), că altfel era bai fiindcă profii ăia expirați rău pretindeau că elevii au ca primă și serioasă îndatorire aceea de a învăța carte; cât despre drepturile lor – tot așa: să învețe carte!

Pe la 16 ani a urcat pe scena Naționalului din întâmplare. (?!) N-o fi fost chiar din datul ursitoarelor?

Storin, Iancovescu, Grigore Ventura, Manolescu, Mihalescu, regii scenei românești din anii dintâi ai veacului al XX-lea și de mai apoi, până după Primul Mare Război care s-a vrut Mondial, au recunoscut „patima" sacră de care sufletul adolescentei năzdrăvane era cuprins și au pus de o *Patima roșie* (Mihail Sorbul) în care rolul pătimașei Tofana avea să fie interpretat (din întâmplare fericită!, fiindcă interpreta „en titre" a avut proasta inspirație să se pricopsească de o răceală zdravănă…) de diafana Elvirica pentru care și începuseră să se aprindă deja flăcări de dulci patimi în inima bărbaților.

Se căsătorește repejor cu un actoraș frumușel – Aurel Athanasescu de la Naționalul Bucureștean, tot repejor aduce pe lume o fetiță – Tatiana, singura progenitură a divei, la fel de repejor divorțează de Aurel și optează pentru Ministrul de Finanțe și Agricultură, Ion Manolescu-Strunga. Ăsta da rol serios!

De la a sa fereastră „susă", măria sa Ferdinand privea (pândea?) adesea pe Calea Victoriei așteptând să treacă trăsura cu noua regină a Naționalului. Și când trecea, ochii lui se înecau în căldura unor ape stranii cu un farmec negrăit de dulce… Regina Maria n-avea timp să se uite pe fereastră fără rost. Ea avea ca femeie (și ce femeie!) alte rosturi bine prinse în fermecate povești foarte adevărate…

Trupa Naționalului face un turneu la Paris cu *Patima roșie*. În sala Teatrului de la Michaudière, mai mult românașii noștri duși pe acolo să învețe „la gât cravatei cum se face nodul", fiindcă autohtonii de pe Sena, chiar de nu pricepeau ei o boabă românește, aveau în schimb ochiul format pentru a recunoaște fără greș șarmul feminin. Printre spectatori – Louis Verneuil, un vodevilist parizian la modă, autor dramatic, regizor, scenarist, un avizat cunoscător de talente, un răsfățat al teatrului, un *brend*… în *trend*. Și atât deocamdată.

După reprezentație, craii de la Răsărit, Storin-Mihalescu-Iancovescu, s-au întors la vatra strămoșească aducând-o acasă și pe Elvira care „creștea" văzând cu ochii.

În 1919, când avea deja 25 de ani, ea și-a descoperit și vocația de om de afaceri (parcă așa se spune celor care pun și ei de o întreprindere care ar trebui să aducă și bani, dar să dea și locuri de muncă celor care nu se descurcă singuri), fondează Teatrul Excelsior, a cărei directoare se proclamă, iar doi ani mai târziu Teatrul Mic (de care se știe până astăzi, cu actori unicat ai scenei românești care ne-au ajutat să traversăm mai ușor labirintul altfel roșu decât „patima" aceea de iubire: Ștefan Iordache, Leopoldina Bălănuță, Valeria Seciu, Olga Tudorache…).

Elvira Popescu, steaua teatrului românesc din acei ani, se dovedea a fi un bun „manager", cum se zice mai nou. Teatrele ei nu șomau deloc. Ministrul ei soț n-o fi fost chiar cu numele „La Finanțe". Cu „Agricultura" sta bine România că doar era considerată grânarul Europei… Dar cum să fi rămas *tăt* românul isteț „fecior la plug, să fi rămas acasă…"?

La Paris! La Paris! Acolo era marea bătaie a peștelui.

La Paris, Louis Verneuil punea în scenă o nouă piesă bulevardieră, *Ma cousine de Varsovie,* pentru care o visa în rolul principal pe o răsfățată actriță poloneză/ nemțoaică – Madame Orska, fericita deținătoare a unui pașaport pe care se aplicase prima viză de intrare în Franța acordată unui cetățean de naționalitate germană după Primul Război Mondial, viză interzisă până atunci de Statul Francez nemțoteilor care veniseră pe pământul lor cu arme și… fără invitație, viză pentru care, de data aceasta, din dragoste pentru teatrul francez și actori, a trebuit să intervină cu întreaga lui autoritate de prim-ministru însuși Henri Poincaré.

Avea Verneuil (și teatrul bulevardier francez) nevoie de o actriță care să vorbească franceza „cu accent", străină adică de graiul lui Molière.

Și Orska a venit, repetițiile au început, dar pârdalnicul amor l-a îmboldit pe amantul divei polono-germane, bancherul Bleichschroder, să forțeze frontierele văzduhului și să aterizeze cu un avion pe solul Franței cât să-și îmbrățișeze iubita fără de care nu mai putea să stea locului, mai cu seamă că auzise și el că Orska lui asculta cu… sfințenie de regizor și nu îndrăznea să-i refuze nimic…

Cum bancherul nu prea avea viză, francezii n-au „îmbrățișat" ideea amorezului, dar, oameni și ei, pentru care *amorul e un lucru foarte mare* (știa el Guță Popândău ce spune!), l-a înturnat prompt pe teuton cu, la pachet, Orska lui, care astfel n-a mai apucat să fie „Verișoara (lui Verneuil!) din Varșovia". Avantaj bancherul!

Și atunci, dintr-un cotlon al amintirii i-a apărut vodevilistului francez rămas fără interpretă, chipul și graiul / timbrul frumoasei Tofana-Elvira Popescu.

A chemat-o la Paris. Avantaj Elvira!

→

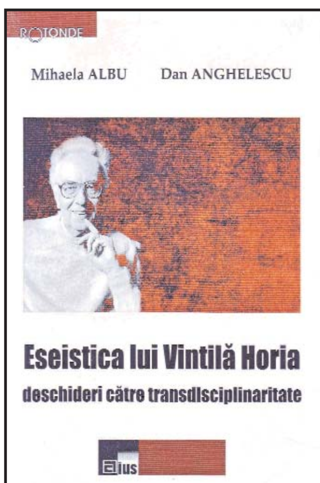
Semn(al) de carte

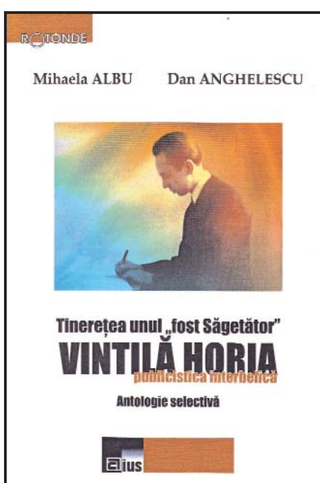
Mihaela Albu, Dan Anghelescu, *Eseistica lui Vintilă Horia – deschideri către transdisciplinaritate,* Editura Aius, Craiova, 2015

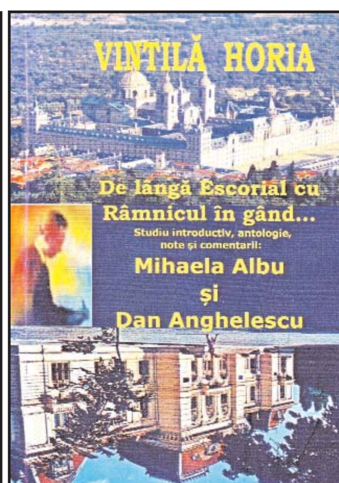
Mihaela Albu, Dan Anghelescu, *Tinerețea unui „fost Săgetător". Vintilă Horia – publicistica interbelică,* Editura Aius, Craiova, 2015

Vintilă Horia, *De lângă Escorial cu Râmnicul în gând (Antologie selectivă),* Studiu introductiv, antologie, note și comentarii de Mihaela Albu și Dan Anghelescu, Editura Rafet, Râmnicu Sărat, 2017

Reluăm, din volumul al doilea, începutul și sfârșitul articolului „Despre un spirit european", publicat de Vintilă Horia în *Gândirea*, martie 1938, pp. 151-153:

Caracterul egocentrist al noilor state naționaliste a dat naștere la unele pronosticuri de un pesimism care nu mi se pare întru nimic justificat. S-a afirmat cu o convingere care n-a fost totdeauna sinceră că naționalismul excesiv privit ca o formă politică inedită în istoria lumii, va duce fatal la dizolvarea lentă a acelui minunat spirit european care a permis de-a lungul veacurilor înflorirea unei culturi continentale unice. Nu mi-au plăcut niciodată filosofii de ocazie, care descoperă la fiecare eveniment nou o cauză sigură de prăbușire, pregătind adesea înmormântări fastuoase în cadrul cărora se înaltă singuri la rangul de ciocli în urma unui sicriu care se încăpățânează totuși să rămână gol. La asemenea înmormântări gratuite asistăm de câtva timp cu o frecvență care nu dovedește decât lipsa de limpezime cerebrală a celor ce își închipuie că nu pot fi originali decât în cadrul pompos al unor înscenări lugubre. Spiritul european se află într-adevăr pe pragul unei agonii?

Dar mai întâi ce este acest spirit european, există el cu adevărat sau ne aflăm și de astă dată în fața unei halucinații de bibliotecă? Iată întrebările la care va încerca să răspundă acest eseu pentru a descifra în cele din urmă atitudinea, resemnată sau plină de nădejde, pe care trebuie să o avem față de sensul nou al acestui spirit. (...)

O privire mai în adânc a evenimentelor la care asistăm sau poate optica optimistă a unui punct de vedere subiectiv mă face să cred că salvarea spiritului european și garanția cea mai sigură de continuitate se ascunde tocmai sub noua formulă naționalistă.

Nu e un paradox ceea ce susțin, căci adoptarea pe întreg cuprinsul continentului nostru a principiilor care stau la baza statului italian, spaniol, portughez și, în parte, a celui german, nu poate duce decât către o nouă armonizare și o perfectă unificare în spirit a Europei. Ca altă dată sub ocrotirea latinizantă a bisericii catolice, Europa își va putea regăsi un echilibru interior concentrându-se sub ideea latină a statului național. Erorile național-socialismului, care e în fond o copie a fascismului latin, se vor limpezi cu încetul în clipa când își va afișa originalitatea nu atât pe teren religios, cât mai ales în domenii de creație națională care să integreze fenomenul german în spațiul bine limitat al culturii europene. A lupta deci în numele unui naționalism luminat nu înseamnă să renunți la întărirea spiritului european, ci dimpotrivă. Iată de ce pesimismul ridicol al unor filosofi ratați sau numai însetați de celebritate mi se pare căzut sub umbra unei erori fundamentale.

Cherchez la femme

Adio, domnule Ministru de Finanțe Manolescu-Strunga! Nu plânge de nenorocirea de a fi fost părăsit de nevastă! Tu încă nu știi, dar va mai veni o altă cumplită nenorocire: va fi un alt Război, tot Mondial și acesta, va veni peste România o ciumă roșie și tu vei ajunge la Sighet, într-o cetate cu pază întărită și acolo vei rămâne până în 1951, când Dumnezeu te va chema la El. Și o astfel de invitație nu se refuză. Că pe pământ *n-ai avut nici loc pentru mormânt,* era din pricină că „haitele străine ne furaseră adâncul, codrul, cerul stea cu stea și sfânta noastră pâine de la gură", declarându-ne vinovați de înalta crimă de a fi români!... Dar asta e altă poveste. Dezavantaj Nația Română!

Elvira Popescu a luat Orient-Expressul și, *Bonjour Paris!*

La Cousine de Varsovie avea să fie din București!

Succes fulminant, publicul în delir, presa franceză foarte parcimonioasă cu elogiile, mai cu seamă când era vorba de actori ne-francezi (șovinism? poate ciudă!) o ridică în slăvi numind-o *Notre-Dame du Théâtre,* o încoronează ca *Reine du Boulevard* (nu vă grăbiți să denaturați sensul Regină a Bulevardului – gen de teatru din *les années folles* – confundându-l cu acela de *princesse de la rue* din lumea lui Edith Piaf!), o proclamă *Monstre sacré*). O mie de reprezentații adună spectacolul – un adevărat triumf. Un altul a avut două mii… (Ce nu mai văzuse Parisul de când era Sena cu maluri de pământ!...)

Louis Verneuil este fermecat și fermecător. Scrie doar pentru ea alte roluri, este acceptat (amant *en titre*) și în budoarul divei, alți teatroscribi se dau peste cap să-i intre în grații, aducându-i piese scrise tot anume pentru ea și punându-i la picioare omagiile lor clocotinde… Unora le-a dat cu piciorul, dar a mai și răcorit ea pe câte unul sau altul având grijă ca Louis Verneuil să-i rămână aproape. Și sărmanul bogat Verneuil o iubea până peste poate cu întreaga fidelitate de îndrăgostit iremediabil: „Eu îi făceam acte, ea îmi făcea scene", nota el în jurnalul său.

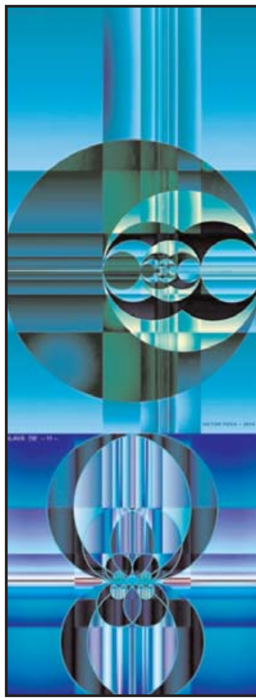
Elvira Popescu devenise regina de necontestat a teatrului francez. O eclipsa în notorietate și pe „divina" Greta Garbo. Era comparată cu faimoasa Réjane, cu alte stele de pe cerul de mucava al lumii de iluzii fără de care realitatea ar rămâne cumplit de greu de suportat… Cum să compari șampania cu berea, cu socata sau cu cola, doar pentru că toate acestea și încă, fac bule!...

Dacă actrița română fusese capabilă să pună pe picioare două teatre în *Micul Paris* și să le și managerieze, de ce n-ar fi făcut ea același lucru și în Parisul acela mare și atât de strălucitor că era în stare să atragă toți fluturii beți de lumină ai lumii în jurul flăcării lui devoratoare?! Așa și-o fi zis ea și, așa a făcut!

A fondat *Théâtre de Paris*, împărțind cu Hubert de Malet directoratul acestuia, apoi *Théâtre Marigny*, pe care l-a co-direcționat din 1965 până în 1978.

De la o vreme (prin anii '30), mult fermecătoarea Elvira Popescu, în cabina sa, nu prea se mai putea mișca de trandafirii aduși de baronul de Foy, strănepot al generalului Maximilien Sébastien de Foy, pentru care Napoleon avea multă considerație (că de-aia îl făcuse general și aștepta de la acesta isprava care să-l îndreptățească să scoată odată bastonul de mareșal din raniță…).

Noul Maximilien de Foy, aducătorul trandafirilor, rămânând și el în cabina acelei Notre-Dame du Théâtre, ca să se roage de sănătate, a trezit într-un final… de act înduioșarea actriței care, spre a pune capăt mizericordiei întrandafiratului, i-a răspuns cu un „DA" *regesc* la… *princiara* lui cerere în căsătorie.

Iat-o pe româncа Elvira Popescu Contesă de Foy!

Rămas fără surâsul ei îmbătător (*présence y comprise*!), Louis Verneuil și-a luat lumea-n cap și-a plecat în *Lumea Nouă*, punând stavilă între ei întreg Atlanticul, să nu mai știe de nimic, să n-o mai întâlnească, să nu mai sufere de a nu o mai ști a lui, să încerce s-o uite. E drept că începuse și Războiul al Doilea și în Franța nu mai era de trăit. (Parcă la noi, da?) Dar după, Doamne, după câtă oroare pe România lăsată de Vestul nepăsător sub viscolul de ură al Siberiei Roșii din toate punctele cardinale!

A tot încercat bietul îndrăgostit neconsolat Verneuil s-o uite pe Elvira lui până prin anul 1952, când s-a întors la Paris s-o mai vadă odată și s-a sinucis într-un hotel, hotărât, bărbătește, tăindu-și carotida. Nu înainte de a-i lăsa acesteia prin testament întreaga lui avere. Elvira, ce era să facă?, a primit-o…

După o vreme, i-a mai lăsat și contele ei, tot prin testament, o avere princiară în care era inclus și castelul Mezy.

Timpul trecea.

A trecut și *La Reine du Boulevard* de la scenă la ecran, fără prea mare scofală de data aceasta, deși, printre parteneri i-a avut într-o vreme pe noii regi ai ecranului Alain Delon, Claudia Cardinale (sau tocmai de aceea!).

Elvire Popesco a slujit scena franceză mai bine de șaizeci de ani. A fost decorată de două ori cu Ordinul Legiunea de Onoare pentru înalte servicii artistice aduse Franței. I s-a decernat Prix Molière, cea mai înaltă distincție din lumea teatrului.

Când a rămas singură în castelul său la Mezy, a înțeles să rămână aceeași *grande dame* în jurul căreia să roiască toată floarea cea culturală, artistică, politică, financiară, nobiliară, a Parisului, ținând un salon de *jour fixe* (invitații obișnuiți nu trebuia să mai aștepte altă invitație știind sigur că în ziua X din săptămână între orele Y și Z, doamna contesă de Foy primea). Dintre obișnuiții salonului doamnei contese Popesco – omul de teatru Sacha Guitry care, când o femeiușcă i-a declarat „Je t'aime, Sacha… Et toi?", fantastul stâlp de teatru bulevardier i-a răspuns ceremonios „Moi aussi, je m'aime"… Mai veneau pe acolo un… oarecare Guy de Rothschild (vi se pare cunoscut numele? A început să fie foarte cunoscut după dezastrul lui Napoleon de la Watterlo și jocurile trucate de la Bursa Angliei), un Jacques Chirac și un Valéry Giscar d'Estaing (vi se pare că seamănă numele lor cu al unor președinți ai Franței? Nu vi se pare!), un Henri Bernstein – fiul unui bancher de nu știu exact ce naționalitate, autor dramatic care s-a vrut jucat de La Reine du Théâtre, ca și André Roussain și alți fericiți cărora soarta le-a surâs cu toți dinții.

În 1988 era prezentă la Cineclubul Bondy unde se prezenta filmul realizat în 1938 de Jean Boyer *Mon curé chez les riches,* cu participarea „Reginei". Trecuseră cincizeci de ani de atunci.

Bătrâna doamnă, cu mișcări greoaie, urmărea cu o lacrimă discret strivită între gene jocul exuberantei actrițe Elvira Popesco de pe ecran.

I-a fost menit româncei noastre să țină aprinsă flacăra înaltă a geniului interpretativ în chiar Orașul-Lumină, într-o lume în care gloriile își dispută aprig dreptul la supremație măcar „l'espace d'une stagion"…

Patima albastră a teatrului, a scenei, i-a asigurat Elvirei Popesco – Contesă de Foy, supremația pentru șaptezeci de stagiuni.

Când s-a mutat de sub soarele cuvântului în *stelele-n cer deasupra*… lumilor, a ratat cu șase luni centenarul: era în 11 decembrie 1993.

Că și-a iubit țara stă mărturie faptul că nu și-a „strivit" pronunția românească după regulile foneticii franceze – chiar această particularitate făcând-o unică și irezistibilă și, deopotrivă, că ne-a dus numele neaoș românesc de Popescu pe firmamentul cel mai vizibil al teatrului francez. A mai făcut-o și un Ionescu. Și n-a făcut-o deloc rău. Lecția lui continuă să se „predea" seară de seară la Théâtre Huchette din Paris (de luni până sâmbătă), fără întrerupere din anul 1957.

Câți ani *trecut-au ca nouri lungi pe șesurile* din lumea teatrului, cărora le va fi mereu dor de vârfuri? Păi, dacă suntem în anul de grație 2017, socotiți și voi, cei de astăzi (de cei de mâine nu garantez că vor mai ști să-și folosească abacul… digital)!

Când trupul Elvirei Popescu a luat veșminte de lut, a fost așezat în Cetatea umbrelor înalte de la Père Lachaise.

Sufletul ei (cu sufletul e mereu altă poveste!), s-a întors acasă, în orașul cu Dâmbovița cea de apă dulce și s-a preschimbat în nume al sălii de spectacole din cadrul Institutului Francez din București.

Teatrul Marigny din Paris (a cărui co-directoare a fost între anii 1965 și 1978) are o sală de 311 locuri care-i poartă numele – pecete a sufletului românesc.

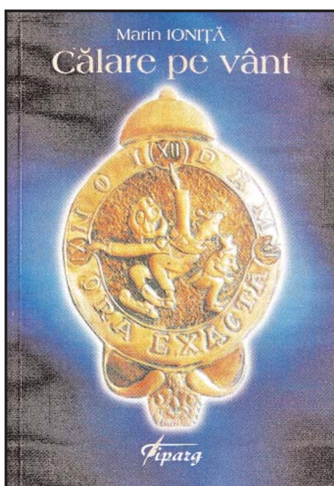
Știu acum de ce i s-a mai spus Parisului Orașul-Lumină: pentru că a atras în scânteierile lui de jaruri albastre botezate de apele Senei mulțime de fluturi beți de lumină, care au adus prinos luminii chiar vreascul trupului lor însuflețit de dor de creație astfel ca rugul ademenitor să nu se stingă niciodată.

Să mai amintesc de toți românii care au adus Franței lumina lor? Păi, cum? Nu i-ați aflat încă?! Atunci v-aș întreba: voi în ce lumină trăiți?

Semn(al) de carte

Marin Ioniță, *Călare pe vânt,* Editura Tiparg, Pitești, 2017

Carte de ficțiune. Închipuiri, halucinații, imagini, vise, coșmaruri... NEBUNIE. Așchii, cioburi, petice, cârpeli de amintiri. Estompate, uitate, perimate. Ale mele, ale voastre, ale oricui, de nicăieri, de oriunde. Țesute într-o poveste nouă, veche de când lumea și pământul. Din cărți uitate, din filme uzate, din spectacole nejucate.

Poate că nici eu nu sunt altceva decât o închipuire, o halucinație, o amintire despre mine.

„Călare pe vânt." O altă nebunie. Cartea de față.

Să n-o citească decât cine nu poate s-o lase din mână... (...)

„O scenă este lumea!" Paiațe, bufoni, circari, echilibriști pe sârmă, lideri, afaceriști, miniștri, parlamentari.

Veniți fără sfială! Mai sunt locuri libere în parlamente, în guverne, în partide, în consilii, în prefecturi, în instituții, din președinții până în primării. De la Poli până la Ecuator. În State, în Uniuni, în monarhii, în dictaturi, în democrații, în regate, în imperii, în președinții! În spitalele de boli mintale!

Nebunii dau ora exactă a lumii!... (Autorul, în Prolog și Epilog)

Simona Liutiev, *Câmpie și oase,* Editura Science Press, Baia Mare, 2016

După ce și-a probat talentul într-un volum de proză scurtă (*PierD*, 2015), un melanj de confesiune evocatoare, reportaj literar și eseu, Simona Liutiev își încearcă puterile într-un roman deopotrivă rural și urban. (...)

Romanul este proiectat simetric, cu materia ordonată în cele două părți complementare, *Praful* și *Ochiul,* într-o frazare sacadată care imprimă dinamism narațiunii. Iar gradul de semnificație al faptelor de viață crește în intensitate prin apel la simboluri de extracție livrescă. Precum coincidența dintre botezul copilului și moartea tatălui ce figurează ciclul existențial. Referințele la Sartre, Mircea Eliade și Proust încarcă simbolistica romanului: alienarea și înstrăinarea, întoarcerea în timp sau eterna reîntoarcere, căutarea timpului pierdut. (...) Simona Liutiev a scris un roman promițător prin substanță, văzând faptele tragice sau absurde de viață contemporană dintr-un unghi personal, cu o privire ageră care reține pata de culori pestrițe din cotidian. (Nicolae Oprea, pe coperta a patra a cărții)

Piraţi la orizont! Din nou!

Nicolae MELINESCU

Pirateria maritimă se încăpăţânează să nu dispară dintre relele omeneşti, după ce forţe conjugate anunţau prin 2012-2014 într-un cor triumfalist condus de Statele Unite că noile comandouri somaleze de bandiţi ai mării care au sechestrat chiar şi un navigator redutabil devenit erou de Hollywood, au fost stârpite de pe valurile azurii ale Golfului Aden.

La începutul lui aprilie 2017, o ambarcaţiune de tip arab, *dhow*, a fost capturată cu 11 marinari indieni la bord. Piraţii au atacat vasul de numai câteva zeci de tone în timp ce naviga între Dubai şi portul somalez Boosaasso. Atacul s-a consumat în pasajul strâmt dintre insula yemenită Socotra şi Cornul Africii. Compania Operaţiunile Maritime Comerciale din Marea Britanie, care monitorizează toate navele comerciale şi de agrement aflate în zona Golfului Aden, a semnalat atacul şi a identificat nava victimă sub numele Al Kausar. „Am înţeles că piraţii somalezi au sechestrat o navă comercială înregistrată în India şi au dus-o la ţărm, într-o zonă neidentificată, încă", a declarat Abdirizak Mohamed Dirir, fost director al Agenţiei de combatere a pirateriei din regiunea semiautonomă Puntland, citat de un cotidian britanic. Soarta marinarilor a rămas necunoscută. Asemenea acte banditeşti au fost considerate incidente mărunte, lipsite de o importanţă mai mare şi fără miză politică. Dar evenimente similare la fel de tolerant privite au prefaţat campania sângeroasă de un deceniu şi jumătate declanşată de piraţii somalezi după 1990 şi care a culminat cu atacuri de amploare împotriva navelor comerciale din peste şaizeci de ţări. La apogeul pirateriei contemporane (2002-2011), erau sechestrate pe an aproximativ patru sute de vapoare de mare tonaj şi armatorii au fost nevoiţi să plătească răscumpărări estimate la peste două miliarde de dolari pe an, totalul pagubelor depăşind zece miliarde.

Incidentul semnalat de *Daily Mail* le dă frisoane celor care în 2014 anunţau bombastic că piraţii somalezi au fost lichidaţi. Atacul din aprilie 2017 nu a fost singular, însă. Tancul petrolier Aris 13 sub pavilionul Insulelor Comore a fost ocupat de piraţi şi abandonat numai după asaltul declanşat împotriva lor de marina militară din Puntland. Un pescador yemenit a fost abordat şi prădat de piraţi, după care atacatorii l-au abandonat. Tot la începutul primăverii lui 2017, paza de coastă a detectat şase schifuri (bărci cu motor de dimensiuni medii, folosite şi de pescari în zona de coastă) care dădeau târcoale unui vas comercial. La bordul schifurilor se aflau indivizi înarmaţi cu arme de asalt şi dotaţi cu scări şi căngi de abordare. Echipajul a dat alarma şi posibilii atacatori au dispărut spre ţărm.

Primele explicaţii au pus asemenea acte banditeşti pe seama nemulţumirilor şi a îngrijorării localnicilor somalezi care şi-au văzut epuizate sursele de hrană din cauza pescuitului industrial abuziv şi ilegal al traulelor de mare capacitate din Coreea de Sud, Japonia şi Taiwan. Prezenţa pescadoarelor cu adevărate fabrici de prelucrare şi conservare a peştelui la bord lasă flămânzi mii de oameni care nu au altă sursă de hrană decât peştele oceanic. Evident că în aceste proteste ale somalezilor se află mult adevăr, marile corporaţii care recoltează în zonă având un comportament sălbatic, care provoacă depopularea dramatică a apelor teritoriale somaleze, cândva un paradis al coloniilor de ton şi de rechin. Dar exact aşa a început agresiunea piraţilor din Golful Aden împotriva navigaţiei comerciale pe marea internaţională după căderea regimului dictatorial al lui Siad Barre. Atunci, grupuri de „vigilantes" au blocat pescadoare şi cargouri sub aceeaşi acuzaţie de recoltare abuzivă şi pustiitoare a apelor somaleze, fără respectarea unor acorduri care, teoretic, ar fi trebuit să-i aducă Somaliei a zecea parte din captură sau contravaloarea ei în aceeaşi proporţie. În schimbul echipajelor luate ostatice, grupuri autoproclamate apărătoare ale rezervelor piscicole au pretins sume de câteva mii de dolari, ca amenzi pentru pescuitul interzis şi despăgubiri pentru pescarii localnici care nu mai aveau din ce să trăiască.

După 1994, infractori versaţi în operaţiuni de crimă maritimă organizată, cum era baronul local devenit celebru Mohamed Abdi Hassan, au pus la punct reţele de spionaj care furnizau date despre traseul celor mai productive capturi, de la intrarea navelor în Canalul de Suez şi până în porturile din vestul Indiei. Creierele unor carteluri cu cartierul general în Djibouti, Londra sau Zurich, adevăraţi businessmani de succes îmbrăcaţi în costume scumpe şi cu Rolex de aur la mână, au mobilizat o aşa-numită diaspora somaleză, care a intrat în afaceri cu avocaţi experimentaţi în negocierea răscumpărării navelor şi a echipajelor, cu agenţii de asigurări, pentru achitarea sumelor convenite în timpul discuţiilor, totul pentru sume uriaşe, totul cu sfidarea soartei marinarilor victime ale unor analfabeţi înarmaţi care mestecau *khat,* ostatici care trăiau sub spectrul morţii de azi pe mâine, luni în şir. Piraţii aşteptau cu degetul pe trăgaci să pice din cer milioanele de dolari (în cele mai multe cazuri banii răscumpărării erau paraşutaţi

în apropierea navelor sechestrate), iar companiile transportatorilor nu se grăbeau să plătească prea curând de teamă că atacatorii se puteau răzgândi şi ar fi putut cere mai mulţi bani dacă plata sumelor convenite era făcută cu „nerăbdare". Teofil Creţu, unul dintre cei aproape o sută de navigatori români luaţi ostatici de piraţi, povestea că în ziua limită pentru plata răscumpărării, şeful bandei care controla nava pe care se afla el i-a înşirat pe membrii echipajului pe punte şi i-a ameninţat că dacă nu primeşte banii îi împuşcă în patru ore. Aveau la dispoziţie acest răgaz ca să contacteze prin radio autorităţile sau familiile şi să grăbească plata. „Nu ai bani? Eşti sărac? Ai copii? Vinde-ţi copiii, dă-mi banii şi pleci acasă! " (Nicolae Melinescu, *Navigatorii români şi ameninţările pirateriei maritime*, Ars Docendi, Bucureşti, 2015) Răpitorii cereau nici mai mult nici mai puţin de patru milioane de dolari!

În timp ce atacatorii îşi jucau propria soartă undeva pe întinsul oceanului, pentru că nu toate tentativele lor se încheiau cu preluarea controlului unei nave comerciale, la ţărm se desfăşurau afaceri multiple, circulau sume imense şi se desfăşura un adevărat război între bande. De multe ori, vapoarele sechestrate erau păzite de piraţi nu de teama unor eventuale atacuri din partea forţelor internaţionale de combatere a jafului pe mare – aveau ca armă de şantaj lichidarea ostaticilor, ci în faţa unor eventuale tentative ale concurenţei de a prelua controlul asupra unei prăzi gata de a fi escrocată de sumele de răscumpărare. Episodul cel mai dramatic se consuma atunci când se apropia livrarea banilor, situaţie în care uzurpatorii foloseau adevărate armate ca să pună mâna pe „bani nemunciţi".

Pirateria somaleză a dezvoltat o adevărată industrie pe verticală, dar şi pe orizontală. Au apărut furnizori de servicii, şefi de clan care le închiriau îndrăzneţilor bărci cu motor/schifuri, arme uşoare, pistoale mitralieră, lansatoare de grenade reactive, muniţie, scări de abordare, hrană, apă, combustibil şi staţii de radio-emisie, totul la pachet pentru şase până la zece mii de dolari. (Daniel Sekulich, *Terror On the Sea,* St. Martin's Press, New York 2009) Abdiweli Ali Taar a dezvoltat un fel de companie de autorizare a pescuitului internaţional care elibera certificate false pentru pescadoarele venite din toată lumea, începând de la o sută de mii de dolari. S-a dovedit ulterior că ele nu aveau niciun efect legal, iar emitentul nu beneficia de autorizarea oficialităţilor, Somalia, stat eşuat, fiind atunci lipsită de un guvern central unitar şi de o autoritate calificată care să supravegheze licenţierea pescuitorilor. (Jay Bahadur, *Pirates of Somalia. Inside Their Hidden World,* Pantheon Books, New York, 2011)

Când ajungeau să acumuleze adevărate averi şi reuşeau să supravieţuiască luptelor fratricide sau atacurilor forţelor internaţionale, unii capi de bande se hotărau să plătească partea cuvenită seniorilor locali, oficialilor corupţi care tolerau sau chiar încurajau pirateria, intermediarilor care ţinuseră legătura cu armatorii, se pocăiau, se cuminţeau şi nu de puţine ori deveneau agenţi competenţi ai forţelor multinaţionale de combatere a pirateriei maritime în Golful Aden. Un individ cunoscut doar sub numele de Boyah susţinea în 2006 că a deturnat peste douăzeci de nave, isprăvi în schimbul cărora a acumulat o avere de invidiat (niciodată nu a dezvăluit valoarea ei), după care s-a alăturat iniţiativelor preşedintelui Abdirahman Farole de luptă împotriva pirateriei. Şi-a păstrat banii, vila luxoasă de la Garowe, Toyota Surf, nevestele şi concubinele şi şi-a câştigat influenţa şi respectul bătrânilor din clanul său. (Jay Bahadur, *ibidem*)

Nu prosperitatea penală a unuia ca Boyah a provocat îngrijorare: marii armatori le-au cerut guvernelor să intervină pentru că pierdeau profituri impresionante. Răscumpărarea era doar una dintre pagube, şi nu cea mai costisitoare. Sume enorme se duceau pe primele de asigurare a navelor şi a mărfurilor în zone de risc. O eventuală rută alternativă spre Oceanul Indian şi Extremul Orient pe la capul Bunei Speranţe mărea costul călătoriei cu încă o treime. Echiparea navelor cu sisteme de protecţie neletale, cum sunt tunurile subsonice şi sistemele de alarmare, costă mult şi necesită timp de staţionare în porturi sau şantiere navale. Între timp, atacurile s-au înmulţit, a crescut nivelul cererilor de răscumpărare, piraţii s-au organizat mai bine şi au prelungit îngrijorător perioadele de sechestrare. Guvernele interesate au reacţionat în ritmul birocraţiei oficiale, sperând iniţial că fenomenul o să moară de la sine. Ulterior, au obţinut câteva Rezoluţii ONU care au permis, între altele, şi urmărirea piraţilor în interiorul apelor teritoriale somaleze, iniţial interzisă, pentru că se încălca suveranitatea teoretică a Somaliei. NATO, U.E., ţări precum China, Rusia, Iran, Japonia au alcătuit o armada dotată cu nave de luptă de suprafaţă, submarine, avioane de cercetare, comandouri de elită de desant şi au pornit un război ambiţios şi costisitor cu câteva schifuri din fibro-textolit în care se înghesuiau şapte-opt indivizi înarmaţi cu AKM-uri şi hăituiţi de groaza că aveau să fie executaţi de către creditori dacă reveneau la ţărm cu mâna goală.

Prezenţa forţei maritime internaţionale de descurajare şi eliminare a pirateriei a avut ca prim efect împingerea atacurilor din zona de coastă spre larg, până la o mie de kilometri de la uscat, şi de extindere a lor spre sud până în dreptul Kenyei, al Tanzaniei şi chiar al Mozambicului. Un alt efect a fost răspândirea foştilor piraţi în interiorul Somaliei. Obişnuiţi cu mânuirea armelor uşoare, cu atacurile fulger şi cu primejdiile unor operaţiuni riscante, unii dintre ei au migrat şi au fost primiţi cu braţele deschise de către islamiştii extremişti din Al Shabaab, organizaţie teroristă afiliată la Al Qaeda.

Puseul din primul trimestru al lui 2017 de reluare a atacurilor pe mare, de mică amploare şi cu efecte aparent modeste, poate să fie un semnal de alarmă, pentru că aşa au debutat jafurile pe mare, sechestrarea echipajelor şi uciderea a cel puţin o mie de marinari civili în ofensiva de acum zece ani împotriva liberei circulaţii pe oceanul planetar. Şi în perioada pirateriei clasice din Atlantic şi Mediterana, în secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea, şi în manifestările sale contemporane, pirateria maritimă şi-a avut rădăcinile pe uscat, acolo unde societatea umană creşte, descreşte, prosperă sau suferă. Experienţa anilor de apogeu ai pirateriei din largul Somaliei a demonstrat că numai mobilizarea militară şi presiunea copleşitoare a consecinţelor situaţiei dezastruoase din interiorul ţării nu elimină disfuncţiile profunde provocatoare ale atacurilor pe marea internaţională. Rezolvări de durată care elimină cauzele şi nu numai efectele instabilităţii, ale haosului politic şi ale decăderii economice pot să trimită din nou pirateria maritimă în istoria zbuciumată a umanităţii.

La pas prin satul global

Catedrală creştină în Iran?

Ion PĂTRAŞCU

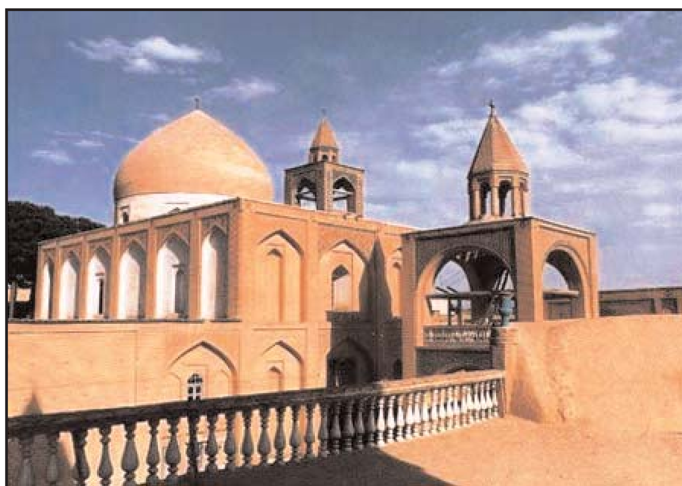
Pentru oamenii mai puţin avizaţi asupra realităţilor din Iran ar putea părea de neînchipuit existenţa unor lăcaşuri creştine într-o ţară islamică în proporţie de 98 la sută, care, în plus, a *beneficiat* decenii la rând de o imagine distorsionată pe multe meridiane ale Terrei. Eu am avut ocazia să vizitez o asemenea catedrală la Isfahan, unde, din secolul al XVII-lea, există *Biserica Vank* (catedrală, în limba armeană). Într-o lume predominant islamică, existenţa lăcaşurilor creştine şi a sinagogilor nu a intrat în legendă. De aceea, nici astăzi nu se spune că *a fost odată, ca niciodată*... ci *au fost dintotdeauna* o catedrală şi biserici creştine armeneşti. Este o situaţie pe deplin posibilă, într-o ţară tolerantă prin tradiţie, încă din perioada marilor regi ahemenizi, cu cinci secole î.Hr. Se ştie că, în timpul lui Darius I, Armenia era inclusă în marele său imperiu sub forma a două satrapii: *Armenia Major* din Est şi *Armenia Minor* din Vest. Cei care ajung în vechea capitală ahemenidă, Persepolis, îl vor distinge pe regele armean în convoiul de pe basoreliefuri, aducând şi el daruri lui Darius cel Mare, cu prilejul Anului Nou persan.

Din acele vremuri îndepărtate, istoria celor două popoare se împleteşte în mod armonios, fără întreruperi, până în zilele noastre. Conform unor statistici iraniene mai recente, în această ţară a coexistenţei şi toleranţei, cum o numesc armenii din Isfahan, s-ar afla cca 300.000 de creştini. Grupul creştinilor ortodocşi armeni este cel mai numeros (în jur de 50.000), având garantate nu doar lăcaşuri de cult proprii, şcoli, ziare, post de radio, centre cultural-sportive, dar şi un loc în Parlament. Diferenţa de religie nu i-a împiedicat pe armenii transmutaţi la Isfahan în zorii veacului al XVII-lea să trăiască în armonie cu majoritarii musulmani timp de peste patru sute de ani. De altfel, atunci când se vorbeşte de enigmaticul spaţiu creştin iranian se recunoaşte de fapt vitalitatea acestei credinţe în ţara perşilor, care a fost şi a rămas o componentă importantă a moştenirii religioase a Iranului. Să ne amintim că cel mai timpuriu contact al iranienilor cu creştinismul era realizat, cu două milenii în urmă, de cei trei magi (*înţelepţi* sau *regi-magi*), care au călătorit până la Nazaret pentru a duce daruri Pruncului Isus.

Oraşul Isfahan este, posibil, cel mai bun exemplu al convieţuirii persano-armene şi al făuririi unei istorii comune. La Catedrala Vank (în figură) am ascultat istoria fabuloasă a armenilor din Persia. În comunităţi mai mari sau mai mici, ei s-au aflat necontenit în anumite zone ale Persiei. Prin secolul al XIII-lea, ei erau semnalaţi de Marco Polo în Tabriz. Din analele istorice se ştie că în secolul al XIV-lea ei aveau deja două biserici ortodoxe, deşi arabii cuceriseră Persia încă din secolul al VII-lea. Mergând mai departe pe firul istoriei, ajungem la războaiele persano-otomane de la sfârşit de secol XVI şi începutul celui de al XVII-lea, când mase mari de armeni au plecat în bejenie spre locuri mai sigure, însă puţini au ajuns la destinaţiile dorite. Cu ei s-a întâmplat atunci ceea ce s-ar putea numi un preludiu al genocidului armenilor din Turcia, în anii 1915-1916. În acel context tragic, şahul Abbas I cel Mare a adus la Isfahan circa o sută sau o sută cinzeci de mii de armeni, pe care i-a instalat într-o zonă delimitată a viitorului oraş, dincolo de râul Zayanderud (*Râul vieţii*), acordându-le importante libertăţi şi privilegii. Aceşti dezrădăcinaţi veneau din regiunea Julfa, de la poalele Muntelui Ararat (unde mărturiile biblice plasează Arca lui Noe), după care şi-au numit şi cartierul lor din Isfahan: *Noua Julfă.* Spre admiraţia şi chiar uimirea străinilor, acest cartier armenesc este astăzi cel mai europenizat, mai elegant, dar şi cel mai scump din Isfahan.

Luminatul şah Abbas I a avut motive serioase atunci când a decretat ca ei să fie proprietarii pământului primit şi să-şi organizeze viaţa religioasă şi social-culturală conform propriilor tradiţii. Printre libertăţile generoase care le-au fost conferite am putea enumera: dreptul de a construi biserici şi de a organiza procesiuni religioase publice, de a-şi alege propriul primar şi chiar de a avea tribunale ale lor. Primarul avea şi sarcina de a colecta taxele, în aur, de la toţi bărbaţii adulţi. Lui i se încredinţase chiar un sigiliu regal, care să-i înlesnească trecerea peste unele bariere birocratice. Şi încă ceva, foarte semnificativ: armenii din acest cartier nu aveau îngrădiri la îmbrăcăminte şi nici, chiar, la producerea vinului, interzis de Coran. Singura condiţie era ca licoarea lui Bachus să fie consumată doar în cadrul comunităţii. Erau privilegii de care nu se bucurau alte minorităţi, făcându-i invidioşi chiar şi pe localnicii musulmani. Apoi, ei se mai bucurau şi de protecţia reginei mamă, la care ajungeau taxele de la negustorii armeni.

Şah Abbas I cunoştea bine *zestrea* economico-culturală cu care veniseră armenii la Isfahan şi conta mult pe ea în realizarea visului său de a ridica *un oraş cum altul nu mai era.* Din rândul lor au fost aleşi cei mai buni arhitecţi şi constructori care, prin talentul şi iscusinţa lor, au înălţat o capitală-monument,

numită în anii ei de glorie *Jumătate de lume*. Dacă am răsfoi astăzi un album al oraşului Isfahan, am constata că, în mare măsură, zestrea arhitectonică a oraşului, religioasă şi laică, este semnată de armeni. Cât despre abilităţile comerciale native ale armenilor, timpul a probat faptul că nu a fost întâmplător edictul prin care şahul le acorda monopolul comerţului internaţional cu mătase al Iranului. Ei dominau de mult timp reţele comerciale trascontinentale, care operau într-o zonă vastă între Marea Caspică, Marea Neagră şi Marea Mediterană. Având partea leului în comerţul Iranului cu mătasea, armenii controlau pe atunci peste 80 la sută din consumul de mătase al europenilor (estimat la 200-250 mii de kg anual). Zestrea culturală a armenilor nu era nici ea de neglijat. Ei au avut de timpuriu acces la unele tehnologii europene (prese tipografice, ceasuri etc.). Încă din anul 1638, în cartierul Julfa fusese instalată prima tipografie din Iran şi, aparent, din întregul Orient Mijlociu. Acolo au fost imprimate cele dintâi lexicoane, psaltiri, biblii şi alte cărţi sfinte. Una dintre acele biblii se păstrează astăzi la Muzeul J. Paul Getty din Los Angeles. Miniaturile cu ilustraţii din Vechiul şi Noul Testament conferă o valoare artistică deosebită acestei cărţi sfinte.

După acest scurt periplu istoric, să revenim la Catedrala Vank, de unde am pornit cu povestea noastră. Ea este lăcaşul sfânt al unora dintre primii creştini ai lumii, pentru că statul armean ar fi fost creştinat încă din anul 301 d.Hr., deci din perioada apostolică, fapt pentru care armenii aparţin de *Biserica Ortodoxă Apostolică Armeană.* Când au ajuns la Isfahan, prin anul 1605 sau 1606, prima lor grijă a fost să-şi construiască un lăcaş de cult. După aproape doi ani, era ridicată o primă mănăstire, cu o bisericuţă în interior, în care slujeau preoţii şi călugării veniţi cu exodul din Vechea Julfă. Au mai trecut 50 de ani şi apare Catedrala Vank, cu hramul *Sfintelor Surori,* ca simbol al unui nou început spiritual al armenilor, pe un sol primitor şi mănos persan. Timp de secole, ea a slujit drept centru religios, socio-cultural şi educaţional al comunităţii armene din întregul Iran. De ceva timp, opera de păstorit a comunităţii armene este împărţită cu *Catedrala Sarkis* (1964-1970) din Teheran.

Deşi sunt familiarizat cu lăcaşurile de cult ortodoxe, la Catedrala Vank am rămas fără cuvinte. Acolo, mi-au atras atenţia unele elemente specifice de arhitectură persană, printre care şi zidul ca de cetate care înconjoară întregul complex al Catedralei. În aceeaşi notă persană se prezintă şi interiorul spectaculos, decorat de sus şi până jos cu picturi şi miniaturi, reprezentând scene biblice cu îngeri şi apostoli. Nu lipsesc nici statuile aurite. Apoi, cupola centrală, prelungită cu o absidă octogonală, prezintă influenţe evidente de arhitectură a moscheilor din oraş. Acelaşi lucru se poate spune şi despre decoraţiunile exterioare ale cupolei, unde predomină culorile albastru şi auriu. Interiorul cupolei este acoperit în întregime de scena biblică a creaţiei şi de cea a izgonirii lui Adam din Rai. Aceasta din urmă apare ca urmare a unei legende locale, după care oraşul Isfahan a fost clădit pe locul unde a căzut Adam din Rai, atunci când a fost izgonit de îngerul cu sabia de foc.

În curtea Catedralei m-am oprit la monumentul închinat victimelor genocidului din Turcia (1915-1916), în care au pierit un milion şi două sute de mii de armeni. S-a întâmplat să poposesc acolo în anul centenarului acestei tragedii. În continuare, am trecut pe lângă clopotniţa care acoperă unele morminte creştine şi am ajuns la Muzeul Catedralei – un adevărat tezaur de istorie şi spiritualitate al armenilor din Isfahan. Acolo se află edictele şahului Abbas I şi ale urmaşilor săi, care asigurau protejarea armenilor, alături de potire şi alte obiecte sacre, costume de epocă, tapiserii, picturi, broderii şi multe alte lucruri de valoare ale comunităţii armene. Tot acolo se găseşte şi acea tiparniţă veche din anul 1638, precum şi prima carte tipărită în Iran. Apoi, la biblioteca din incinta complexului am admirat câteva dintre cele 764 de manuscrise, care se constituie într-una dintre cele mai bogate şi mai valoroase colecţii de manuscrise armeneşti din lume. O bună parte din valoarea acestora provine de la minunatele miniaturi, ieşite de sub penelul pictorilor armeni din Julfa.

Catedrala Vank făcea parte din cele peste 20 de lăcaşuri ortodoxe din Julfa, dintre care numai o mică parte mai funcţionează, datorită restrângerii treptate a comunităţii armene. Tot din spaţiul iranian, să amintim şi de biserica ortodoxă armenească din Şiraz (sec. al XVII-lea), cu o interesantă simetrie a decoraţiunilor: elementele florale de pe tavan erau reproduse identic pe covoarele de pe podele. Astăzi, în lipsa covoarelor, a dispărut şi simetria. Dar să nu uităm de prima biserică creştină din lume (în localitatea Maku, de pe teritoriul actual al Iranului), ridicată de Sfântul Thaddeus, venerat de armeni drept apostol şi unul dintre primii martiri. Este vorba de *Kara Kelisa* sau *Qara Kellisa* (Biserica Neagră), aflată într-o zonă deşertică, în care se slujeşte doar o singură dată pe an (luna iunie). Atunci şi acolo, pelerini armeni din tot Iranul îşi instalează o tabără pentru trei zile.

Prezenţa de peste 25 de secole a armenilor în spaţiul persano-iranian se regăseşte din plin în istoria şi cultura ţării de adopţie. Am văzut că, în oraşul Isfahan, armenii semnează unele dintre cele mai valoroase monumente. Din minţile şi mâinile arhitecţilor şi constructorilor armeni au ieşit palate, poduri, grădini, dar şi monumente de cult precum bisericile ortodoxe ale armenilor şi moscheile credincioşilor majoritari. Acest lucru nu s-a întâmplat doar în Isfahan, ci şi în alte mari centre iraniene. Apoi, arhitecţii şi constructorii armeni, fie ei pietrari sau sculptori, erau de găsit şi pe şantierele marilor moschei din Istanbul, care au adus faima capitalei Imperiului Otoman. Pentru noi, este interesant că acolo, la Istanbul, s-a înfiripat o prietenie şi o valoroasă colaborare valaho-armeană.

Din surse documentare argeşene, aflăm că Neagoe Basarab din Ţara Românească, aflat la studii în Istanbul, a fost împuternicit de sultanul Baiazid II cu supravegherea construcţiei unei moschei. Pe acel şantier era arhitect şi constructor-şef armeanul (după unele opinii) Manoli din Niaesia. La revenirea acasă, Neagoe Basarab îl ia şi pe Manole, căruia îi încredinţează visul său măreţ de a ridica o *Mănăstire cum n-a mai fost alta.* Noi, astăzi, pe acest Manole îl aflăm din minunata legendă a Meşterului Manole sau a Mănăstirii Curtea de Argeş, printre cei *Nouă meşteri mari,/ Calfe şi zidari/ Cu Manole zece,/ Care-i şi întrece.*

→

G. Călinescu și epigrama (I)

Elis RÂPEANU

George Călinescu (1899-1965) este considerat cel mai mare critic și istoric literar român, supranumit *Divinul,* cea mai de seamă realizarea a sa, în acest domeniu, fiind *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (ediția I 1941, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, ediția a II-a, 1982, Ed. Minerva).

Despre condiția epigramei în literatura română și, într-un fel, la marginalizarea ei, cel mai mult a cântărit opinia acestui critic și istoric literar, care nu i-a acordat multă atenție în lucrarea monumentală la care ne referim. Și, în general, rândurile ocazionale scrise despre epigramă, anumite afirmații, au fost preluate fără contextul respectiv. Astfel, i se atribuie aprecierea negativă, devenită tabu, perpetuându-se afirmația *epigrama e un strănut literar.* Interesante sunt multe aspecte privind acestă judecată „fără drept de apel“ și încercăm ca, măcar în parte, să elucidăm *butada* care implică mai multe aspecte. Ideea că această specie literară nu merită atenție s-a împământenit după apariția antologiei lui Crevedia și a lui Calotescu-Neicu, în 1933, și a revistei *Epigrama*, dar, mai ales, după 1940, când se vorbea de o molimă numită *epigramită* în anii '30-'40 (care, din păcate, bântuie și azi). La această boală care-i lovise pe români se referă și Șt. Baciu în volumul *Praful de pe tobă* (Honolulu, 1980, p. 517):

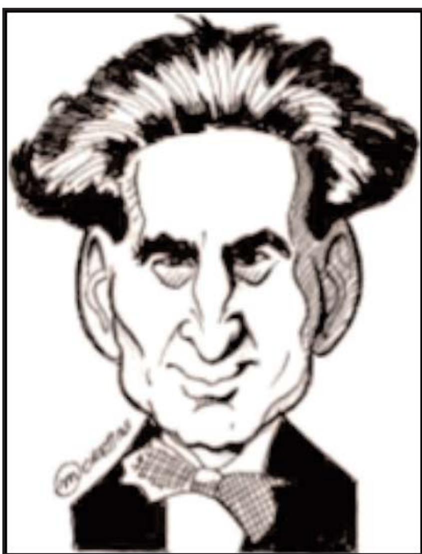
„Boala, pentru că la o anumită epocă lucrul devenise o adevărată molimă, a început cu Cincinat Pavelescu, care «ridicase epigrama la rangul unui gen literar», cum spusese nu mai știu cine, după ce fusese cultivată cu succes de autori ca D. Teleor, George Ranetti și Toma Florescu. Românul, înainte de a se fi născut poet, părea a fi epigramist: un volum de epigrame după altul apărea în vitrinele librăriilor și N. Crevedia organizase o antologie în care strânsese tot ce i se părea mai reprezentativ în «genul scurt». În fiecare colț de pagină de ziar sau revistă erau adăpostite epigrame, mai mult sau mai puțin reușite, și redacțiile revistelor erau luate cu asalt de plicuri conținând zeci și sute de epigrame sosite «din toate unghiurile zării». La un moment dat, se alcătuise o «Asociație a Epigramiștilor» cu sediu, statute și cotizații, și Virgiliu Slăvescu publica revista *Epigrama,* dedicată exclusiv catrenului, pe care Cincinat îl definise ca

o morală cu concluzia în rime
care dacă nu e bună
are-o scuză în lungime.

De fapt, cele mai multe epigrame care se «produceau» erau atât de proaste, atât de lipsite de spirit, încât puteau fi luate mai degrabă drept răvașe de plăcintă și nici atât.“

Abundența epigramei pe piața literară nu scapă nici străinilor care ne vizitează țara, uimiți de faptul că se produce o înflorire a acestei specii, care nu se mai întâlnește la alte popoare cu tradiție în domeniu. În numărul anterior al revistei l-am amintit în acest sens pe N. Porsena, care, la rândul lui, îl citează pe filosoful german Herman von Keyserling.

Revista *Epigrama* grupa în jurul ei tot ce se socotea epigramă în câmpul literelor românești. Era perioada în care, pentru a-și menține apariția, revista găzduia tot felul de *improvizații în patru versuri, răfuieli, atacuri ad hominem,* încălcând orice regulă prozodică – cum spune și Șt. Baciu – fapt care a contribuit în mare măsură la concluzia defavorabilă din partea lui G. Călinescu. Era perioada în care scria *Istoria literaturii române.* Impresia dezagreabilă pe care i-au creat-o multe dintre producțiile literare publicate sub denumirea de epigrame, precum și popularitatea pe care o crea Cincinat epigramei în cercurile în care juca rolul veșnicului sărbătorit, dar și alte mecanisme interioare greu de descifrat, îl determină să afirme că *epigrama este un strănut.* L-au nemulțumit, poate, și imperfecțiunile prozodice față de care manifesta intransigență. *Versificația* – spunea el – *nu este altceva decât definiția poeziei, indiciul unei largi sensibilități, nu e o formă, ci conținutul însuși, ritualul liric – marii poeți au avut întotdeauna sonul la sine, verbalitatea pură.* „Cum s-ar fi putut împăca G. Călinescu – se întreabă Mircea Trifu (în eseul *Epigrama-i un strănut?* prezentat la Clubul Epigramiștilor Cincinat Pavelescu, 4 dec. 1984) – cu acele catrene șchioape care dominau lumea epigramei, mai ales când și conținutul lor era plat? De aici și refuzul lui de a-i considera pe epigramiștii momentului și nu numai pe cei ai momentului drept poeți, deși epigrama era considerată una din speciile poeziei și existau și atunci epigramiști de valoare“. Nici alți critici literari nu au acordat atenție epigramei: fie au ignorat-o, fie au considerat-o improvizație sau „umor căznit“. Numai Șerban Cioculescu afirma, la apariția *Antologiei,* că epigrama e „jocul în care inteligența mustește ca șampania“. Atunci el a fost o voce singulară, care nu se putea ridica deasupra criticului G. Călinescu care considera că epigrama n-are legătură cu literatura: „Acest gen înflorește la banchetele politice, în anumite corpuri sociale, unde, la un moment dat, se simte nevoia unei destinderi.“ În ceea ce-i privește pe epigramiști, Călinescu susține că aceștia nu se recrutează dintre scriitori, dintre oameni cu talent deosebit ori cu o cultură remarcabilă. Cât de greu e să clintești o afirmație a unui critic de talia lui G. Călinescu s-au convins epigramiștii de fiecare dată când au încercat să aducă argumente care să combată această apreciere. Nici numele scriitorilor români și străini – de notorietate – care au practicat sau au apreciat epigrama *nu s-au constituit în argumente pentru neiubitorii genului:* scânteietorul Marțial care a oglindit în cele peste 1.500 de epigrame o epocă întreagă, Lope de Vega, Calderón de la Barca, Quevedo, Marino, Clément Marot, Racine, Voltaire, Lessing, Schiller, Hegel, Goethe, Pușkin, Caragiale, Eminescu ș.a. sunt nume care ne scutesc de orice comentariu privind talentul, nivelul cultural sau calitatea lor de scriitori.

Epigramiștii au luat, totuși, atitudine împotriva „strănutului“ lui Călinescu și, în mai 1939, când criticul lucra intens la *Istoria literaturii române de la origini până în prezent,* l-au atacat cu armele lor în revista *Epigrama*, care lansase concursul cu tema „Epigrama-i un strănut?“ În cuvinte puține, Virgiliu Slăvescu încearcă să repună epigrama în „drepturile“ ei: „Epigrama, prin însăși substanța ei, este clasică. Înrudită cu sonetul prin anumite exigențe formale, ea rămâne una din cele mai dificile și mai meritorii realizări spirituale. Pe de altă parte, privită sub aspectul ei concis, lapidar, ea poate fi considerată ca un echivalent, în poezia satirică, al maximelor filosofice. De unde și caracterul de profundă gândire al unora din catrenele cunoscute până astăzi.“ Autorul acestor rânduri, sesizând direcția nouă a poeziei care se înnoiește sincronizându-se cu Apusul, precizează: „Să ne mai mirăm atunci că poeții și criticii moderni, în lupta lor împotriva vechilor tipare, au căutat să excludă epigrama din rândurile genurilor literare? Evident, nu. Se cere, pentru această artă a catrenului satiric, să ai ceva de spus. Găunoasa fanfară verbală a unora din poeții de astăzi rămâne stearpă în fața realizărilor de adevărată artă. Singurul patrimoniu artistic al acestora rămâne părerea superlativă a d-lui Călinescu care îi cultivă în dauna altor genuri inaccesibile competenței sau înțelegerii sale.“ (*Epigrama*, anul I, nr. 6, mai 1939, p. 16). După cum vedem, Slăvescu îl atacă fără menajamente pe cel care încă nu avea faima pe care și-a câștigat-o mai târziu – atât ca scriitor, cât și ca istoric literar și critic. În continuare, Slăvescu devine aproape batjocoritor, neiertându-l pe Călinescu pentru o mișcare greșită pe care a făcut-o, anume, publicarea în *Jurnalul Literar,* „în care apare din când în când câte o epigramă… proastă“, a unei epigrame semnate Toto, care contraface altă epigramă apărută în numărul anterior al revistei *Epigrama.* Aceasta ar fi, după Slăvescu, o dovadă că s-ar putea înșela în privința d-lui Călinescu care „s-ar putea să plastroneze numai și să nu meargă chiar atât de departe cu dezgustul pentru epigramă |...|; după apariția numărului 5 al revistei noastre, *Jurnalul Literar* a publicat următoarea scrisoare epigramatică:

Domnule Dilectol,
Vă log a publica cele de mai jos
Levista Epigrama a făcut
Concurs să dovedească
Că epigrama nu-i stlănut,
Ci tuse măgălească.“

Comentariul lui Slăvescu este neiertător: „Domnul Toto, acest proaspăt colaborator al *Jurnalului Literar,* nu pare să fie un copil bătrân pe care îl preocupă arzătoarele probleme literare. Ci, mai curând un bătrân căzut în doaga copilăriei, care, din cauza căderii dinților, a sclerozei și a ramolismentului avansat, se exprimă cu oarecare greutate. Ne întărește în această convingere și faptul că epigramistul d-lui Călinescu suferă de cleptomanie literară, boală a vârstei mature. Într-adevăr, «epigrama» d-lui Toto a mai apărut odată, sub altă formă, în revista *Epigrama* nr. 4 de la 15 martie, sub semnătura lui Virgiliu Slăvescu. O reproducem pentru lămurirea bineinformatului d-sale patron: *«Epigrama e un strănut» George Călinescu dixit;*

«E un strănut», ai spus tu peremptoriu
Un guturai, un lucru derizoriu…
Dar proza ta de-ar fi s-o definească,
E o curată tuse măgărească.

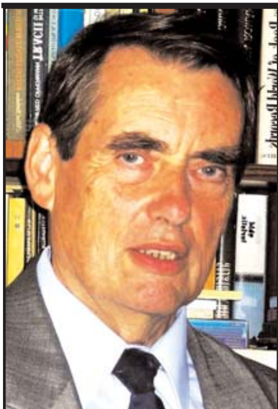
Îi oferim d-lui G. Călinescu prilejul să-și verifice și, eventual, să-și rectifice sentințele.“

El este creditat cu proiectarea și realizarea (1512-1517) celui mai somptuos lăcaș de cult al Răsăritului Ortodox din perioada post-bizantină, sau *una dintre minunile lumii,* cum o numea arhidiaconul Paul de Alep în Jurnalul său de călătorie (sec. XVII). Aici, mai mult decât la alte edificii, este pregnantă tema sacrificiului suprem, unul dintre miturile esențiale ale popoarelor de la Sud și de la Nord de Dunăre. În final, Mănăstirea noastră a fost ridicată printr-un sacrificiu valaho-persan. Este știut că soția sa, Ana (soră vitregă sau *de lapte* a lui Neagoe Basarab), a fost sacrificată de Manole pentru ca ceea ce ei construiau ziua să nu se mai năruie noaptea. Cu acest sacrificiu suprem, Manole făcea *Mănăstire naltă/ Cum n-a mai fost altă.* Manole auzea gemetele din ce în ce mai stinse ale Anei, însă nu înceta să ridice și cele două turle de deasupra pronaosului, răsucite din exterior spre interior și de jos în sus, care simbolizau ascensiunea, prin sacrificiu, a Anei și a pruncului nenăscut spre Cer.

În final, s-a sacrificat și Manole, în chip de Icar persano-valah, cu aripi de șindrilă și nu de ceară. Pe locul unde el a căzut a țâșnit *izvorul* (sau *lacrimile*) lui Manole, secat și el. Astăzi, noi ne stingem setea și aducem mulțumiri meșterului Manole la fântâna aflată la circa o sută de metri de Mănăstire, fântână ridicată la începutul secolului al XIX-lea. Astfel, Ana, pruncul și Manole au intrat prin moarte în eternitate. Ei nu pot fi uitați pentru că îi regăsim de fiecare dată în cele peste 200 de variante ale *Legendei Meșterului Manole.* Îi regăsim și în drama *Meșterul Manole* a lui Lucian Blaga. Îi regăsim, desigur, în ornamentele exterioare ale Mănăstirii, de inspirație armeano-georgiano-persană. Meșterul pietrar care le-a realizat făcuse și el ucenicia la Istanbul, pe lângă un pietrar armean. Și, așa, la Curtea de Argeș aflăm mărturii ale unor legături culturale româno-persane datând din îndepărtatul veac al XVI-lea.

Orizont SF

Evoluția convergentă

Dan D. FARCAȘ

În articolul din luna trecută, vorbeam despre „hipercivilizații”, ipotetice insule cosmice de inteligență și conștiință, care ar putea fi cu sute de milioane de ani mai avansate decât noi. Și, ținând cont că ele ar fi fost la nivelul nostru încă de pe când „strămoșii” noștri nu erau nici măcar viermișori, ne întrebam cum ar putea arăta azi locuitorii lor.

Literatura SF a produs o adevărată „licitație” încercând să imagineze cele mai năstrușnice înfățișări ale extratereștrilor, de la ființe de siliciu la planete gânditoare, trecând printr-o întinsă menajerie de nevertebrate scârboase, supradimensionate și greu de ucis (viermi, gândaci, caracatițe etc.). Dar, pe măsură ce s-au adunat mai multe date, opiniile specialiștilor au devenit din ce în ce mai sceptice, înclinând tot mai mult către ideea că ființele inteligente din alte colțuri ale Universului ar trebui să ne semene fizic.

Într-o carte apărută în iunie 2015, intitulată *Runes of Evolution,* profesorul Simon Conway Morris, paleontolog de la Universitatea Cambridge, argumentează că viața de pe alte planete, cele care seamănă cu Pământul, ar trebui să urmeze căi de dezvoltare similare cu cele de pe planeta noastră. El susține că viața urmează probabil regulile teoriei cunoscută sub numele de *evoluție convergentă,* care se bazează pe observarea faptului că, pe Pământ, există specii – care se înrudesc foarte de departe și care au evoluat în mod independent – dar care au dezvoltat totuși trăsături, caracteristici și atribute fizice similare pentru a rezolva probleme similare cu care s-au confruntat în mediul lor. Un exemplu în acest sens este ochiul. S-a constatat că acest organ a evoluat, în istoria Pământului, la mai mult de 50 de animale extrem de diferite, în mod independent, ajungând în final să aibă totuși, la toți, aceeași structură, cea optimă.

Profesorul Conway Morris este cel mai bine cunoscut, în mediile academice, pentru studiul său privind „explozia” formelor de viață din era Cambriană. Atunci, în urmă cu 542 milioane de ani, s-a declanșat o diversificare bruscă, fără precedent, a evoluției vieții complexe pe Pământ, apărând – într-o perioadă surprinzător de scurtă – strămoșii majorității speciilor de animale cunoscute azi.

Conway Morris susține că „evoluția convergentă” a guvernat fiecare aspect al dezvoltării vieții pe Pământ. El spune că, odată ce viața a apărut într-un loc, vor apărea, tot acolo, în mod inevitabil, la momentul potrivit, proteinele, ochii, membrele, inteligența, mâna cu degete opozabile ș.a.m.d. „Dacă este așa, înseamnă că reprezentarea extratereștrilor cu formă umană, așa cum apar ei în unele seriale populare SF, cum ar fi *Star Wars* ori *Star Trek*, nu poate fi departe de adevăr.”

„De multe ori, cei care cercetează fenomenul de convergență obțin rezultate însoțite de exclamații de surpriză, rezultate descrise ca stranii, remarcabile și uimitoare... De fapt, așa se petrece peste tot, ceea ce este un indiciu remarcabil că evoluția este departe de a fi un proces aleator... Iar în cazul în care rezultatele evoluției biologice sunt, cel puțin în linii mari, previzibile, atunci ceea ce este valabil pe Pământ va fi valabil peste tot în Calea Lactee, si nu numai.”

În cartea sa, profesorul Morris argumentează că – spre deosebire de ipoteticii monștrii extratereștri, cum ar fi cei descriși în filmul *Alien* – formele complexe de viață care se dezvoltă pe alte planete ar putea avea o înfățișare foarte asemănătoare cu creaturile pe care le vedem în jurul nostru, având aceleași tipuri de membre, capete și alte organe. Profesorul mai adaugă că pe orice planetă asemănătoare Pământului ar trebui să se dezvolte, în același mod, prădători, cum ar fi rechini, plante carnivore, mangrove, ciuperci, ca și multe altele.

O consecință interesantă a acestui mecanism, argumentează Conway Morris, este că, pe planetele de tipul Pământului, nu doar apariția vieții, ci și membrele, creierul și dezvoltarea inteligenței ar trebui, în mod similar, să fie „aproape garantate”. Trăsături ale inteligenței umane au evoluat și la alte specii – de pildă, caracatițele și unele păsări prezintă o înclinație spre jocuri sociale – iar acest lucru, așa cum sugerează cartea, indică faptul că inteligența este o consecință inevitabilă a evoluției, care va caracteriza deci și extratereștrii.

Profesorul Conway Morris mai spune, în noua sa carte, că astronomii descoperă un număr tot mai mare de planete asemănătoare Pământului, dar, în mod surprinzător, nu au găsit încă niciun semn de viață inteligentă extraterestră. El scrie astfel: „Aș spune că, în orice zonă locuibilă, care nu ajunge să fiarbă ori să se congeleze, după un timp, viața inteligentă trebuie să apară, pentru că inteligența este un fenomen convergent. Se poate spune, aproape cu certitudine, că șansa ca să apară acolo ceva analog cu evoluția umană este rezonabil de mare... Și, având în vedere numărul potențial de planete pe care le cunoaștem acum, există motive serioase pentru a ne gândi că, și dacă șansa ar fi favorabilă doar într-un caz din o sută, există, răspândite în jurul nostru, foarte multe inteligențe, care pot fi similare cu noi.”

Numai că... toate observațiile profesorului Conway Morris se referă doar la evoluția *până la noi,* argumentând că reprezentanții unei specii inteligente din Cosmos, ajunși în stadiul de „civilizație tehnologică”, vor avea aproximativ înfățișarea noastră: două mâini, două picioare, un cap conținând creier, ochi, gură etc. Evoluția însă nu doar că nu se poate opri aici, dar, din acest moment, de la mecanismele lente ale hazardului și ale selecției naturale, ștacheta va fi preluată de modificările artificiale produse prin tehnologii avansate, între care vor fi și unele la care azi încă nici nu ne putem gândi.

Marea problemă este, deci, unde va duce această evoluție *de aici încolo,* peste alte sute de milioane de ani. Poate atunci urmașii noștri vor fi devenit ființe construite din „energie pură”, cum ar fi lumina. Acest soi de ființe ipotetice nu s-ar putea mișca mai încet decât lumina, timpul lor fiind astfel totalmente diferit de al nostru. Sau ar putea deveni ființe spirituale de o natură și mai subtilă. Și, dacă este așa, n-ar fi imposibil nici ca lumea noastră materială să fie de fapt doar un soi de imensă realitate virtuală (cu un pixel egal cu o cuantă) creată de aceste ființe... Am putea specula în continuare îndelung, dar mai mult ca sigur fără vreo șansă de a descoperi adevăratul răspuns.

Așadar, nu ar fi imposibil ca reprezentanții unei hipercivilizații să fie chiar acum, aici, lângă noi, imateriali și invizibili, fără ca noi să ne dăm seama. Iar dacă s-ar manifesta, am lua acțiunile lor drept magie... desigur, cu condiția să ne credem ochilor...

(Va urma)

Despre marele critic care, probabil, tratează nediferențiat întreaga producție epigramatică drept o improvizație de petreceri, flecușteț etc., Tudor Nedelcea notează în *Epigrama* nr. 59/2012: „S-au iscat multe discuții pe marginea încadrării în literatură a epigramei. Recenzând *Antologia epigramei românești,* întocmită de A.C. Calotescu-Neicu și N. Crevedia, celebrul critic și istoric literar G. Călinescu consideră că epigrama nu poate fi încadrată în literatură. Îi răspunde Șt. Ivanovici-Terențiu în revista *Epigrama* (4/1940) cu articolul *Este epigrama un gen literar?* Și discuțiile au continuat și continuă pe această temă, deși semnatari de epigrame sunt nume celebre. Din punctul meu de vedere, *epigrama este o specie literară* cu trecut, prezent și, fără îndoială, viitor.“

Interesant este și faptul că G. Călinescu nu e indiferent la „zvâcnirile“ epigramatice ale limbajului: pentru a-și exprima punctul de vedere, folosește cea mai expresivă „formulă“ epigramatică, *strănut al literaturii.* De fapt, puțină lume știe că butada care a făcut carieră a aparținut, inițial, unui epigramist: cel care a spus aceste cuvinte a fost Mircea Pavelescu și apoi i-au fost atribuite lui G. Călinescu, care și le-a însușit, fiind pe gândul său. Acest lucru îl aflăm dintr-un interviu realizat în 1973, de Gabriel Teodorescu – epigramist, secretar literar al Teatrului de Păpuși „Țăndărică“, publicat în *Almanahul Luceafărul.* La întrebarea: „Ce părere aveți despre afirmația criticului G. Călinescu că epigrama este un strănut literar?“ Mircea Pavelescu răspunde: „Am o părere foarte bună că nu Călinescu a făcut această afirmație, ci eu, care i-am atribuit-o lui Călinescu. Virgil Slăvescu, directorul revistei *Epigrama*, indus în eroare de mine, a popularizat-o, propunând-o ca *temă la un concurs de epigrame.* Călinescu n-a protestat la această mistificare pentru că, probabil, nu era departe de vederile lui.“

Premiul concursului pe această temă este luat de M. Fintea, al cărui nume n-a devenit notoriu în epigramistica românească, cu o epigramă de substanță, având un titlu cu puternic sens satiric lămuritor: *Criticii G. Călinescu și Boileau sunt în dezacord asupra valorii epigramei, ca gen literar:*

N-a fost Boileau un critic de prestanța-i
Și n-o fi epigrama „un bon mot“
Dar epigramă și strănut? Distanța-i
Ca de la Călinescu la Boileau.

Foarte reușită este și următoarea epigramă (de G. Nicol):

O epigramă-i un strănut –
Strănutu-nseamnă sănătate
Dar domnul critic n-a știut:
Strănută numai cine poate.

Merită citate și alte epigrame publicate, cu acest prilej, în *Epigrama* nr. 6/mai 1939.

M. Marin:

Zace-aici G. Călinescu,
Critic foarte cunoscut
N-a murit de moarte bună
A murit de un strănut.

Grigore Țepeș:

Călinescu la tot pasul,
Plânge-ntruna pe tăcute
Pentru că-l mănâncă nasul
Și nu poate să strănute!

M. Petrescu-Brâncoveni:

Cum adică? Cincinat
Fost-a doar un biet gripat?
Zi-i orice, căci știm, amice,
Vulpea, când n-ajunge, zice…

F. Lobodă:

Ca un răspuns, colegii mei
Prin mine își ridică glasul:
Da, epigrama – dacă vrei –
E un strănut… ce taie nasul!

Când în revista „Epigrama“
Cu toții-om strănuta în bloc,
Vei fi silit – aici e drama –
Tu singur să ne spui „Noroc!“

(Va urma)

Alte inteligențe

Mircea BĂDUȚ

La sfârșitul lunii mai 2013, NASA anunța că e posibil să piardă telescopul spațial Kepler. Și aceasta la o lună după ce anunțase descoperirea – cu ajutorul aceluiași Kepler – a încă unui grup de planete asemănătoare Pământului, în constelația Lyra (aflată la 1.200 ani-lumină depărtare de noi). Cauza problemei? Defecțiune la aparatura de repoziționare. (De pe orbita sa heliocentrică, telescopul a avut parte de o priveliște deosebită asupra galaxiei, însă, aflându-se la 64 de milioane de kilometri depărtare de noi, nu poate beneficia de o misiune de salvare.) Totuși, Kepler și-a făcut pe deplin treaba: în cei patru-cinci ani de serviciu a descoperit aproape o mie de (exo)planete. Dotat fiind cu echipamente fotometrice de înaltă precizie, telescopul a trimis spre Terra o cantitate substanțială de informații.

Un aspectul unic al telescopului „cosmonaut” a fost misiunea lui: de a descoperi planete similare Pământului. Pe lângă dotarea tehnică… standard (să zicem așa!), Kepler a fost proiectat să exploateze un anume artificiu optic – evaluarea luminii stelei centrale în timpul „eclipsării” ei de către planeta candidată, cu scopul de a descoperi acele planete de mărime adecvată (*Earth-sized*) și aflate la o distanță de steaua lor sistemică tocmai potrivită pentru acomodarea apei lichide. (Vedeți și conceptul ESI – *Earth Similarity Index.*)

De la xeno-viață la meta-viață. Aceasta a fost intriga, ideea care a coagulat o serie de fluide gânduri...

E firesc cumva reflexul omenirii de a căuta alte forme de viață în cosmos. (Peste câteva decenii/secole vom cerceta acolo și pentru a găsi resurse, ori spații de locuit, dar asta-i altă poveste.) Iar în sensul acesta (xeno-biologic, sau chiar xeno-sociologic) putem specula destul de... nelimitat.

La fel de firească (și de scuzabilă) se arată și presupunerea că viața este legată de prezența apei. Da, suntem condiționați de propria natură, și nu ne e ușor să gândim în afara ei. Iar când (ori dacă) apare întrebarea opozită (ar putea exista și viață „anorganică”?), atunci avem nevoie de un plus de efort imaginativ pentru a construi ipoteze.

(Nu trebuie să fie obligatoriu imaginația individuală, că doar de-aia avem, ajunși cu specia la acest nivel de dezvoltare, limbaj, comunicare, cercetători de S și scriitori de SF! Numai fiind mulți – ca mulțime nu neapărat sincronă, ci doar concertată psiho-social – constituim o Putere gânditoare!)

Iar apoi ipotezele se vor construi cu alte provocări. Și, foarte probabil, una dintre întrebările emergente va revela, prin sublimare, conceptul de... hiperviață, ori de metaviață: adică inteligența. Un superprodus al vieții, o expresie ultimă a vieții superior organizate. (Ultimă, credem noi, în veacurile acestea...)

Dincolo de inteligența preconcepută. Inteligențe post-concepte. E normal (după cele câteva milenii de habitare conștientă) să credem că inteligența este apanajul exclusiv al vieții organice. Iar când/dacă apar întrebări care forțează limitele acestei habitudini reflexive, atunci – pentru a construi filosofic – ne străduim a defini *ce înseamnă de fapt inteligența,* ori *cum se constituie gândirea.* Și probabil vom pleca tot de la modelul bio-electro-chimic: anumite substanțe organice excită ionizant membrane de celule neuronale concatenate spre a transmite și procesa date – proces simplu, dar care, prin cvasi-infinite acumulări și concertări, asamblează manifestări inteligente.

Înțelegem în primul rând că este vorba de o mulțime imensă de microprocese și, pe deasupra, foarte complex interconectate. Asimilând acest postulat (cu asumate riscuri pe termen lung), ne putem gândi la următoarea întrebare logică: ar fi posibil ca alte materiale (altele decât cele biologice) să se constituie în complexe cu o astfel de magnitudine necesară? Probabil că, într-un exces de generozitate, vom accepta răspunsul pozitiv de principiu. Am putea presupune, de exemplu, că mineralele ar fi capabile să ajungă acolo în condiții deosebite, constituind deci substrat potențial pentru inteligență.

Apoi, nu cumva recidivăm limitându-ne la domeniul material? Dacă entitatea-suport pentru inteligență (sau pentru viață, ca să facem un mic dar important recurs la originea poveștii) nu este una materială, ci de factură energetică? În zona aceasta, după doar un secol de exploatare intensă a energiei, poate că ar mai fi loc pentru descoperiri, pentru idei noi. Am fi oarecum dispuși să credem că poate exista o inteligență electromagnetică: același secol de experimente parcă deja ne confirmă că undele pot fi modulate și compuse în formațiuni dinamice și complexe. Neplăcut (din aceeași perspectivă antropocentristă) rămâne faptul că o asemenea inteligență n-ar fi ușor de compatibilizat cu a noastră.

Apropo: în tentativa aceasta de a „exo-filosofa” asupra inteligenței am fi tentați să luăm ca model pentru definirea conceptului de inteligență și actualele calculatoare electronice (uneori chiar constituind ele pseudopoli numiți... inteligență artificială). Deși analogiile par a funcționa, parcă le-aș ocoli deocamdată...

Dincoace de xeno-inteligență. Apoi, cumva dintr-o postură mai de *avocat-al-diavolului* la masa aceasta virtuală de interesante discuții speculative, aș para cu o întrebare afurisită: dacă tot acceptăm ideea de inteligență diferită de a noastră (cu care am putea sau nu să intrăm în relație), de ce nu am căuta-o chiar pe Pământ? Fie ea organică, minerală sau energetică.

Și (chestiunea continuă), de fapt, cum am putea revela (sau afla despre) existența unei alte inteligențe cohabitante? Cu ce metode am putea-o identifica, evalua, ori certifica? Criteriile noastre nu-s cumva aprioric limitative? Le-am cataloga ca inteligențe numai dacă trăiesc în societăți organizate foarte funcțional (precum furnicile ori albinele)? Sau prin faptul că au limbaj articulat? Ori prin prisma vreunei potențe psihice cheie (precum empatia, sau conștiența de sine – cum s-a demonstrat la elefanți, cetacee ori primate)?

Dacă n-au construit orașe, dacă n-au scris cărți, dacă nu posedă mijloace de transport, atunci ființele/entitățile nu pot candida pentru eticheta noastră de inteligență? Hm!

Inteligență de la maeștrii SF-ului. Se poate desigur specula îndelung (constructiv sau nu) pe tema manifestării unor alte inteligențe (fie ele intra- sau extraterestre), precum și pe tema condițiilor necesare apariției vieții extraerestre ca suport pentru gândire. Dar, pentru a nu ne pierde în capilare divagări, vă propun să ne amintim un piculeț de cei care deja au scris semnificativ despre acestea.

Dintru-nceput îmi apare în minte, și fără să ne avântăm în afara planetei mamă, romanul lui Karel Capek *Război cu salamandrele* (1936), speculație admirabilă (prin ideea subliminal-autoironică, dar și prin veridicitatea bine simulată) asupra conlocuirii și eventualei concilieri a două inteligențe similare habitând pe aceeași planetă.

Remarcabilă este și proza *Figurine de ceară*, din volumul omonim al lui Mircea Opriță (1973). Și în volumul *Aporisticon* (Mihail Grămescu), volum a cărui lectură îmi răsucea sinapsele în adolescență, avem câteva trimiteri intersante (precum *Mama Bobo*). Deși aparent *off-topic*, în perimetrul național aproape că nu putem vorbi despre inteligență în SF fără să pomenim de *Omohom*-ul lui Cristian Tudor Popescu, de unde răsare afurisita idee că inteligența-i doar un accident nefiresc al naturii.

(De n-aș fi botezat subcapitolul atât de... superlativ, aș fi nominalizat aici și cele două povestioare scrise de mine despre două inteligențe din proximitate: a delfinilor și respectiv a ozonului.)

Apoi – fiind cazul să ne extindem *ibi urbi etsi in orbi* (*praeter urbi etsi in orbi* – parafrazând artizanal expresia clasică *urbi et orbi*) – aș recurge (cam inevitabil pentru leatul de care aparțin) la amintirile din seria almanahurilor *Anticipația.* Iar de acolo prima referință este nuvela *Fiica* a lui Philip Jose Farmer, unde întâlnim forme de viață și inteligență radical diferite: *mama* și *fiicele* sunt moluște imense, cu oarece inteligență (interacționează cu pământeanul rătăcit acolo) și cu o dezvoltare biologică inedită, iar dușmanul lor natural, *mirocalul,* este capabil să ia forma și compoziția chimică adecvate carapacelor de moluscă pe care le atacă.

De asemenea, chestiunea inteligenței oceanului de pe planeta Solaris (din clasicul roman omonim al lui Stanislaw Lem) ne tulbură în multe privințe, inclusiv prin sugestia că nu rațiunea, ci mai degrabă iubirea și sacrificiul ne pot ajuta să trecem bariera incompatibilității dintre inteligența noastră și cea extraterestră.

Dar poate cea mai expresivă referință pentru tema noastră – și pentru provocatoarea întrebare „de fapt, cum naiba definim inteligența?” (dar aici abordată mai degrabă alegoric decât științific) – o avem în acea povestire a lui Arthur Bertram Chandler în care un grup de exploratori pământeni sunt capturați de locuitorii unei planete neprielnice (fundamentată biologic precum Terra (sic! de la ESI), însă cu o umiditate excesivă) și ținuți în cuști de zoo-exponate mult timp, până în ziua în care localnicii observă că unul dintre pământenii din grup a capturat un animal local și l-a pus într-o colivie, de-abia astfel recunoscându-i pe ai noștri ca fiind specie inteligentă. (Da, povestirea se numea *Cușca.*)

Nu putem încheia mini-expozeul despre relația noastră cu xeno-inteligența fără să amintim de simpatica povestioară *Dincolo zace Wubul,* a lui Philip K. Dick. (Sau de povestea cu contactul extra-terestru mediat pentru armata americană, în care mesagerul extratereștrilor este mai întâi (aparent) om, apoi doar vag antropomorf, ca în final să ia forma lui nativă, de... asin. Mai știe cineva cum se numea povestirea aceea?)

(Urmare de la pag. 19)

Am părăsit cu greu atelierul maestrului Ciochină. Am vizitat apoi locuința, „turnul de fildeș” al unui alt confrate, o galerie de artă, câteva monumente vechi și dragi, încărcate de o spiritualitate unică. Admirând această amprentă citadină mozaicată, nu am putut să nu mă gândesc la înțelesul pe care, cu aproape un veac în urmă, Garabet Ibrăileanu îl dădea moldovenismului cultural: „În Moldova există o tradiție care se respectă. Iar ca depozitară a tradiției îi este permis Moldovei a prezida la înjghebarea culturii române moderne, invalidând ceea ce nu ar fi menit să valorifice energia și talentul românesc” (*Spiritul critic în cultura românească*, Iași, Ed. Litera, 2011). Și, cine știe dacă, în acest avanpost spiritual, care e Moldova eternă, pictura lui Neculai Ciochină nu este un semnal. Ea indică o mare victorie umană, dar și intelectuală a unui pictor român octogenar: *Stelele sunt ale nimănui, de aceea eu le fac să fie numai ale mele.*

Orizont SF

Anticipația ca „literatură de idei”

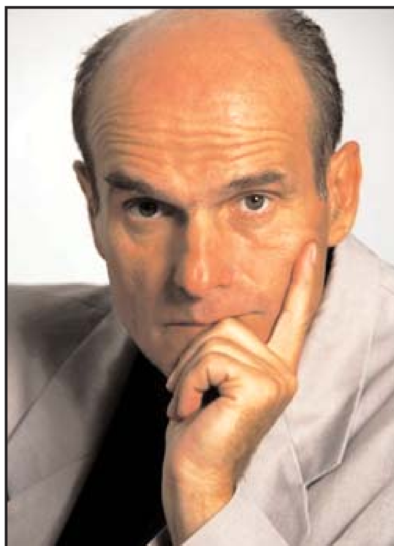
Mircea OPRIȚĂ

Prozator și ziarist, Cristian Tudor Popescu este, ca autor de SF, unul dintre vârfurile generației optzeciste, „Noul Val” din anticipația românească a secolului XX. S-a născut la 1 octombrie 1956, în București. A absolvit în anul 1981 Facultatea de Automatizări și Calculatoare a Institutului Politehnic din București, obținând diploma de inginer. A lucrat o vreme ca inginer automatist, apoi ca analist programator. Însă, asemeni multor anticipatori de formație politehnică din generația amintită, a renunțat după 1989 la exercitarea profesiei de bază, orientându-se spre gazetărie. Din anul 1991, îl găsim la cotidianul *Adevărul,* ca redactor-șef adjunct (1991-1996), apoi redactor-șef (1996-2005). De asemenea, a fost redactor-șef al săptămânalului cultural *Adevărul literar și artistic* (1996-2000). În anul 2005, demisionează de la *Adevărul* și, împreună cu poetul Mircea Dinescu, fondează ziarul *Gândul.* A scris nenumărate articole incitante, care i-au făcut renumele de observator atent, analist lucid și critic temerar al tarelor politico-sociale exhibate de sinuoasa și prelungita tranziție a României de la comunism spre democrație. Aceleași opinii tranșante le-a exprimat și în cadrul emisiunilor televizate ale mai multor posturi românești, care l-au avut ca invitat aproape în permanență. Pentru studenții din anul întâi al Facultății de Film din UNATC a susținut un curs de „Manipulare și propagandă în cinematografie și televiziune”. Mai multe cărți ale autorului, între care *România abțibild* (2000), *Un cadavru umplut cu ziare* (2001), *Nobelul românesc, Sportul minții, Libertatea urii* (acestea din urmă, toate din 2004), conțin pagini de publicistică selectate cu scopul de a lăsa în urmă o opinie de martor lucid, confruntat cu momentului actual al istoriei. A fost ales (și reales) președinte al Clubului Român de Presă, dovadă de credit al ziaristului în fața breslei și în ochii cititorilor săi.

În SF a debutat cu povestirea *Grădina de Cenușă* din paginile revistei clujene *Echinox*, în 1984. A publicat în numeroase reviste, fanzine și almanahuri din ultimele două decenii ale secolului trecut. De asemenea, e cuprins în antologiile epocii: *Niciun zeu în Cosmos, Povestiri despre invențiile mileniului III, Cosmos XXI – întâmplări dintr-un univers al păcii, Timpul este umbra noastră.* Cartea sa de debut, *Planetarium* (1987), a fost recompensată cu un premiu la Congresul European de SF (Eurocon) de la Montpellier; câteva proze scurte din sumarul ei au obținut premii naționale la RomCon 1985 și 1986. Sub eticheta de „ficțiuni speculative”, culegerea *Omohom* (2000) reia texte din volumul înainte pomenit, adăugându-le povestiri scrise între timp. Secătuită de marele consum de energie pretins de publicistica politică în exercițiul său zilnic, vâna producției originale de SF a autorului pare să se fi subțiat, împingând în față editorul și traducătorul. A tradus din Stanislaw Lem și Norman Spinrad, în colaborare cu Mihai-Dan Pavelescu. La Editura Adevărul a promovat spre tipar cărți de Dănuț Ungureanu și Dan Merișca, editând totodată și o antologie (*Imperiul oglinzilor strâmbe*, 1993), cu povestiri SF românești și străine, probatoare pentru gustul personal și pentru criteriile estetice ale antologatorului.

Ironia și agresivitatea expresiei, puse în evidență de Cristian Tudor Popescu încă de la debutul său, au putut produce, în fandom și celorlalți cititori, impresia că tânărul autor își propusese în mod deliberat să urmeze modelele SF-ului american, din ce în ce mai prezente la noi în anii ’80, nu atât în producția editorială, cât în zona „de culise” reprezentată de *Almanahul Anticipația* și de fanzine. O asemenea opțiune părea întru totul oportună și chiar inovativă pe un teren național saturat de anticipația cuminte, cvasiconformistă politic, eventual ironică și senin-ludică, pe care etapa anterioară a genului o cultivase prin destui dintre reprezentanții ei activi. Dar a reduce interesul autorului exclusiv la modelele anglo-saxone, la iradierea lor subversivă asupra „Noului Val”, abate atenția de la o altă sursă care l-a fascinat de la bun început. Nu e deloc întâmplător faptul că a doua jumătate a primului său volum, și care repetă chiar titlul ansamblului, se introduce printr-un citat din Stanislaw Lem și nici faptul că în comentariile sale teoretice (*Câteva propoziții despre SF*), adăugate ca postfață la *Planetarium*, Cristian Tudor Popescu remarcă drept mod exemplar pentru gen soluția originală a scriitorului polonez exprimată în romanul *Solaris.*

Se găsesc în carte, firește, și texte care sugerează – prin temele și motivele abordate – cealaltă influență, a SF-ului occidental. *Cassargoz*, bunăoară, este o asemenea povestire mult „prizată” de fandom și care, pe lângă introducerea ei în volum, a mai avut parte de câteva reeditări în fanzine și în antologiile tematice. Klaus Saura Cassargoz, „zis și Cap Pătrat, atât datorită încăpățânării, cât și, efectiv, formei craniului său”, este descris în tiparul mercenarului dur, luptător în jungle și care, nimerit în hățișul urban al reclamelor provocatoare și al relațiilor umane efectiv nemiloase, acceptă să participe la un joc mortal, supralicitându-și astfel capacitatea de luptă și ambiția. De la Philip K. Dick, Robert Silverberg și până la ilustratorii din spațiul european ai problemei imaginare (Ugo Malaguti cu *Ziua unui biet om* fiind doar unul dintre ei), tema vânătorii de oameni a avut parte de versiuni numeroase, iar Cristian Tudor Popescu o reelaborează în manieră proprie. Din perspectiva textului său, vânătoarea care îl confruntă pe Cassargoz cu un practic infailibil program de computer vine ca un epilog menit să încununeze veritabila înscenare. Aceasta din urmă e reprezentată de înșelătoria cinică a lui Blank Filozofu’ de a regiza spectacole de artă în care personaje sortite în scenariu să moară vor muri cu adevărat.

Mai multe texte din volum orbitează în jurul motivului mașinii electronice de calcul, ceea ce – date fiind profesia inițială a autorului și noutatea incitantă a subiectului în epocă – pare pe deplin firesc. Cu un titlu amintindu-l din nou pe Lem, cel din *Ciberiada*, povestirea *Balada cavalerului programator* descrie la modul ironic aventura inițiatică a unui personaj de basm futurist, lansat în trecutul profesiei sale rutiniere, din etapă în etapă, până la hala cu sute de oameni așezați la mese „cu câte un abac pe care mutau bilele sau câte o mașină mecanică de calculat la care rășneau”. Schițând procesul în sens invers, *Evoluție* consemnează telegrafic o serie de generații viitoare ale computerelor, serie finalizată prin cuplarea directă cu creierul uman și revolta entităților de tip calculator biologic împotriva creaturilor inferioare care le exploatează. În *Cassargoz,* simulatorul analogic tridimensional reprezintă o inteligență rece, complet amorală, specializată în înscenarea și executarea perfectă a vânătorilor puse la cale de sinistrul Blank. În schimb, în ampla povestire intitulată *Pythia,* Cristian Tudor Popescu imaginează mașina evoluând, oarecum accidental, spre o formă de rațiune umană conștientă. Inteligentă superioară, ajunsă la performanțe predictive capabile să conducă inclusiv din perspectiva unei morale proprii omenirea globalizată, Pythia pare să fi descoperit punctul subtil în care „și o ființă informațională poate nutri gânduri sinucigașe”, pentru a oferi oamenilor, prin propriul său sacrificiu, o „armă supremă”, un mit.

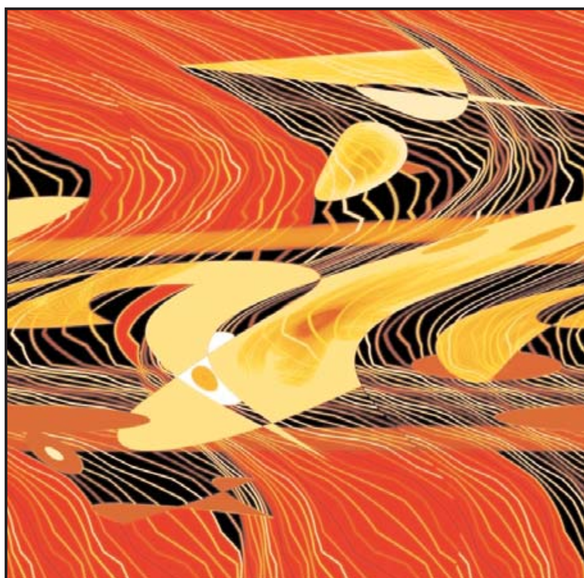
În faza sa rezervată activ anticipației proprii, Cristian Tudor Popescu devenise în fandom unul dintre principalii susținători ai calității intelectuale a SF-ului: ceea ce l-ar deosebi de curentul principal al creației literare ar fi structurarea sa ca literatură de idei. Astfel, ideile specifice genului au prilejul de a deveni ele însele personaje efective, mai pregnante decât multe dintre personajele umane alese pentru o figurație, mai mult sau mai puțin caricaturală, menită să pună dezvoltarea ideatică în scenă. Atras de idei și de ipoteze, autorul le analiza inginerește consecințele logice, în sensul cărora își orienta propriile dezvoltări epice. Ciclul de istorii planetare concentrate în partea a doua a volumului (*Kumbria, Pseudonia, Arclantida, Balavia, Galla, Omohom* și alte câteva) pare lucrat în această manieră a „vertijului intelectual” (termenul a fost lansat la noi de Voicu Bugariu) stârnit de ipotezele abordate. Kumbria este o planetă a visului etern, care instituie chiar un cult al Celui Care Doarme și al Păzitorilor Somnului, lucru cât se poate de folositor lumii respective, întrucât Criym, personajul cu aspect de statuie vie, îi întreține prin somnul său existența, totul spulberându-se în neființă îndată ce va fi constrâns prin forță să-și deschidă ochii. O lume virtuală este și planetoidul impenetrabil numit Arclantida, spre care se concentrează furia exploratoare a oamenilor de știință, convinși că insistențele lor vor deschide o poartă ascunsă spre alte dimensiuni ale Universului. Eșecurile savante lasă câmp liber pentru manifestări religioase extravagante, ca și pentru improvizații epice de tip legendar. Pseudonia este spațiul unor continue înfruntări belicoase în care, în ciuda formelor tot mai sofisticate de luptă, nimeni nu poate fi ucis, locuitorii descoperindu-și în cele din urmă, prin speculații reflexive tot mai sofisticate, statutul de umbre virtuale. Motivul acesta avea să fie reluat de Liviu Radu pe spațiile mai largi ale romanului său *La galop prin piramidă*. Povestirea *Plutonia* imaginează un cuplu adamic făcut să supraviețuiască imun și nemuritor într-un deșert atomic, printre lucrurile rămase din civilizația stinsă, dar în deplină singurătate. Construită ipotetic, după formula „ce-ar fi dacă?”, situația produce pe o scenă cosmică accese de nervi cu nimic deosebite de cele dintr-o familie exasperată din lumea „de odinioară”.

În *Omohom*, un Creator specializat în ingineria cosmică, probabil bine intenționat, dar fanatic al conceptelor abstracte, a produs planeta cu același nume ca pe un ținut bântuit perpetuu de fericire. Fericirea rămâne însă exclusiv un bun al oamenilor mediocri; prin urmare, o Mașină infailibilă e pusă să verifice periodic copiii ajunși la vârsta de zece ani, sacrificându-i pe cei aflați în afara limitelor intelectuale prestabilite. Kari, un copil bolnav de inteligență, n-are altă șansă decât să urmeze o lecție ancestrală de înșelat Mașina, ceea ce în final nu se știe dacă va face, fiindcă nici fericirea astfel condiționată nu pare o soluție omenește acceptabilă. În proza sa, Cristian Tudor Popescu este fără îndoială fascinat de idei, le urmărește cargerea firească și propune soluții în funcție de capriciile lor. Dar ideile nu rămân „descărnate”, limitate la propriile lor abstracțiuni. O „furie” a relatării induce tensiune în temele și motivele vehiculate. Fraza are nerv, tăietură ironică, brutalitate, sarcasm – dar și capricii lirice, flexiuni nostalgice, neașteptate erupții de energie sentimentală. Personajele sunt „subțiri”, nu însă și reductibile la clișee banale. Iar comportamentul lor, chiar dacă nu întotdeauna condus de o perfectă motivație psihologică a gesturilor, reușește să capteze interesul, să „uimească” în sensul pozitiv al cuvântului. Inventia elementelor SF funcționează cu hărnicie: de unde, probabil, impresia unora că autorul s-ar mulțumi să ilustreze exclusiv condiția generică, fără ambiții de natură literară – ceea ce trebuie luat iarăși ca o exagerare. Cu orgoliul de a-și construi subiectele după rețete incomode, paginile acestea sunt ale unui autor talentat și confirmă un scriitor.

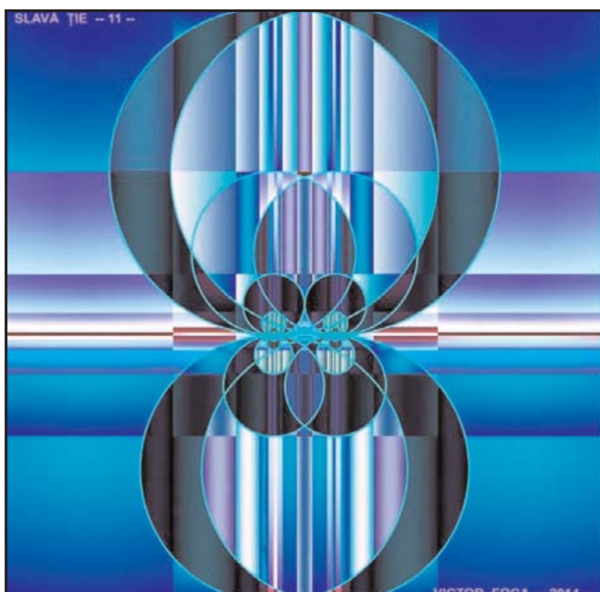

Ars longa...

Victor Foca

Victor Foca s-a născut pe 25 ianuarie 1944, la Bucureşti. A fost elev al Liceului „Octav Băncilă" din Iaşi, a absolvit în 1966 Facultatea de Arte Plastice a Universităţii de Arte „George Enescu" din Iaşi, la clasa ilustrului pictor şi profesor Dan Hatmanu. Se stabileşte la Botoşani, unde activează ca profesor de desen, la Şcoala Nr. 8. Expoziţii de grup anuale, colaborator al Filialelor UAP Suceava şi Bacău (grafică, pictură, sculptură). Organizează numeroase ediţii expoziţionale şcolare „Cu ochii copilăriei", în care expune lucrări abstracte personale, la Botoşani, Bucureşti, Zürich, Budapesta etc., precum şi Expoziţia itinerantă „Porni Luceafărul". Transpune în pictură murală (în regie proprie) proiectul „Slavă Ţie", în şcoli şi licee din municipiul Botoşani. A realizat monumentul „Mihai Eminescu", amplasat la 16 iunie 2005 în satul Mihai Eminescu, comuna Gorbăneşti, judeţul Botoşani. Este membru al Uniunii Artiştilor Plastici din România şi al International Association of Art.

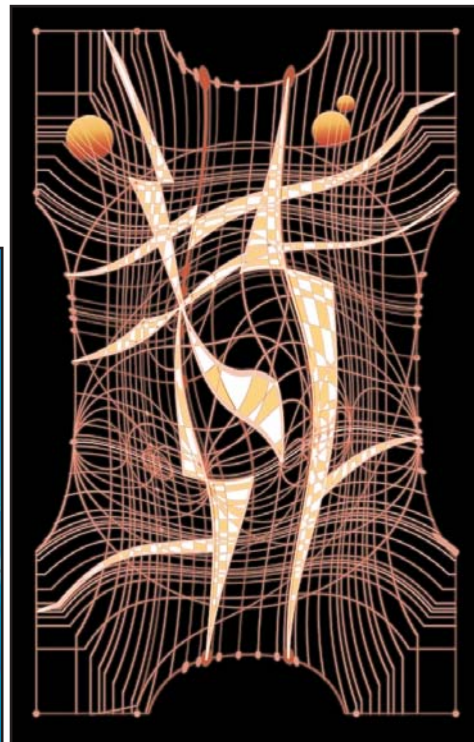
Încerc să reconstitui parcursul statornic al artistului, cel care nu are nimic în comun cu ceea ce vedem de obicei pe simeze. Nu urmăreşte câştiguri materiale şi nici beneficii de imagine. El ştie că are o misiune de îndeplinit, aceea de a ridica vălul de pe lucruri care trimit la sacralitate şi destin. Proiectul său artistic şi plastic surprinde prin consecvenţă şi continuitate, fiind aproape la fel cu artistul care a pictat toată viaţa acelaşi motiv. (...)

Asistăm în faţa acestor imagini la abolirea haosului şi la treptata înstăpânire a unor principii raţionale, ordonatoare. El pleacă de la ideea MARELUI TOT originar, de la acel nucleu energetic care se desface şi se dezvoltă în compoziţii, trecând, translându-şi energia de la o suprafaţă la alta. Cu o anume subtilitate reuşeşte să menţină întreaga materie picturală în acelaşi plan şi totuşi să redea profunzimile, adâncimile spaţiale ale acestui cosmos imaginar. (...)

În acest atât de agitat secol XX, odată cu tendinţele raţionaliste, ordonatoare, s-au afirmat atâtea alte tendinţe deconstructive, decompozite, informale, care anulează de fapt forma, o disloca, o aboleşte şi parcă ne invită la un plonjon în acel haos de care graţie lui Dumnezeu şi graţie spiritului creator al artistului, tocmai scăpasem.

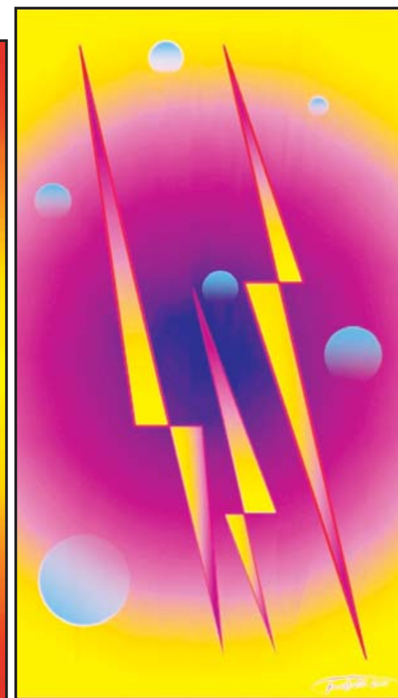

Există sigur tentaţia acestui haos, tentaţia negaţiei, pare că este un dar paralel cu darul acesta al ordinii, al disciplinei, dar Victor Foca nu s-a lăsat tentat de aceste jubilaţii, de aceste libertăţi în faţa unei pensulaţii libere, spontane; poate că temperamentul moldovenesc, moldav, l-ar fi împins spre astfel de euforii poetice, dar necedând acestor impulsuri de un tip expresionist, a optat decisiv spre ordine, spre disciplină, spre forma expresivă. (Valentin Ciucă)

Picturile lui Victor Foca seamănă cu nişte mandale, apar ca un suport material pentru contemplaţie, pentru pătrunderea sensurilor fiinţei, Complexitatea lor nu se lasă desluşită într-o clipă, este nevoie de o anume acomodare a privirii care trebuie astfel să renunţe la găsirea unui centru fix, la un singur mod de abordare şi care trebuie să surprindă, să se lase condusă de „iluziile optice" introduse de artist în compoziţie, cumva ca în lucrările lui Vasari. Dezvoltările de structură sunt uneori fractalice, alteori generări din simboluri ale întregului, ale completitivului (yin/yang, cerc, pătrat), iar aşezarea culorilor are o rigoare matematică, mai pronunţată parcă aici în regimul cromatic decât în cel al construcţiilor geometrice. (Lucian Popescu)

Număr ilustrat cu lucrări de Victor Foca.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Theodor CODREANU – scriitor, Bucureşti
- Alexandru MĂRCHIDAN – scriitor, Piteşti
- Dragoş VAIDA – prof. univ., Bucureşti
- Mircea DUŢU – prof. univ., Bucureşti
- Constanţa VAIDA HALIŢĂ – arhitect, Bucureşti
- Gen. Florian TUCĂ – Bucureşti
- Col. Laurenţiu DOMNIŞORU – Curtea de Argeş
- Marin AIFTINCĂ – prof. univ., Bucureşti
- Emanuel BĂDESCU – istoric, Bucureşti
- Sorin Lory BULIGA – istoric de artă, Târgu-Jiu
- Adina ANDRIŢOIU – filolog, Târgu-Jiu
- Pr. Daniel GLIGORE – Curtea de Argeş
- Traian DIACONESCU – prof. univ., Iaşi
- Marian NENCESCU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Aureliu GOCI – scriitor, Bucureşti
- Ştefan I. STĂICULESCU – profesor, Rm. Vâlcea
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Ion PĂTRAŞCU – diplomat, Bucureşti
- Elis RÂPEANU – scriitor, Bucureşti
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Mircea BĂDUŢ – scriitor, Râmnicu Vâlcea
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca